

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

İrfan ERTÜRK

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN ŞANS OYUNLARI VE PİYANGO

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof. Dr. Mustafa BAKTİR

ERZURUM – 2008

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalının İslam Hukuku Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa BAKTIR

Danışman / Jüri Üyesi

Prof. Dr. Davut YAYLALI

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Mustafa AĞIRMAN

Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 07 / 04 / 2008

Prof. Dr. Vahdettin BAŞÇI

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ.....	1
İSLAM'DA HELAL VE HARAM.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM:	6
1. KUMAR.....	6
1.1. Tanımı.....	6
1.2. Kumarın Tarihçesi	8
1.3. Cahiliye Devrinde Kumar	9
1.4. İslam ve Kumar Yasağı	11
1.4.1. Kur'ân-ı Kerim'de kumar yasağı	11
1.4.2. Hadiste kumar yasağı	21
1.5. İslam Hukuku Açısından Kumar.....	24
1.6. Kumarın Haram Kılınmasındaki Sebepler	28
1.7. Kumar Çeşitleri.....	29
1.7.1. Para karşılığı oynanan kumar	29
1.7.2. Kahvehane kumarları ve çeşitleri	30
İKİNCİ BÖLÜM:	32
2. Şans Oyunları Kavramı.....	32
2.1. Şans Oyunları Çeşitleri.....	33
2.1.1. Tavla oyunu.....	33

2.1.2. Satranç oyunu.....	36
2.1.3. Piyango.....	41
2.1.3.1. Tarifi.....	41
2.1.3.2. Tarihte piyango.....	42
2.1.3.3. Osmanlı dönemi piyango.....	44
2.1.3.4. Milli piyango idaresi.....	46
2.1.3.5. Yasal açıdan piyango.....	47
2.1.3.6. Ferdi ve sosyal açıdan piyango.....	48
2.1.3.7. İslam'daki kumar yasağı çerçevesinde piyango.....	52
2.1.4. Müsabaka ve at yarışları.....	59
2.1.4.1. İvazsız (Bedelsiz) müsabaka.....	59
2.1.4.2. İvazlı (Bir bedel mukabili yapılan) müsabaka.....	61
2.1.4.3. Müsabakanın caiz olmasının şartları.....	63
2.1.4.4. At yarışları.....	65
2.1.5. Spor Toto Loto ve İddaa.....	65
2.1.6. Bahse girme.....	66
2.1.7. Kupon veya kutudan çıkan hediye	69
2.2. Kumar ve Şans Oyunları Hakkında Genel Bir Değerlendirme.....	70
SONUÇ	75
KAYNAKLAR	77
ÖZGEÇMİŞ	81

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN ŞANS OYUNLARI VE PİYANGO

İrfan ERTÜRK

Danışman : Prof. Dr. Mustafa BAKTİR

2008 – SAYFA : 81 + VI

Jüri : Prof. Dr. Mustafa BAKTİR

Prof. Dr. Davut YAYLALI

Doç. Dr. Mustafa AĞIRMAN

Çalışmamızda İslam Hukuku açısından günümüzdeki kumar çeşitlerini ele aldık. Çalışma bir giriş ve iki bölümden oluştu. Girişte helal ve haram kavramları üzerinde durularak İslam'daki helal ve haramı belirleyen etkenler ortaya kondu.

Birinci bölümde Kumar kavramı tarif edilerek Kur'ân, sünnet ve İslam Hukuku açısından değerlendirildi ve kumarın haram kılınmasındaki etkenlere ulaşılmaya çalışıldı

İkinci bölümde günümüzde kumarla ilişkilendirilebilecek uygulamalar İslam'daki kumar yasağı çerçevesinde değerlendirilerek hüküm vermeye çalışıldı. Özellikle piyango üzerinde durularak, günümüzde büyük kitlelere hitap eden bu uygulamanın tarifi, tarihi seyri ve günümüzdeki uygulama şekli üzerinde durularak İslam Hukuku açısından yeri belirlenmeye çalışıldı.

Son olarak kumarın ferdi ve içtimai açıdan bir değerlendirmesi yapılmaya çalışıldı.

Sonuçta ise, ulaştığımız kanaatler belirtildi.

ABSTRACT
MASTER THESIS
IN THE POINT OF VIEW OF ISLAMIC LAW LOTTORY

İrfan ERTÜRK

Supervisor : Prof. Dr. Mustafa BAKTİR

2008 – PAGE : 81 + VI

Jury : Prof. Dr. Mustafa BAKTİR

Prof. Dr. Davut YAYLALI

Assoc Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN

We studied the types at gambling now a days in the point of view of islamic law in our studies. The study consisted of one main and 2 chapters. In main port by talking about lawfull and anlawfull terms the effects determines lawfull and lawfull in İslam occured.

In first chapter the term gambling explained in Quran, Sunnah and İslamic Law's point of view and we tried to reach the effects why gambling have ordered as unlawfull.

In secand chapter we tried to come to a decision by comparing applications of today's gambling and the forbit of gambling in İslam. Especially National Lottary was examined and we tried to determine its position on İslamic laws by studying the explanation historical development and today's application of this widespread organisation.

As a conclusion eveluation of gambling is held on social and personel point of view.

In concluation, the ideas we found are determined.

KISALTMALAR

AÜ	: Ankara Üniversitesi
b.	: Bin, İbn.
bkz.	: Bakınız
bl.	: Bölüm
Bs.	: Basım, baskı, tab'
(c.c.)	: Celle Celâluh
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: Hicrî
Had. No.	: Hadis Numarası
Hak.	: Hakkında
Hz.	: Hazreti
Ltd.	: Limited
mad.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü.İ.F.V	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
MPI	: Milli Piyango İdaresi
ö.	: Ölümü
s.	: Sahife
Sad.	: Sadeleştiren

(s.a.v.)	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
Şti.	: Şirket
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TMK	: Türk Medeni Kanunu
trc.	: Tercüme
trs	: tarihsiz
TTK	: Türk Tarih Kurumu
v.dğr.	: Ve diğerleri
vb.	: Ve benzeri
vd	: Ve devamı
vs	:ve saire
Yay.	: Yayınları, Yayıncılık

ÖNSÖZ

Kumar, geçmişten günümüze değişik şekil ve türlerde fert ve toplumlar için zararlı ve yıkıcı etkiler yaparak var olmuştur. Aynı zamanda da bütün ahlaki ve dini öğretilerce de çirkin görülmüş ve yasaklanmıştır. Günümüzde de değişik ad ve şekillerde oynanan kumarlar bulunmakla beraber İslam'daki kumar yasağına girip girmediği tartışılan hususlar da bulunmaktadır. Bu çalışmamızda kumar hakkında genel bir değerlendirme yaparak günümüzde bulunan ve kumarla ilişkili görülen şans oyunları ve benzer uygulamaları İslam Hukuku açısından değerlendirmeye çalıştık.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde helal ve haram kavramları üzerinde durarak helal ve haram kıldadaki belirleyici etkenleri, hikmetleri, helali haram, haramı helal saymanın doğuracağı sonuçlar gibi hususları izah etmeye çalıştık. Birinci bölümde, kumar ve tarihi seyrinden bahsederek İslam'daki kumar yasağını Kur'ân, Sünnet ve İslam Hukuku açısından değerlendirerek temellendirmeye çalıştık. İkinci bölümde, tavla, satranç ve günümüzde oynanan şans oyunlarını özellikle de piyangoyu İslam Hukukundaki kumar yasağı çerçevesinde değerlendirerek sonuca varmaya çalıştık. Son olarak fert ve toplum açısından kumar ve şans oyunları hakkında genel bir değerlendirme yaparak çalışmamızı sonuçlandırdık.

Tez süresince tavsiye ve yönlendirmeleriyle tezimin oluşmasında büyük katkıları olan tez danışmanım, muhterem hocam Prof. Dr. Mustafa BAKTİR'a şükranlarımı belirtmeyi kendime vazife sayıyorum. Ayrıca bu seviyeye gelmeme vesile olan başta annem ve babam olmak üzere tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

İSLAM'DA HELAL VE HARAM

İnsan, aklî ve hissî birçok üstün yetenekle donatılıp değerli bir varlık olarak yaratılmış ve yeryüzünün bütün nimetleri onun emrine tahsis edilmiştir. İnsanın, yaratanını tanınması ve ona ibadet etmesi, yaratılışının özünü ve amacını teşkil ettiği gibi hayatını ve insan ilişkilerini Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda düzenlemesi de dünya ve âhîret mutluluğuna ulaşmasını sağlar. İnsanın yaratılanların en şerefli olduğu, aklını kullanarak ve olup bitenden ders alarak iyi, doğru ve güzeli bulup yaşatabileceği kural olarak doğru ve mümkün olsa bile yine insanın birçok zaafının bulunduğu, sonu gelmez emel ve ihtirasların esiri olduğu da bir diğer gerçektir. Aklın bedene, düşüncenin duyguya hâkim olup insanın dünyada meleklerin de gıpta edeceği bir hayat sürmesi, dirlik ve düzenlik kurması, ancak yaratanın ona yol göstermesi, yardımcı olması ve insan bilgisinin dar sınırlarını madde ötesine doğru genişleterek sonsuzluğa açması durumunda mümkün hale gelir. Bunun için de Allah, yeryüzüne halife kıldığı insanı başıboş bırakmamış, peygamberleri aracılığıyla mesajlar göndererek, ona yol göstermiştir.¹

Hemen bütün din, hukuk ve ahlâk sistemlerinde çirkin ve yakışsız telâkki edilip yasaklanan davranışlar vardır. Semavî dinlerin sonuncusu ve en mütekâmili olan İslâm'da, fert ve cemiyet halinde insanlığın hayrına olmak üzere getirdiği mükellefiyetler manzumesi içinde yasaklara yer vermiştir. Yasaklar yapılmaması istenen fillerdir. Mükellefiyetler ise gökler, düzlükler ve dağların yüklenemediği, insan denilen “kemâle namzet” müstesnâ varlığın “emânet”lerdir. Bu “emanet” mükellefiyetler, dıştaki kirleri, pasları silerek cevheri ortaya çıkararak, kimin neye lâyık olduğunu meydana koyan imtihan ve deneme vasıtalarıdır.

Allah insana düşünme özgürlüğünü vermiş ve onu bu özelliği ile sınıyarak, ortaya koyacağı sonuçları görmeyi dilemiştir.² İnsan özgür iradesiyle ferdi ve sosyal hayatta uyulması gereken kurallara karşı serbest bırakılmış, dilediğini seçme salahiyeti verilmiştir. Allah insanın sosyal ve ferdi hayatına dair gönderdiği hükümler ve kanunlara fizik kanunları gibi tesir etme ve otomatik etkisini gösterme salahiyeti

¹ Bardakoğlu, Ali; İlmihal: İslam ve Toplum, TDV. Yay., 5. Bs., İstanbul., 2000, II, 29.

² Topçu, Ahmet; Yaşam Tarzı İslam, Önsöz Yay., İstanbul., 1993, s.53.

vermemiştir. Öyle yapmış olsaydı, insan bir robottan ibaret olur ve sorumlu olmaktan daha doğrusu, bugünkü insan olmaktan çıkardı.³

İnsan ne taş, ne hayvan ve ne de melektir. O, büyük kabiliyetler ihtivâ eden, eşsiz meyvelerin plânını saklayan bir çekirdektir. Dünya zemininde, ömür denilen mevsimler içinde, en son ilâhî dinin rahmet ve terbiyesine kendisini teslim edip mükellefiyetlerini yerine getirirse melekleri kendine hayran bırakır. Aynı zeminde nefis ve şeytanın arzularına boyun eğer, onların pembe bardakta sundukları zehri gıda zannederse özünü zâyî eder, taş toprak ve gübre arasında çürüyüp gider. İşte insanoğlunun ferdî hayatında, haramlara riayetinin de dâhil bulunduğu mükellefiyetlerin böylesine önemli bir rolü vardır. Bu mükellefiyetlerin, helâl ve haram telâkkisinin faydası yalnızca ferdî de değildir. Bütün katlarıyla cemiyet, bütün zaman ve mekânlarıyla insanlık için iyi, hayırlı ve faydalı olan helâl; kötü, şer ve faydasız olan -derecesine göre- mekruh ve haram kılındığına göre, bunun iyi neticeleri cemiyeti ve insanlığı da yakından ilgilendirmektedir.⁴

Böyle olunca, İslâm dininin iman ve ibadet hayatıyla ilgili İnsanı bilgilendirmesi ve emirleri gibi aile hayatı, insan ilişkileri ve toplumsal alanla ilgili her türlü bilgilendirme ve yönlendirmesi de bu rahmet ve inayetin bir parçasıdır. Netice itibariyle İslâm, ferde dünya ve âhiret mutluluğunu kazandırmayı hedefler. Çünkü iman ve ibadet, bireyin derunî mutluluğu, hayatı anlamlı hale getirebilmesinin vazgeçilmez yolu olduğu gibi, dinin sosyal hayata ve insanın yapıp ettiklerine ilişkin çoğu genel çerçevede kalan talimatları da sağlıklı bir toplum hayatı ve kamu düzeni oluşmasının âdetâ ön şartıdır. İnsanların birbirlerinin hak ve hukukunu ihlâl etmeden dirlik ve düzen içinde yaşayabilmesi için kurallara ve aynı zamanda bu kuralların iyi bir biçimde işletilmesine ve bireyler tarafından özümlemesine de ihtiyaç vardır.⁵

Allah Teâlâ'nın terbiye vasıtası olan helâl ve haramın muhtevası, insanlığın tekâmül seyrine göre değişik olmuş, son ümmette son şeklini alarak rahmet, kolaylık ve itidali temsil etmiştir. Bu anlayışın kaynağı şu âyetlerdir: “Bu dünyada ve âhirette bizim için güzel olanı yaz, biz sana yöneldik,” dedi. Allah: “Azâbıma dilediğim kimseyi uğrattırım, rahmetim her şeyi kaplamıştır, bunu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, zekat verenlere, âyetlerimize inanıp yanlarındaki İncil'de ve Tevrat'ta yazılı buldukları,

³ Atay, Hüseyin; Kur'an'a göre İslam'ın Temel Kuralları, MEB Yay., İstanbul., 1991, s.23.

⁴ Karaman, Hayrettin; Günlük Yaşayışımızda Helaller ve Haramlar, İz Yay., İstanbul.,2007, 24. Bs., s.13.

⁵ Bardakoğlu, Ali; İlmihal, II, 30.

haber getiren, okuyup yazması olmayan peygamber Muhammed'e uyanlara yazacağız. O Peygamber onlara, uygun olanı emreder ve fenalıktan meneder, temiz şeyleri helâl, murdar şeyleri haram kılar, onların yüklerini indirir, ağır teklifleri hafifletir. Bu Peygambere inanan, hürmet eden, yardım eden, O'nunla gönderilen nura uyanlar, işte onlar saadete ererler” dedi.⁶

“Ey Muhammed! De ki: “Allah'ın kulları için yarattığı zînet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir?” “Bunlar dünya hayatında inananlarıdır, kıyamet gününde de yalnız onlar içindir.” De ki: “ Rabbim sâdece açık ve gizli fenalıkları, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiçbir delil bilmediği şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyi söylemenizi haram kılmıştır.”⁷

İslâm dini hayatı bütün yönleriyle bir bütün halinde ele alıp her alanda bireye yardımcı olmayı, ona kılavuzluk etmeyi ve mutluluk kazandırmayı hedeflediğinden, kişilerin inanç dünyası ve ibadet hayatı kadar yeme içme, giyinme, eğlence, aile içi ilişkiler, sosyal hayat ve beşerî ilişkiler gibi hayatın değişik alanları da dinin bilgilendirme ve yönlendirmesine konu olmuştur. Ancak bu bilgilendirme ve yönlendirme insanın aklîselimine ve fitratına aykırı bir yük, insanın onurunu kırıcı bir müdahale değil, aksine onu destekleyen, ona güç ve anlam kazandıran bir katkı olarak görülmelidir. Dış etkilere devamlı maruz olan ferdin de toplumun da bu tür katkılara ihtiyacı vardır. Öte yandan beşerî davranışlar ve ilişkiler alanında dinin sadece temel kuralları hatırlatmakla veya zorunlu gördüğü yasak ve kayıtları belirlemekle yetindiği, bunun dışında Allah'ın hidayet ve inayeti ile nefsinin terbiye etmiş ferde geniş bir hareket alanı bıraktığı da burada hatırlanmalıdır. Nitekim İslâm bilginleri mubahlık ve serbestliğin, yani herhangi bir sorumluluğun ve yasağın olmayışının asıl kural olduğunu, ancak dinî bir belirleme varsa o zaman görev ve yasaktan söz edilebileceğini ifade etmişlerdir.⁸

Şâri'den, haram olduğuna dair açık ve sahih bir nas gelmediği müddetçe eşyada aslanan ibahadır (helal ve caiz olmasıdır). Eğer gelen nas, sahih değilse veya haramlığa delalet konusunda açık/kesin değilse, mesele, mubah olduğu esas üzere kabul edilir. Bu noktada şu altın prensip kesinleştirilmiş olmaktadır: “Bir husus ancak Allah'ın hükmü

⁶ Araf, 7/156-157.

⁷ Araf, 7/32-33.

⁸ Bardakoğlu, Ali; İlmihal, II, 29-30.

ile meşrulaştırılabilir. Bir âdet (gelenek, örf) de sadece Allah'ın haram kılmasıyla haram olarak kabul edilebilir.”⁹

Herhangi bir şüphe halinde şüpheli şeyleri helâl ve haramdan ayıran hususlar hakkında yorum nasıl olmalıdır? Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:“Helâl de, haram da açıktır (ve bilinir). Bu ikisi arasında ikisine de benzer birçok durumlar ve haller vardır ki bunları insanların çoğu bilmez. Bu bakımdan kim şüphelilerden sakınırsa, o hem namusunu hem de dinini (şer’î tenkidden) istibra ederek uzak tutmak istemiştir. Şüphelere giren kimse ise, haram ile boğuşmaktadır ve tıpkı sürüyü korunun etrafında otlatan çobanın koruya girme ihtimalinin pek yakın oluşu gibi (onun da harama düşme ihtimâli pek yakındır).”¹⁰

Bu hadîs-i şerif helâl, haram ve şüpheli olarak üç hususu ortaya koyar. Birçok kişi tarafından bilinmeyen “şüpheli” den maksat, hükmü net olarak anlaşılmayan emirlerdir. Bu bakımdan şüphelileri izah etmek ve üzerlerindeki perdeyi kaldırmak gerekir. Zira halkın çoğu tarafından bilinmeyen bir şeyi az da olsa bilenler vardır. Mutlak mânâda helâl; haramlığı icab ettiren sıfatlardan ve haram veya kerahiyetin arız olabileceği şeylerden uzak olanlardır.

Katıksız haram, kendisinde, haramlığında şek ve şüphe olmayan bir sıfatın bulunduğu şeydir: İçkideki sarhoş edicilik, bevldeki necaset, faiz ve haram yolla alınan mal gibi. Haramın bu kısmı, herkesçe bilinir ve apaçıktır. Haramlığı tahakkuk eden, fakat bilahare bozulması ihtimal dâhilinde bulunan şeyler de bu kısma dâhildir. Fakat bu ihtimalin varlığına delâlet eden sebep şimdilik bahis konusu değildir. Meselâ kara ve deniz avı helâldir. Avlanan bir geyikte başka bir avcı tarafından avlanmış ve sonra o avcının elinden kaçmış olma ihtimali vardır. Başkasının eline düşüp, onun ağına girdikten sonra yakalayanın elinden kayıp denize düşme ihtimali bulunan balık da böyledir. İşte böyle bir ihtimal, yağmur suyunda söz konusu değildir. Fakat bunlar da, yağmur suyu manasındadırlar. O halde avlanmış geyik ve balıktan sakınmak, vesveseden başka bir şey değildir. Çünkü bu, delilsiz ve mücerret bir vehimdir. Ancak balığın kulağında bulunan bir halka veya avlanan geyikte bulunan eski bir yara gibi kesin bir delil varsa iş değişir. Bu yara, daha önce bir avcı tarafından ve avlandıktan sonra yapılan bir dağlama olabildiği gibi, başka bir yara da olabilir. İşte böyle bir

⁹ Kardavî, Yusuf; İslamda Helal ve Haram, trc. Ramazan Nazlı, İstanbul, 1967, s.11-13.

¹⁰ Zebidi, Zeynuddin Ahmed b. Abdillatif; Tecrid-i Sarih, trc: Kamil Miras, DİB Yay., Ankara, 1984, XIII, 345.

durumda takva için sebep vardır. Her cepheden deliller yok olduğu zaman, delilleri yok olan ihtimal, bizzat yok olan ihtimal gibidir.

Helali haram, haramı da helal saymak şirkin bir benzeridir. Medine’de de müslümanlar arasında, aşırılığa yönelerek, helal olan şeyleri kendine haram etme arzusunda olan bir takım kişiler olmuştur. Bunun üzerine Cenab-ı Allah, onları kendisinin belirlediği sınırlar içinde tutan ve İslam’ın dosdoğru yoluna ileten muhkem ayetlerini indirmiştir¹¹: “Ey iman edenler! Allah’ın sizin için helal kıldığı temiz şeyleri kendinize haram etmeyin ve haddi aşmayın. Zira Allah, haddi aşanları sevmez. Allah’ın size verdiği temiz-helal rızıktan yiyin ve kendisine iman etmekte olduğunuz Allah’tan korkup sakının.”¹²

¹¹ Gazali, İmam Ebu Hamid Muhammed; İhya-u Ulumu’d-Din, trc: Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yay., İstanbul, 1979, II, 269-270.

¹² Maide, 5/87-88.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KUMAR

1.1. Tanımı

Kumar ortaya para konularak oynanan talih oyunudur. Kumar oynamak, para karşılığı oyun oynamaktır. Olumlu sonuç verip-veremeyeceği belli olmayan bir işe bile girişmektir.¹³

Kumar, galip gelenin mağlup olandan bir şey almayı şart koştuğu her türlü oyuna denir.¹⁴

Herhangi bir vasıta ile iki taraf arasında para veya kıymet taşıyan bir şey'in verilmesi şart koşularak oynanan bir talih oyunudur.¹⁵ Malı iki taraflı riske sokmak, iki taraflı ortaya konulan malı, oyunu kazanan tarafın almasıdır.¹⁶

Şans ve becerinin birlikte veya tek başına söz konusu olduğu bir olay yahut yarışmanın ya da belirsiz bir olayın sonucu üzerine bahse tutuşma ve bu yolla kazanç elde etmedir.

Bu şekillerde tanımlanabilen kumar, türü ve şekli toplumlara ve dönemlere göre değişiklik gösterse de esas itibarıyla haksız kazanç, mal ve zaman israfı, irade zafiyeti ve toplumsal çözülme gibi bir dizi olumsuzluğa yol açtığı için dinler ve temel ahlâk öğretileri tarafından yasaklanmış ve kınanmıştır.¹⁷

Arapçada Meysir “المَيْسِر” kelimesi, kumar manasındadır. Meysir “yüsür” veya “yesar”dan mimli masdardır.¹⁸ Kumar oynamak, kumar kaybetmek, kumara kaymak, olumlu sonuç vermesi şüpheli olan bir işe bilerek girişmek anlamlarına gelir. Para mal ve benzeri şeyler karşılığında oyun oynamaya kumar denir.¹⁹

Alimler, "meysir" kelimesinin iştikakı (türetilişi) hususunda ihtilâf etmişlerdir:

1) Mukâtil, bu kelimenin, (kolaylık) kökünden olduğunu söylemiştir. Çünkü kumar, bir insanın elindeki malını yorulmadan ve çaba sarf etmeden, kolayca ve

¹³ Safa, Kılıçoğlu; “Kumar” Maddesi, Meydan Larousse, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd. Şti., İstanbul., 1987, VII, 629.

¹⁴ Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir; Taberi Tefsiri, trc. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, Hisar Yay., İstanbul. 1986, I, 532

¹⁵ Yıldırım, Celal; Kur'an Ahkamı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları, Bahar Yay., I, 311-320.

¹⁶ Erdoğan, Mehmet; Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s.306.

¹⁷ Bardakoğlu, Ali; “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, T.D.V, Ankara, 2002, XXVI, 364.

¹⁸ Yazır, Elmalılı Muahammed Hamdi; Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, Sad. İsmail Karaçam ve Arkadaşları, II, 90.

¹⁹ Sâmî, Şemseddin; Kamus-i Türkî, İstanbul, 1984, II, 765.

meşakkatsizce almaktır. ²⁰ Kumar manasına gelen “meysir”, “kolaylık” demek olan “yüsr” den türetilmiştir ve meşakkatsiz, kolayca kazanılan paraya veya mala işaret ettiği gibi paylaşmak manasına gelen “yesr” den de gelebilir.²¹

2) İbn Kuteybe şöyle demiştir: Meysir bölüşmek ve taksim etmek manasındadır. “Birşeyi bölüştüler” manasında denilir.²²

el-Ezherî der ki: Meysir, üzerinde kumar oynadıkları devedir. Ona meysir denilmesinin sebebi parçalara bölünmesidir. Adeta parçalara bölünenler olduğu için bu adı almış gibidir. Parça parça ayrılan herşey hakkında bu kökten fiil kullanılır. Yâsir ise câzir (deve kesen) demektir. Çünkü develerin etini parçalara ayıran odur. el-Ezherî der ki: İşte yâsir kelimesinde asıl anlam budur, daha sonra oklarla oynayan ve develer üzerinde kumar oynayan kimselere "yasirîn (yâsirler, kumarcılar)" denilmiştir. Çünkü bunlar develeri kesip parçalayan kimseler olurlar. Zira bunun sebebi onlardır. es-Sıhhah'ta da şöyle denilmektedir: Bir topluluk deveyi yesrettiklerinde, deveyi kestiler ve aralarında paylaştırdılar, demektir.²³

3) Vahidî, bu kelimenin Arapların, “vacib oldu”, “bu şey bana gelecekti” anlamına gelen “yesere li haza’ş-şeyu” tabirinden alındığını belirtmiştir.²⁴

Müfessirler, hangi çeşit oyunun kumar sayılacağı hakkında özetle şunları söylemişlerdir.

1- "Abdullah b. Mes'ud, hayvanların mafsalları olan ve “Aşık kemiği” denen kemiklerle oynamanın dahi kumar olduğunu söylemiştir. Bu hususta Abdullah b. Mes'udun şöyle dediği zikredilmiştir. “Bir şey bekleyerek attığımız bu aşıklardan kaçının. Çünkü bunlar kumar sayılır.”

2- Mücahid ve Said b. Cübeyr gibi bir kısım alimler çocukların cevizlerle oynamalarını da kumar saymıştır, Atâ ve Tâvûs da çocukların aşık ve cevizle oynamalarını kumar saymışlardır.

3- Muhammed b. Sirin ise: “Tahakkuk edip etmeyeceği belli olmayan her muamele kumardır.” demiştir.

²⁰ Bilmen, Ömer Nasuhi; Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, Bilmen Yay., İst., 1985, I, 221.

²¹ Cerrahoğlu, İsmail. - Koçyiğit Talat; Kur'an-ı Kerim'in Meal ve Tefsiri, Ankara, 1984, I, 415.

²² Râzi, Fahrüddin; Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb, trc. Prof. Dr. Suat Yıldırım, vdğ. Akçağ Yay., Ankara, 1990, V, 117-118.

²³ Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed ibn Ahmed ibn Ebî Bekr Farh; el-Camiu'l-Ahkâmi'l-Kur'ân, trc: M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yay., III, 194-195.

²⁴ Râzi, V, 117-118.

4- Kasım b. Muhammed ise, “İnsanı, Allah’ı anmaktan ve namazı kılmaktan alıkoyan her oyun kumardır.” demiştir.²⁵

5- İbn Ebi Hâtim der ki: Bize Ahmed b. Mansur. . . Ebu Musa kanalıyla Resulullah (s.a.v.)’ den rivayet etti ki, O şöyle buyurmuştur; “Herhangi bir şeyden alıkonmak için düzenlenmiş olan şu zardan sakının. Çünkü o, kumar yani “meysir”dir.”²⁶

6- İbnü’l-Ârabînin “Meysir, yapılması şu anda zaten mümkün olmayan haram bir iştir ve açıklanmasında da fayda yoktur. Adının ve şeklinin hafızalardan ve satırlardan silinmesi daha uygundur” şeklindeki açıklamasından anlaşıldığına göre, İbnü’l-Arabî, ayette sözü edilen meysiri, ilk dönemlerde mevcut olan fakat sonra gitgide yok olan bir kumar çeşidi olarak anlamıştır.²⁷

7- Malik der ki: Meysir iki türlüdür. Birisi lehv (oyun ve eğlence) meysiri, diğeri kumar meysiridir. Levh meysiri zar, satranç ve bütün oyunlardır. Kumar meysiri ise insanların karşılıklı olarak tehlikeye atıldıkları (şanslarını ortaya koydukları) oyunlardır. Ali b. Ebi Talib der ki: Satranç Acemlerin (Arap olmayanların) meysiridir. Kendisi ile kumar oynanan her bir şey Malik'e göre de onun dışında kalan ilim adamlarına göre de meysirdir.²⁸

1.2. Kumarın Tarihçesi

Kumar adı verilen ve her türlü talihe, şansa ve tahmine dayanan oyun ve eğlenceler, insanlık tarihinin hemen her devrinde bütün toplumlarda oynanmış ve yapılmıştır.

Bütün mal varlığını bir anda kaybeden kumarbaz, hanımının, kızının namusunu da kumarla sattığı ve hatta kendisinin hürriyetini de kaybederek köle olmayı kabul ettiği devirler olmuştur. Eski Roma’da, Yunan ve Cermen toplumlarında böyle olaylara sık sık rastlanmıştır. Çin’de ve İran’da da yaygın olan kumar oyunu için hususi yerler yapılmıştır. İran’da kumar oynanan yerlere “kumarhane” (=kumar evi) denmiştir. Bu isim Türkçede de kullanılmaktadır.

Eski Romalılar zar atarak kumar oynarlardı. Roma İmparatorları şahsi ve hatta devlet gelirlerini artırmak için piyango düzenlerlerdi. Cermen kabileleri arasında,

²⁵ Taberi, I, 533.

²⁶ İbn Kesir, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri; trc.: Prof. Dr. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., V, 2449.

²⁷ Bardakoğlu, II, 122.

²⁸ Kurtubi; III, 193-195

yüksek meblağlar ortaya koyarak kumar oynandığını Romalı tarihçi Tacitus yazmaktadır. İnsanların hayatına kastedecek kadar ileriye vardırılan kumarda, çoğu zaman Cermenler hayatlarını bir zar atışına bağlarlardı.

Oyun kâğıtları ile kumar oynamak ve fala bakmak, başta İtalya olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde yaygındı. Zamanımıza kadar gelen çeşitli şekillerdeki kâğıt oyunları, toplumlarda hastalık derecesinde yayılmıştı.

Tavlanın İranlılar tarafından icat edildiği zannedilmektedir. Satranç oyunun Palamedes tarafından icat edildiği ve böylece eski Greklerin yoluyla diğer kavimlere yayıldığı tarihi kaynaklarda zikredilmektedir

Kumar oyunları çok eski devirlerden bu yana oynana gelmiştir ve günümüzde pek çok değişik şekilleri ile kumar bir yara olarak devam etmektedir.

1.3. Cahiliye Devrinde Kumar

İslam dininde yasaklanan ve “meysir” adı verilen kumar, Araplar, İranlılar, Kuzey Afrikalılar ve eski doğu kavimleri arasında pek yaygındı. İslam öncesi dönemlerde, özellikle cahiliye döneminde, Araplar kadınları, hayvanları mülklerini bile ortaya koyacak kadar kumara düşküdü.²⁹ Bu dönemde kumar yoluyla kazanç sağlamaktan utanan soylu Araplar onu eğlence için oynar ve kazandığını fakirlere dağıtırken çoğunluk kumarı mal kazanma amacıyla oynar, hatta kumara olan düşkünlükleri sebebiyle bütün mal varlığını ve aile fertlerini tehlikeye attıkları olurdu³⁰. İbn Abbas der ki: Cahiliyye döneminde bir kimse bir başkası ile ailesi ve malı üzerinde kumar oynardı. Onlardan hangisi karşısındakini yenerse malını ve ailesini alır giderdi.³¹

Cahiliye devrinde Araplar gerek kendilerine ve gerekse Acemlerden ve diğerlerinden belledikleri “nerd” yani tavlâ, “satranç” ve diğerleri gibi oyunlarla kumar oynarlardı. Frenklerin piyango dedikleri tarzda bölüşme yolu ile bir kumarları vardı ki bunu “hayır” bile sayarlar ve övünerek yaparlardı.³² En uygun usul “meysir” adıyla anılan, üzerinde pay ve risk değerleri yazılı, her birinin ayrı ismi olan belirli sayıdaki ağaç çubukların çekilmesi şeklindeydi ve adeta kurumsallaşmıştı.³³

²⁹ Kılıçoğlu, s.626.

³⁰ Bardakoğlu, “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XXVI, 364.

³¹ Kurtubi, III, 193-195.

³² Yazır, II, 66.

³³ Bardakoğlu, “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XXVI, 364.

Arapların on tane fal oku bulunuyordu. Bunların isimleri ezlâm, aklâm, fezz, tev'em, rakîb, halisu ve hıls, nâfis, müsbil, mu'allâ, menîh, sefih ve vağd. Menîh, sefih ve vağd okları hariç, (çünkü bunlar boş idi), bu oklardan herbiri, kesilen ve on parçaya yahut da yirmi sekiz parçaya bölünmüş olan hayvanın, belli bir parçasına işaret etmekteydi. Şairin biri bu manada şu şiiri söylemiştir “Dünyada benim, kendilerinde hiçbir kâr olmayan oklarım var. Bunların ismi vağd, sefih ve menîh'tir.”

Bu fal oklarından fezz için bir pay; tev'en için iki pay, rakîb için üç pay, halisu için dört pay, nâfis için beş pay, müsbil için altı pay, muâllâ için yedi pay verilirdi. Bu okların hepsi “rebâte” denilen bir torbaya konur; sonra torba âdil bir kimsenin eline verilirdi. Daha sonra o kimse torbayı sallayıp, elini içine sokar; ondan isim isim herkesin adına bir ok çekerdi. Hisse sahiplerinden adına ok çıkan kimse, bu ok üzerinde yazılı olan payını alırdı. Adına, üzerinde “boş” yazılı ok çıkan kimse de, hiçbir şey alamazdı. Kesilen bu hayvanın bütün parasını da bu kimse öderdi. Kendisine pay çıkan kimseler ise bu paylarını fakirlere dağıtırlar, ondan hiç yemezler ve bu yaptıklarıyla övünürdü.³⁴

Denildiğine göre çekilişi yapan kimsenin arkasında kimseye iltimas göstermemesi için bir gözetleyici bulunurdu. Kışın vaktin darlığında ve fakirler aleyhine soğğun oldukça arttığı zamanlarda bu şekilde deve payları üzerinde çekilişler yapmak, Arapların âdeti idi. Bunun için deve satın alınır ve çekilişe katılanlar, devenin parasını üstlenir, bu çekilişe katılanlar da kendisine çıkan paya razı olurdu. Bu işlerle iftihar edip ve aralarından böyle bir çekilişe katılmayanları da yeriyorlardı. Cimriliği dolayısıyla bu çekilişe katılmayan kimseye “el-beram” adını veriyorlardı.³⁵

Bundan başka içine altın saklanmış, küçük kum yığını ortasından iki defa veya daha fazla kesime ayrılır, altını bulan kazanırdı.

İslam'ın eşya ve para karşılığında yapıldığından kumar kabul ettiği at yarışları da, cahiliye Arapları arasında büyük ilgi görüyordu.³⁶

Ancak bu dönemde Akra b. Habis gibi meysiri kınayan ve yol açtığı olumsuz sonuçlara dikkat çekenlerde vardı.³⁷

³⁴ Râzi, V, 117-118.

³⁵ Kurtubi, III, 199.

³⁶ Kılıçoğlu, 629.

³⁷ Bardakoğlu, “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XXVI, 364.

1.4. İslam ve Kumar Yasağı

İslam dininde inanç ve ibadet esaslarının yanı sıra ferdin beşerî ilişkilerinin ve sosyal hayatının belli ölçüler ve düzen içinde olması, kötülüklerden korunması da önemlidir. Bunu sağlamak için de Kur'ân'da ve hadislerde davranışlarda hâkim olması gereken temel hukuk ilkelerine ve ahlaki değerlere sıkça atıfta bulunulmuş, kötü davranışlardan belirli örnekler yasaklanmıştır. Bu amaca yönelik olarak getirilen düzenlemenin dini metinler kadar insanlığın ortak sağduyusuna ve kolektif şuuruna uzanan kökleri vardır. Kazançta karşılıklı rızanın esas alınması ve irade eğitime ağırlık verilmesi, haksız yollarla mal kazanmanın ve zamanı boşa harcamanın, bunun örneklerinden biri olarak da kumarın yasaklanması böyledir.³⁸

1.4.1. Kur'ân-ı Kerim'de kumar yasağı:

Kur'ân-ı Kerim'de doğrudan kumardan bahseden üç ayet vardır. Bunların haricinde kumar yasağıyla ilişkilendirilebilecek ayetlerden geneline hitap eden seçtiğimiz iki ayeti ele almayı uygun gördük. Bu ayetler şunlardır:

- 1- Bakara suresi 219. ayet
- 2- Maide suresi 90. ayet
- 3- Maide suresi 91. ayet
- 4- Bakara suresi 188. ayet
- 5- Nisa suresi 29. ayet

İttifakla kabul edilen görüşe göre, Bakara suresi hicretten sonra ilk nazil olmaya başlayan suredir, Nisa suresi 7. hicri yılda Hudeybiye anlaşmasından sonra, Maide suresi ise Mekke fethinden sonra ve 8. hicri senede nazil olmuştur.³⁹

Öncelikle nüzul sırasına göre doğrudan kumarı yasaklayan ayetleri, sonra kumarla ilişkilendirilen diğer iki ayeti ele alacağız.

1-Bakara Suresi - Ayet 219

”يَسِرُّ قُلُوبَهُمَا فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِنَّهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَ”

³⁸ Bardakoğlu, “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XXVI, 364.

³⁹ Yazır, II, 64-67.

“Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: “Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı zahiri) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür.”

Ayette geçen “meysir” kelimesi, ilk planda Câhiliye’de yaygınlığı bulunan kumar âdetine atıf şeklinde görünse de şarap yasağında olduğu gibi burada örnek üzerinden bir davranış türünün ve ortak illete sahip benzer çeşitlerin yasaklanması kastedildiğinden İslam âlimlerinin büyük çoğunluğu ayetteki meysiri kumar olarak açıklamışlardır.⁴⁰

O güne kadar (İslam’ın ilk günlerinde) içki ve kumarı yasaklayan bir ayet inmemiştir. Aynı zamanda, helal olduğuna dair bir hükümde yoktu. Allah (c.c.) bu yeni yetişen cemaatin elinden tutuyor ve bizatihi gayesinin tahakkuku için adım adım kendi yolunda yürütüyordu. Bu büyük devrede içki ve kumarda kayıp edilecek zaman bulunamazdı. Ömür boşa heba edilemezdi, gaye boş yere dağıtılamazdı; boş şeyler uğruna, boş kimseler gibi, başıboşluktan kurtulmak için içkiyle, kumarla eğlenen kimseler gibi.⁴¹

Yüce Allah'ın: "Sana.... sorarlar" buyruğunda soru soranlar mü'minlerdir.⁴² Bunu soranlar Hz. Ömer ve Hz. Muaz ile birlikte sahabeden birtakım kişilerdi. “Ya Resulullah içki ve kumar hakkında bize bir fetva ver. Bunlar akli giderici, malı telef edici şeylerdir.” dediler ve bu âyet indi.⁴³

Bir başka görüşte de Cenab-ı Hakk’ın (c.c.); “Sana içki ve kumardan soruyorlar...” buyurmasında, onların neden sual ettiklerinin bir beyanı mevcut değildir. Onların, bu şeylerin hakikat ve mahiyetinden, ondan istifade etmenin helal olup olmadığından sual etmeleri mümkün olduğu gibi aynı şekilde onu içmenin veya oynamanın helal ve haramlığını sormuş olmaları da ihtimal dâhilindedir. Ancak Cenab-ı Mevla (c.c.), haram olduğunu zikrederek cevap vermiş olduğu için, cevabın tahsis edilmiş olması, bu sualin, helal olup olmadığı hususunda vaki olduğuna delalet etmiştir.⁴⁴

Bu âyeti kerîme sarahaten değil ama, dolaylı bir şekilde ta’rîz yoluyla içkinin yasaklanmasının başlangıcı idi.⁴⁵ Ahmed bin Hanbel , Ebu Davud ve Tirmizî 'nin Ömer

⁴⁰ Bardakoğlu , “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XXVI, 364.

⁴¹ Seyyid Kutup, Fizilali'l-Kur’ân, trc: Bekir Karlığa, M. Emin Saraç vdğ, Hikmet Yay., İstanbul, tsz., I, 471.

⁴² Kurtubi, III, 192.

⁴³ Sâbüni, Muhammed Ali; Safvetü't-Tefasir, trc: Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz, İst., 1990, I, 258.

⁴⁴ Razi, V, 118-119.

⁴⁵ İbn Kesir, V, 2450

bin Hattab'dan rivayetidir:⁴⁶ «Benim {Hz. Ömer), «Yarabbi, bize içki hususunda doyurucu bir haber beyan et. Şüphesiz o, malı ve aklı götürür» duam üzerine, «Sana içkiyi ve kumarı sorarlar...» ayeti nazil oldu. Ayet nazil olduğunda beni çağırarak okudular. Ben yine, «Allah'ım, bize içki hususunda doyurucu bir haber beyan et» duam üzerine. «Ey İman edenler, siz sarhoş iken namaza yaklaşmayınız...»⁴⁷ ayeti nazil oldu. Beni tekrar çağırarak nazil olan ayeti okudular. Ben yine, «Allahım, bize içki hususunda doyurucu bir haber beyan et» diye dua ettim. Bunun üzerine, «Ey İman edenler, içki kumar (tapınmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları, ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz»⁴⁸ ve «Şeytan İçkide ve kumarda ancak aranızda düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (hepiniz) vazgeçtiniz değil mi?»⁴⁹ âyetleri nazil oldu. Beni tekrar çağırıp nazil olan âyetleri okumaya başladılar. «Siz vazgeçtiniz değil mi?» cümlesine gelince ben, «Ya Rabbi biz vazgeçtik, vazgeçtik» dedim.»⁵⁰

Ayette geçen “meysir” sözcüğü öncedende belirttiğimiz gibi çoğunlukla kumar olarak açıklanmış ve şarapla birlikte zikredilmesinden hareketle kumar, şarabın kardeşi, olarak isimlendirilmiştir. İbn Ömer ve bir grup Tâbiîn âlimi, âyette geçen meysir lafzının içeriğini oldukça geniş tutarak, çocukların oynadığı ceviz oyununun dahi kumar olduğunu söylemişlerdir.⁵¹

Ayette yasaklanan içki ve kumarın ikisinin de günahı dinî, faydaları ise dünyevîdir. Çünkü aklın gitmesi malın heder olması, içki sebebiyle vücudun hastalıklara maruz kalması, kumar sebebiyle ailelerin yıkılması, evlerin harap olması ve oynayanlar arasında kin ve düşmanlıkların meydana gelmesi, büyük bir zarardır. Bu zararlar görülüp müşahede edilmektedir. Bu büyük zarar, basit maddi menfaatle mukayese edildiğinde çirkin ve pis olan içki ve kumarın tehlikesi ve zararı daha iyi anlaşılır.⁵²

Allah'u Teâlâ'nın, “İnsanlar için bazı faydalar” sözünde zikretmiş olduğu faydalardan, Kumarın faydaları şunlardır: (Yukarda cahiliye döneminde anlatılmış olan

⁴⁶ Tirmizi; Ebu İsa Muhammed b. İsa, Sünenü't-Tirmizi, İstanbul, 1981, Tefsir Sure 5, 8,9; Ahmed b. Hambel, Müsned, Beyrut, 1993/1413, I, 53; Ebu Davud, Süleyman b. El eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani, Es-Sünen, İstanbul, 1981, 13, 286-287.

⁴⁷ Nisa, 4/43.

⁴⁸ Maide, 5/90.

⁴⁹ Maide, 5/91.

⁵⁰ Sâbuni, I, s.222.

⁵¹ Bardakoğlu, İlmihal, II, 121-122.

⁵² Sâbuni, I, 222 .

kumarda olduğu gibi), kumar oynayan kimse, üzerinde kumar oynayıp, fal çektiği hayvanın etinden yemeyerek onu muhtaçlara dağıttığı için, bunda fakirler için bir genişlik ve fayda vardır. Vahidî'nin zikrettiğine göre, cahiliye Araplarından birisi, bazen bir mecliste yüz deve üzerine bu şekilde kumar oynar, böylece o, hiçbir yorgunluk ve sıkıntı çekmeden büyük bir mal sahibi olur; sonra bu malı muhtaçlara dağıtarak, bundan şan ve şöhret kazanırdı.⁵³

Bazı kimselerin kumardan elde ettikleri paraları kendilerine ve ailelerine harcamaları da bir nevi faydadır. Ne var ki, bu gibi faydalar zararlarına denk değildir. Akıl ve dinle ilgisi bakımından kötülükleri daha fazladır. Bunun için Allah Teâlâ «Zararları ise faydalarından çok daha büyüktür.» buyuruyor.⁵⁴

Kumarın faydaları gerçek ve sağlam bir fayda değildir. Kazanılan malın hayrı yoktur, bir kâr yüz zarar getirir. Buna tutunanlar yakalarını zor kurtarırlar. Neşe ve lezzeti kişisel ve gelip geçici olduğu halde, zararları, ortaya çıkardığı kötü sonuçlar sosyal ve kişisel olduğu bedensel ve ahlakidir de. Hayali bir parça kâr için, kesin ve genel bir zarara düşmekte akıl işi değildir.

Kısacası kumar oynamayınız, piyango ile hayır yapılır zannetmeyiniz. Bunların kötülüğü hayrından, günahı yararından çok büyüktür. Ayetin devamında “malınızın gerekleri ihtiyacınızdan fazlasını infak ediniz”⁵⁵ emri, malın, piyango, kumar gibi gayrı meşru araçlarla değil, meşru nedenlerle, yollarla kazanılması gerektiğini emretmektedir.⁵⁶

Ayette geçen “büyük günah” ile kumarla ilgili şu husus bulunmaktadır: Kumardaki günah insanlar arasında düşmanlığa sebep olur. Ve yine, insanlar arasında sövmeye, münakaşaya, batıl bir şekilde mal elde etmeye sebebiyet verdiği için, düşmanlıklar meydana getirir. Çünkü kumar oynayanın malı başkası tarafından karşılıksız olarak alındığı zaman, bu o kimseyi çok kızdırır.⁵⁷ Kumar düşmanlığın ve kin duymanın sebebidir. Çünkü başkasının malını batıl yollarla yemektir. Yine kumar insanı Allah'ı zikretmekten ve namaz kılmaktan alıkoyar.⁵⁸

2-Maide Suresi - Ayet 90

⁵³ Razi, V, 118-119.

⁵⁴ İbn Kesir, V, 2451.

⁵⁵ Bakara, 2/220.

⁵⁶ Yazır, II, 64-67.

⁵⁷ Razi, V, 118-119.

⁵⁸ Kurtubi, III, 196.

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ
فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ“

“Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.”

Yüce Allah'ın: “Ey iman edenler” buyruğu, bütün müminleri bu hususları terk etmeye dair bir hitaptır. Zira bunlar, cahiliye döneminden beri yapa geldikleri ve nefislere hâkim olan birtakım arzu ve kötü adetlerden ibaretti. Mü'minlerden pek çok kimsenin nefislerinde henüz bunlardan bir takım kalıntılar devam ediyordu.

Yüce Allah: “Artık bunlardan kaçının” diye buyurmakla, bunları uzaklaştırın, bir kenara bırakın, demek istemektedir. Böylelikle yüce Allah, bu işlerden uzak durmayı emretmektedir Hadislerdeki nasslar ve ümmetin icması ile birlikte bu emir sigası sonucunda, uzak durmak, haram kılmak manasında olmuştur.⁵⁹

Bu ayetin, kendinden önceki ifadelerle münasebeti şu şekildedir: Allah daha önce, “Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden helal, iyi ve temiz olarak yiyin ve kendisine inanmakta olduğunuz Allah’a karşı gelmekten sakının”⁶⁰ buyurmuştur. Daha sonra, nefse hoş gelen şeylerden birisi de içki ve kumar olunca, pek yerinde olarak bu ikisinin, helal olanlar sınıfından olmayıp, aksine haram kılınmış şeyler cümlesinden olduklarını beyan etmiştir.⁶¹

Ayette dört şey mutlak olarak haram kılınmaktadır:

a- Şarap: Bu konuda Peygamber efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şeritlerinde şöyle buyuruyor: “Sarhoşluk veren her şey içkidir. Ve sarhoşluk veren her şey de haramdır. Kim dünyada içki içer de tövbe etmeden ve içkiyi bırakmadan ölürse âhirette cennet şarabını içmekten mahrum kalacaktır⁶².”

b- Kumar: Her türlü şans oyunu kumardır ve bu kumarın da her çeşidi yasaktır⁶³. Hatta tavla oyunu hakkında Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. "Kim tavla oynarsa ellerini domuzun etine ve kanına bulamış gibidir"⁶⁴

⁵⁹ Kurtubi, VI, 833-835

⁶⁰ Maide, 5/88-89.

⁶¹ Razi, IX, 206-207

⁶² Ebu Davud, Eşribe, 5, Had. No: 3679; Müslim, Eşribe, 73, Had. No: 2003.

⁶³ Taberi, III, 386.

⁶⁴ Müslim, eş-Şiir, 10, Had. No: 2260 / Ebu Davud, Edeb, 56, 64, Had. No: 4939 / İbn-i Mace, Edeb, 43, Had. No: 3763.

c- Ensab (Dikili Taşlar) :Allah'tan başkalarına tapınmak için adanmış ve içlerinde Allah'tan başka şeylerin adlarına kurbanlar ve hediyeler sunulan yerler ve kehanet araçları.⁶⁵

d- Ezlam: Üzerinde "hayır" ve "şer" kelimelerinin yazılı olduğu fal oklarıdır. Fal oklarıyla kehanet anlamındaki ezlâm tabiatı gereği bir tür kumarsa da, meysir'le arasında küçük bir fark vardır. Ezlâm, şirk ve bâtil inanca bulanmış kehanet ve kura biçimleri için kullanılırken, meysir servetin şans aletleriyle kazanılıp bölüşüldüğü biçimler için kullanılır.

Tefsircilerden bir kısmı “Kader kısmet okları ile (ezlamla) fal bakmayınız.”⁶⁶ mealindeki ayeti kerimeden muradın, asıl anlatılmak istenenin kumar olduğunu söylemişlerdir. Buna dayanarak Mücahid şöyle demiştir: “Ezlam, Rum'un ve Fars'ın kumar oynadıkları kemiklerdir, yani zarlardır.” İbni Cübeyr ise şöyle dedi: Ezlam birtakım taşlardan ibarettir. Onlar atıp vuruyorlardı.” Şaabi de şöyle der: “Arapların kumar aleti ezlam olup, aceminki ise zar kemikleridir.”

İçki ve kumar kelimesinin, dikili taşlar ve fal okları ile beraber zikredilmesi hususunda şöyle denilmiştir. Bu ayet müminlere hitaptır. Bundan kastedilen onların içki ve kumardan nehyedilmeleri, çirkinlik ve kötülükte yakın olan bu kelimeleri açığa çıkarmaktır.⁶⁷ Allah Teâlâ bu dört kısmı şu iki sıfatla nitelemiştir:

a) Rics (pislik, murdar) ifadesiyle. Arapça'da rics kelimesi, pis ve çirkin sayılan amellere verilen isimdir. Nitekim bir kimse bir kötü iş yaptığında, denilir. Bu kelimenin aslı, râ harfinin fethasıyla olan recs kelimesindedir ki, bu da “şiddetli ses” anlamına gelir. Nitekim, gök gürültüsünün sesi çok şiddetli olduğu zaman, denilir. Binâenaleyh rics çirkinlikte doruk noktaya ulaşmış ve derecesi çok kuvvetli olan “amel” anlamına gelmiş olur.⁶⁸ Abdullah b.Abbas tarafından “Allah'ı gazaplandıran” mânâsına, İbn-i Zeyd tarafından “Kötü şey” mânâsına yorumlanmıştır.⁶⁹

b) “Şeytanın amelinden” sıfatı. Bu da onun, bir rics (pislik) olmasını tamamlamaktadır. Çünkü şeytan, kâfir olduğu için necis ve pistir; kâfir de necistir. Zira Allah “Müşrikler ancak bir necistir”⁷⁰ buyurmuştur. Pis olan, ancak pis olan şeylere davet eder. Çünkü Cenâb-ı Hak, “Kötü kadınlar, kötü erkeklere; kötü erkekler de kötü

⁶⁵ Mevdudi, Ebu'l A'la, Tefhimu'l-Kur'ân: Kur'ân'ın Anlam ve Tefsiri, trc: Ali Ünal, İnsan Yay., İstanbul, 1996.

⁶⁶ Maide 5/3

⁶⁷ Razi, IX, 207.

⁶⁸ Razi, IX, 208.

⁶⁹ Taberi, III, 385.

⁷⁰ Tevbe, 9/28.

kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara layıktır...”⁷¹ buyurmuştur.⁷²

Yüce Allah'ın: “Artık bunlardan kaçının” buyruğu, hiçbir şekilde ve herhangi bir şey ile yararlanmamak üzere, mutlak olarak kaçınıp uzak durmayı gerektirmektedir. Ne içmek suretiyle, ne satmak, ne sirkeye dönüştürmek, ne tedavi, ne hayır, ne yardım ve ne de başka herhangi bir yolla.⁷³

3-Maide Suresi - Ayet 91

“بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ إِيْمَانٍ يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ

ذِكْرَ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ”

“Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?”

Müfessirler bu ve önceki âyetin nüzul sebebi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bunların nüzul sebebi Hz. Ömer'in duası da olabilir Sa'd b.Ebi Vakasın içine düştüğü hadise de olabilir. Kumar oynama sebebiyle kişinin malını kaybetmesi de olabilir. Elimizde buna dair kesin bir delil yoktur. Ancak şurası bir gerçektir ki bu âyetlerin hükümleri bütün mükellefleri bağlamaktadır. Mükelleflerin bunların nüzul sebeplerini bilmemeleri onlar için bir özür sebebi sayılmaz. Binaenaleyh âyeti öğrenen her mükellefin içki, kumar, dikilen taşlar ve fal oklarından kaçınması farzdır.

Katade'ye göre ise bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi, içki değil kumardır. Çünkü kin ve düşmanlık, kumar oynama sebebiyle insanların arasında ortaya çıkmış, Allah Teala da onlara hem kumarı hem de içkiyi yasaklamıştır. Bu hususta Katade diyor ki: “Cahiliye devrinde kişi ailesini ve malını kumara verirdi. Bundan sonra elinde bulunanları kaybettiği için mahrum bir şekilde oturur başkasının elinde bulunan mallara bakar dururdu. Bu da insanlar arasında düşmanlığı, kini doğururdu. Allah Teala bu sebeple kumar ve içkiyi yasakladı.”⁷⁴

⁷¹ Nur, 24/26.

⁷² Razi, IX, 208.

⁷³ Kurtubi, VI, 833-838

⁷⁴ Taberi, III, 386.

Şeytan, Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan da alıkoymak ister. Yüce Allah: "... ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister..." buyruğu ile bize şöyle diyor: Sarhoş olduğunuz vakit Allah'ı zikredemez, namaz kılamazsınız.

Ubeydullah b. Ömer de der ki: el-Kasım b. Muhammad'e, satranç hakkında da zar hakkında da o bir kumar mıdır? diye sorulmuş, o da şu cevabı vermişti: Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoyan her şey bir kumardır. Ebu Ubeyd der ki: O, bu açıklamasını yüce Allah'ın: "Sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak İster" buyruğundan hareketle yapmıştır.⁷⁵

Bu ayet-i kerimelerde içki ve kumarın haramlığı, belli bir üslup ve te'kitli ifadelerle bildirilmiştir. Her ikisi de:

a- Tapınmaya mahsus dikili taşlar (putlar) ve ezlam adı verilen fal okları ile birlikte zikredilmiş;

b- Şeytanın amellerinden bir murdar (pislik) olarak vasıflandırılmış;

c- Saadete ermenin, bunlardan uzak kalmakla mümkün olacağı bildirilmiş;

d- Bunları işlemenin hüsrana sebebi olacağı ve bunların din ve dünyaya zıt zararları sıralanmış, içki ve kumar yüzünden şeytanın, insanlar arasına kin ve düşmanlık sokmak istediği beyan edilmiş;

e- Kumar ve içki sebebiyle şeytanın, insanları Allah'ın zikrinden alıkoyduğu;

f- Ve yine bunlar sebebiyle insanı dinin direği (ve imanla inkâr arsında bir fark olan) namazdan uzaklaştırdığı;

g- Şeytanın içki ve kumarı iyi göstererek, insanı maddi ve manevi saadetlerden mahrum etmek ve kendi derekesine düşürerek insanın ebedi hüsrana uğramasına fırsat aradığı bildirilmiştir.

h- Bütün bu hususları beyandan sonra "Artık siz vazgeçtiniz; değil mi?" soru cümlesi ile ayet tamamlanmıştır.

ı- Bu iki şer işin zararları ve bunlardan men edilme hikmetleri bizzat Cenab-ı Hak tarafından beyan edildikten sonra, bunlardan vazgeçmekte akl-ı selim sahipleri için tereddüde yer kalmadığı da bildirilmiş oluyor.⁷⁶

Yine bu ayetlerde asıl maksat içki ve kumarın tahrimi olduğu ihtar ve bunların tahrimi iktiza eden dini, dünyevi mefsedet ve veballerini takrir ve ameli şeytanı tavzih

⁷⁵ Kurtubi, VI, 833-838.

⁷⁶ Doğan, Lütfi; Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler : Huzur ve Saadetin Esasları, DİB.Yay., Ankara, 1991, s.214.

ile buyurmuştur ki; hamr-u meysirde (içki ve kumarda) şeytanın muradı başka değil, ancak aranızda buğz-u adavet düşürmek ve sizi Allah'ı zikirden ve namazdan men eylemektir ki, bir kere bunlar olduktan sonra, artık her günah, her cinayet işlenir. Ne din kalır ne de iman, ne dünya kalır, ne âhiret. Bütün bu esbabı hürmet tahsil edildikten sonra itaat takriri alınmak üzere istifhamı takriri ile tevsik-i misak için buyruluyor ki, artık siz şimdi bu nehyi kabul ettiniz ve içki ve kumardan tamamen vazgeçtiniz mi? Elbette vazgeçtiniz değil mi?

Buna göre içki ve kumarda insanlar için hem büyük zarar hem de faydalar olduğunu bildiren ayeti kerime ilk nazil olan ayettir. Bunu, sarhoş iken namaza yaklaşmamayı emreden Nisa suresinin ayeti takip etmiş, son olarak ta; içki ve kumarın şeytan işi birer pislik olduğunu bildiren ve bunları kesinlikle haram kılan Maide suresinin 90-91 ayetleri nazil olmuştur⁷⁷

Bu açıklamada şu husus iyice anlaşılmış olmaktadır ki, Allah-ü Teâla içki ve kumarı bir hikmete istinaden birden bire haram kılmamış fakat beş altı sene içinde onları tahdit ederek ve derece derece Müslümanları alıştıran yasaklamıştır.

Zira Araplar cahiliye devrinden beri içkiye ve kumara son derece alışkınlık ve onlardan büyük ölçüde faydalanıyorlardı. Bu derece alışık oldukları bir şeyin birden bire yasaklanması onlar için güç gelir ve yasağa dayanamayıp içebilir ve haram bir şey işledikleri için günaha girebilirlerdi.

Oysa Allah-u Teâla kullarına hiçbir zaman güçlük murat etmemiş ve onları daima kolay yoldan hidayete davet etmiştir. Nitekim içki ve kumarın tedrici olarak yasaklanması sebebiyledir ki, Müslümanlar arasında bu yasak herhangi bir mesele olmamış, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bazı sahabeler daha ilk ayetin gelişi ile içki ve kumarı terk etmişler, diğerleri ise, kendilerine ileride kesin bir yasak gelecektiği gibi buna hazırlanmaya çalışmışlardır.

Bu yasak geldiği zaman da hiç güçlük çekmeden ve tam bir imanla buna uymuşlardır. İşte Allah-u Teâla yukarıdaki ayet-i kerimelerle üstün bir toplum olma yolunda bulunan Müslümanları bu yolda ilerlemelerini sağlamak için önce içki ve kumar gibi iki tehlikeli engele dikkatleri çekmiştir.⁷⁸

İslâm insan nefisini terbiye etmek için, sevimli, iyi ve kolay bir metotla hareket eder. Önümüzde bulunan nass (yukarıdaki ayetler) tahrir adımlarının ilkiydi. Bazı

⁷⁷ Cerrahoğlu, I, 415.

⁷⁸ Cerrahoğlu, I, 419.

şeyler doğrudan doğruya şer olmayabilir. Yeryüzünde hayır şerre, şer de hayıra karıştırılabilir. Ancak bir şeyin helal veya haram olmasının sebebi, hayrın veya şerrin çokluğu yahut azlığıdır.

Allah (cc)'in emir ve nehyi îmani düşüncelerden, esas kaidelerden birisine taalluk ettiği zaman yani îtikadi meselelerle ilgili olunca, İslam, ilk hamlede kati hükmünü verir ve emir kesindir. Fakat ilahi emir veya nehyi adet ve anelere ve içtimai kanunlara taalluk ederse, İslam kolaylık ve yumuşaklıkla işe girer, meseleyi tedrici olarak hükme bağlar ve bu hükmün tatbikini kolaylaştıran pratik usullere başvurur.⁷⁹

Kumardan sarıh olarak bahseden bu üç ayetin yanı sıra kumar yasağı ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek şu ayetleri de gösterebiliriz.

4- *Bakara Suresi – Ayet 188*

”الْبَاطِلَ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ . . .“

“Bir de aranızda mallarınızı batıl sebeplerle yemeyin...”

Bu âyet-i kerimede hitap bütün Muhammed (s.a)'in ümmetini kapsamaktadır. Anlamı da şudur: Haksız yere kiminiz kiminizin malını yemesin. Bunun kapsamına kumar, aldatma, gasplar, hakları inkâr etmek, sahibinin gönül rızasıyla vermediği şeyler veya sahibi gönül hoşluğuyla verse bile şeriatın haram kıldıkları, kâhinin ücreti, şarap ve domuz bedeli ve benzerleri gibi.

Bir malın haram olması, ya kendisindeki bir manadan veya kazanma şeklinden dolayıdır. Haksız yere mal yemeye kalkışmak bütün kötülüklerin başıdır. Bundan sakınmanın, dinî terbiyenin istenen en büyük neticesi olduğu, bu ayetin, oruç ayetlerini takip etmesinden anlaşılır.⁸⁰

5- *Nisa suresi – Ayet 29*

”يَنْ أَمْوَالًا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ بِهَا الذِّ“

⁷⁹ Seyyid Kutup, I, 472.

⁸⁰ Yazır, II, 512.

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Ancak kendi rızanızla yaptığınız ticaretle yemeniz helaldir.”

Allah Teâlâ bu âyette faiz, kumar ve bunlara benzeyen çeşitli meşru' olmayan kazanç şekilleriyle mü'minlerin, birbirlerinin mallarını bâtil yolla yemelerini yasaklıyor.⁸¹

Batıl: Hırsızlık, hainlik, gasbetmek, kumar, faiz, geçersiz (haksız) değiştirmeler ve sefihlik, israf ve bütün meşru olmayan sebepler ve maksatların hepsini, yani hem kazanma sebebini ve hem harcama şeklini kapsar.⁸²

Âlimler, "bâtil" kelimesinin tefsiri konusunda şu iki açıklamayı yapmışlardır:

a) Bu, ribâ, gasp, hırsızlık, kumar, hainlik, yalancı şahitlik, yalan yere yemin ederek mal elde etmek ve hak olan şeyi inkâr etmek gibi şeriatta helâl olmayan her şeye verilmiş olan bir isimdir. Ayeti bu manaya hamletmek, onun mücmel olmasını iktiza eder. Çünkü bu durumda ayetin takdiri, “Aranızda bulundurduğunuz malları meşru olmayan bir yolla yemeyiniz” şeklinde olur. Burada meşru olan yollar genişçe izah edilmediği için, muhakkak ki ayet mücmel olmuş olur.

b) İbn Abbas ve Hasan el-Basri (r.a)'den rivayet edilen şu husustur: “Bâtil, bir kimsenin malından karşılıksız olarak alınan her şeydir.” Bu izaha göre ise âyet mücmel olmaz.⁸³

Kumarın hangi çeşidi olursa olsun fark etmez. Kumarın yasak olması, Allah'ın “Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyiniz.” (Bakara 188) buyurmakla yasakladığı, insanların mallarını batıl yollarla yemelerini engellemek içindir.⁸⁴

1.4.2. Hadiste kumar yasağı

Kumar hakkında Resulullah'ın(s.a.v.) çok çeşitli hadisleri mevcuttur. Allah Resul'ü (s.a.v.) bazı hadislerinde sarih bir lafızla kumara, bazılarında ise satranç, tavla ve ensab ile dolaylı olarak kumara işaret buyurmuştur.

a- Doğrudan Kumara Delalet Eden Hadisler

Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizi Allah'ı zikretmekten alıkoyan her oyun kumardır.”⁸⁵

⁸¹ İbn Kesir, V, 2450.

⁸² Yazır, II, 512.

⁸³ Er-Râzi, IV, 410.

⁸⁴ İbn Hacer Heytemi; İslamda Helaller ve Haramlar_Kayıhan Yayınları, trc.: Lütfi Şentürk, Ahmet Serdaroğlu, 4. Bs., II, 590-591.

“Kim, arkadaşına: ‘Gel seninle kumar oynayalım’ derse, hemen (bir şeyler) tasadduk etsin!”⁸⁶

Mücerret söz sadaka veya kefareti gerektirirse ya bilfiil kumar oynamak hakkında ne düşünmek gerekir.⁸⁷

Abdullah b. Mes’ud dedi ki: “O haksız yere nasip çıkararak yazılı zarlardan sakının, çünkü onlar (la oynamak) kumurdandır.(bir rivayette de acem kumarıdır.)”⁸⁸

Abdullah İbn Mesud (r.a.) dan ; Resulü Ekrem (s.a.v): “Şu işlenmiş iki şemikten, yani zardan, son derece uzak durmanızı tavsiye ederim. Zira bunlar acem kumarıdır.”⁸⁹

“Zar (kiâb) ile oynayan kişi Allah’a ve Resulü’ne isyan etmiştir.” Hadisin sened bakımından zayıflığı üzerinde durulmuştur.⁹⁰

Yine Bureyde’den gelen bir rivayete göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim zar ile oynarsa elini domuzun etine ve kanına (domuzun etini yerken) batırması gibi olur.”⁹¹

Bize Ali b. El-Ca’d haber verip dedi ki : “Bize Üveys b. Er-Rebî’, Ebû Husayn’dan... Resulullah’ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber verdi”: “Ne gelecek diye zar atıp bekleyen kimse, ancak Allah Azze ve Celle ile O’nun Resulü’ne isyan etmiştir.”⁹²

Ebu Musa’nın rivayetine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim zar ile oynarsa, şüphesiz ki, Allah’a ve Resulüne isyan etmiştir.”⁹³

b- Dolaylı Olarak Kumar Delalet Eden Hadisler

Rasûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Nerdeşir oynayan, Allah'a ve Rasûlü'ne asi olmuştur.”⁹⁴

"Nerd ile oynayıp, sonra kalkarak namaz kılanın durumu, irin ve domuz kanı ile abdest alıp, kalkarak namaz kılanın durumuna benzer"⁹⁵

⁸⁵ Zeyleî, Cemalüddîn Ebî Muhammed Abdillâh İbni Yûsuf el-Hanefî; Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye, Dâru'l-hadîs, Kâhire, trs. IV, 275

⁸⁶ Buhârî, Eymân 5, Tefsir, Necm, Edeb 74, İsti'zân 52; Müslim, Eymân 5, Had. No: 1647; Ebû Dâvud, Eymân 4, Had.No: 3247; Tirmizî, Nüzûr 17, Had. No: 1545; Nesâî, Eymân 11, -7.

⁸⁷ Zehebi, Kitabu'l-Kebair: İslam Şeraitinde Büyük Günahlar, trc: Sıdkı Güllü, Bedir Yay., İstanbul., 1986, 81.

⁸⁸ Ahmed b Hambel, Müsned, Had. No: 4263, 2/156.

⁸⁹ Buhari, El-Edebü'l-Müfred, 1269; Ahmed b Hambel, Müsned, IV, 394-397.

⁹⁰ Şevkani, Muhammed b.Ali Muhammed:Neylü'l-Evtar Şerhu Münteka'l-Ahbar, Kahire, 1971, VIII, 94.

⁹¹ İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini,es-Sünen, İstanbul.,1987, Edeb,1553

⁹² Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd İbn Ebîdü Dünya; Hadislerde Oyun ve Eğlence, Ocak Yay., 58, Madde75.

⁹³ Ebu Davud, Edep, 4938.

⁹⁴ Ebû Dâvud, Edep, 56; İbn Mâce, Edeb, 43; Muvattâ, Rû'yâ 6; Ahmed bin Hanbel, IV/394, 397, 400

⁹⁵ Müslim, Şi'r:1, Had. No: 2260, İbn Mâce, Edep: 43, Had.No:3763; Ahmed b. Hambel, Müsned, Had. No:23040.

Hız. Peygamber'in (s.a.v) bu hadislerine bakıldığında neredin, nerdeşirin, ezlamın, tavla zarlarının aslında, kumarın yattığını görmekteyiz. Çünkü zar olan her oyunda şans işi devreye girmektedir. Kumarda da kazanan-kaybedeni belirleyen şanstır. İyi veya kötü oynama o kadarda önemli değildir. Kazanan için "şansın yaver gitti, şansın yardım etti." denmesi hep bu yüzdendir. Aynı şekilde kaybedende "Bu gün şansım yok şans senden yana" demektedir. Yine Allah Resulü (s.a.v) kumarı kast ederek: "Birtakım kimseler, haksız yere Allah'ın malına dalarlar. Bunlar için cehennem ateşi vardır." demiştir. Burada ki haksızlık, kumardaki kerahiyettir.⁹⁶

Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur : " Kişinin iyi bir Müslüman olduğunun alameti, kendisine yararı olmayan şeyleri terk etmesidir."⁹⁷

Ebu Hureyre(r.a.) Peygamber'den (s.a.v.) işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim geçileceğinden emin olmayarak iki at arasında bir at koyarsa bu kumar olmaz. Kimde geçileceğinden emin olunan atı dahil ederse bu kumar olur."⁹⁸ buyurmuşlardır.

Abdullah b. Amr dedi ki: "Kumar olarak tavla oynayan, domuz eti yiyen kimse gibidir. Kumar olmaksızın oynayan da domuz yağıyla yağlanan gibidir."⁹⁹

Buna dayanarak din alimleri şöyle dediler: "Meysir olan kumara oturulduğu zaman neler olabileceğini artık siz düşünün..."¹⁰⁰

Kumar, Allah Teâla'nın (c.c): "Aranızda mallarınızı haksız yere yemeyin"¹⁰¹. ayeti ile yasakladığı bir yoldan insanların malını yemektir. Kumar ile meşgul olan kişi, Resulü Ekrem'in(s.a.v)şu hadislerinde nitelendirdiği kimselerdir: " Bir takım kimseler Allah'ın(c.c) (Müslümanların maslahatlarına tahsis buyurduğu) malında haksız olarak tasarrufta bulunurlar. Onlar için kıyamet gününde cehennem muhakkaktır."

"Helal nafaka aramak, her müslümana farzdır." hadisi kazancın helâl yolla olması gerektiğine delalet etmektedir. Bunun dışındaki kazançlar kazanç değildir.¹⁰²

⁹⁶ Davudoğlu, Ahmet, Buluşu'l-meram Tercümesi ve Şerhi: Selamet Yolları/İbn Hacer el-Askalani, Sönmez Neşriyat, İstanbul., 1982, IV, 156.

⁹⁷ Nevevi, Muhyiddin Yahya İbn-İ Şeref, Riyazü's-Salihin, trc.: Salih Uçan, Çelik Yayınevi, İstanbul, 1993, I, 101, Had. No: 67.

⁹⁸ Ebû Dâvud, Cihad, 69, (2579)

⁹⁹ İbn Ebî'd-Dünya, s.58, Madde77.

¹⁰⁰ Davudoğlu, IV, 156.

¹⁰¹ El-Bakara 2/188.

¹⁰² Gazali, II, 234.

1.5. İslam Hukuku Açısından Kumar

Birçok oyunu ve eğlenceyi mubah kılan İslam, içine kumar karışan her oyunu haram kılmıştır. Kumar, oyuncuya haksız kazanç sağlayan veya zarar veren bir oyundur. Hz. Peygamber(s.a.v): “Bir kimse arkadaşına: Gel seninle kumar oynayalım derse derhal sadaka versin¹⁰³.” buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) bu hadisinde kumarı sadece oynamanın değil sözünü bile etmenin, söz arası lakırdısının bile günah olduğunu belirtmiştir. Böyle bir davranışta bulunanın hemen tövbe edip sadaka vermesini emretmiştir.

Müslüman herhangi bir şekilde kumardan kazanç elde edemeyeceği gibi, vaktini boşa harcama ve kumarı eğlence aracı yapmaktan da sakınmalıdır.

Kumarın şümulü âlimler tarafından ayet ve hadislerle dayanılarak çizilmiştir. Nasıl ki çoğu haram olanın azı da haram ise, kumarında az mal veya para ile oynanması, çok mal veya para ile oynanması arasında fark yoktur. Bir kahvehane köşesinde dört çay üzerine oynanan kumar ile kumarhanelerde yüksek meblağlarda para ile oynanması arasında pek fark yoktur.

Kumar; oyun kâğıdı, tavla ve benzeri şeylerle para karşılığı oynamaktır ki, günahı kebâirdendir. Çünkü kumar, bir oturmada büyük servetlerin yok olmasına ve birçok yuvaların yıkılmasına neden olur. Kumar yoluyla kazanılan para haram olup sahibine iade edilmesi lazımdır.¹⁰⁴

Meysir, yukarıda izah ettiğimiz gibi “Ezlam ve Aklâm” denilen oklarla fakirlere ikram için oynanan bir kumar çeşididir. Bir de “muhâtara” denilen, ortaya koydukları malları veya karıları üzerine oynadıkları bir kumar daha vardı. Kumarda kaybeden karısını ve malını kaybederdi.

Acaba “meysir”, yalnız izah ettiğimiz cahiliye dönemindeki özel oyunun adı mıdır, yoksa bütün kumarların ortak adı mıdır? Bu husus, ihtilâf konusudur. Eğer bütün kumar çeşitlerine “meysir” deniyor idiyse bu ayetlerle kumarın her çeşidi günâh, dolayısıyla haram sayılmıştır. Şayet “meysir”, yalnız bu özel oyunun adı idiyse, diğer oyunlar da buna kıyâsen haram kılınmış olur. Zîrâ öteki kumarlara göre iyi bir maksat için oynanan bu piyango türü, yasak edildikten sonra zevk ve kişisel çıkar, oturduğu yerde para kazanmak için oynanan öteki kumarlar elbette yasak olur. Ayrıca hadislerden

¹⁰³ Buhâri, Eymân 5, Tefsir, Necm, Edeb 74, İsti'zân 52; Müslim, Eymân 5, Had. No: 1647; Ebû Dâvud, Eymân 4, Had.No: 3247; Tirmizî, Nüzûr 17, Had. No: 1545; Nesâî, Eymân 11, -7.

¹⁰⁴ Güneç, Halil; Günümüz Meselelerine Fetvalar, İlim Yayınları, İstanbul., 1990, II, 197.

de, bir menfaat karşılığında oynanan kumar türü oyunların hepsinin, “meysir” tabîri içine girdiği anlaşılmaktadır.¹⁰⁵

Kumar olan her türlü oyun İslam âlimlerince haram kılınmıştır. Bu konuda İslam âlimleri ittifak etmişlerdir. Kumar; birisinin kâr edip, diğerinin zarar etmesidir. Bu da Yüce Allah'ın (c.c) şu emrinde kaçınılması gerekli kumar türündendir: “Ey iman edenler! İçki ve kumar, dikili taşlar(putlar) ve fal okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.” (Bakara, 2/219)

Kumarın olmadığı, yani; taraflardan ikisinin veya birisinin koyduğu belirli bir bedel bulunmayan oyunların kimisi haram kimisi mubahtır. Bununla birlikte faydası bulunmayan her oyunun kerahetten uzak kalmayacağı bilinmelidir. Çünkü bu gibi oyunlarda vakit boşa harcanır, Allah'ı(c.c) zikretmekten, namazdan ve faydalı olan her şeyden uzak kalmak söz konusudur.¹⁰⁶

Fıkıh literatüründe kumar iki açıdan ele alınır. Bir yönüyle kumar toplum ve Allah hakları, yani genel ahlâkın korunması, münker ve haram bir işin toplumda yayılmasının önlenmesi kapsamında ele alınmış, kumar oynama şahitliğin kabulünü engelleyen ve kamu düzenini ihlal ettiği için muhtesip tarafından engellenmesi gereken kötü bir davranış olarak görülmüştür.¹⁰⁷ Kumar oynamayı alışkanlık haline getiren kişinin adalet sıfatı düşer, İslam mahkemelerinde şehadeti kabul edilmez denmiştir.¹⁰⁸ Bu açıdan kumar, kişinin adalet vasfını düşüren ve ta'zîr cezasını gerektiren bir suç sayılmıştır. Diğer taraftan özellikle ilk dönem metinlerinde kımâr kelimesi muhatara (risk, zarara uğrama tehlikesi, tehlike), garar(alış-verişte şart koşulan niteliğin ihtimalli oluşu), cehalet, ayb gibi kelimelerle birlikte kullanılarak bazı hukuki işlemlerin hukuka aykırı biçimde risk ve belirsizlik taşıdığına işaret edilmiş ve işlemin geçersizliği ademi cevâzi için mesnet yapılmıştır. Bu anlayışın sonucu olarak şahıs haklarının korunmasının öncelik taşıdığı muamelât hukukunda para ve mal değişiminden selem ve şirket akdine, mal bölüşümünden icâre ve davaya kadar faiz yasağının kapsamına girebilecek veya sonucu belirsizlik taşıdığı için gararlı alışveriş olarak görülebilecek olan birçok işlem türü, şans ve tesadüfe bağlı bir kazanç içerdiği ölçüde bir tür kumar olarak görülmüş ve yasaklanmıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Ateş, Süleyman; Haram Olan Eylemler, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul., 2003, 88-89.

¹⁰⁶ İbn Hacer Heytemi, , Zevacir, Mısır, 1974 , II, 198.

¹⁰⁷ Bardakoğlu , “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XXVI, 364.

¹⁰⁸ Heytemi, İbn Hacer; Zevacir, Mısır, 1974 , II, 198.

¹⁰⁹ Bardakoğlu , “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XXVI, 365.

Kumardaki günah, insanlar arasında düşmanlığa ve yine insanlar arasında sövmeye, münakaşaya sebebiyet verdiği, düşmanlıklar meydana getirdiği içindir. Çünkü kumar oynayanın malı başkası tarafından karşılıksız alındığı zaman, bu, o kimseyi çok kızdırır. Yine kumar, insanı Allah'ı(c.c) anmaktan, zikretmekten ve namaz kılmaktan alıkoyar.¹¹⁰ Bu büyük zarar, basit maddi menfaatle mukayese edildiğinde, çirkin ve pis olan içki ve kumarın tehlikesi ve zararı daha iyi anlaşılır.¹¹¹

Gerek Kur'ân ve gerekse hadislerde kumar ilke olarak yasaklanmış, nelerin kumar olduğu tek tek sayılmayarak kumar yasağı belli birkaç örnek üzerinde gösterilmiştir. Tabiatıyla, kumarın yalnızca zikredilen çeşitlerinin yasak olduğu sonucu çıkarılamaz. İslâm kumarı yasaklarken, bunların belli nevilerini değil, götürdüğü sonucu hedef almıştır. Bu itibarla, müslümanların Kur'an ve Sünnet'te ilke olarak geçen "kumar yasağını" her devir ve dönemde kendi şart ve toplumlarına göre yeniden ele almaları ve yorumlamaları gerekir. Bunun için de hem dinî nasların, emir ve yasakların ortam ve gayesinin iyi bilinmesi, hem de içinde yaşanılan toplumda salgın bir hastalık halini alan kötü alışkanlıkların ve yol açtığı olumsuz sonuçların devamlı izlenmesi gerekir.

Herhangi bir oyun kumara alet edildiği, kumar oynanarak kazanç elde edilmek istenildiği takdirde kesin olarak haramdır.

Sadece eğlenmek, dinlenmek ve zevk için oynanan oyunları oynamanın mübah (serbest) olabilmesi için şu dört şart gerekli görülmüştür:

- a) Namazın geçmesi veya gecikmesine sebep olmamak,
- b) Hiçbir menfaat beklememek,
- c) Oyun esnasında dilini kötü sözden korumak,
- d) Bir de normal dinlenme, eğlenme ölçülerini aşarak vakit israfına varan alışkanlık halini almamak.¹¹²

Kumar, haram yoldan ve haksız sebeplerle insanların malların yemeğe kalkışmaktır. Kumar hırsızlıkta dâhil, insanları her çeşit kötülüğe götüren, onların malların zayi eden, haysiyet ve şerefleri lekeleyen, insanlar arsına gizli, açık düşmanlıklar sokan bir afettir. Bu zararları görmemek için, kişinin insani vasıflarını kaybetmiş olması gerekir.

¹¹⁰ Razi, V, 119.

¹¹¹ Sabûni, I, 258.

¹¹² Karaman, Hayrettin, İslam'ın Işığında Günün meseleleri, Marifet Yay., İstanbul,1982, II, 354.

Herhangi bir şeyde zarar çok yarar az ise, haliyle onda, insan için bir salah (iyilik) olmadığı tabiidir.

Bu cihetten hareketle bir kısım âlimler, daha ilk ayetten (Bakara 219) içki ve kumarın haram olduğu hükmüne varmışlardır. Lakin hakikatte, bunların her ikisinin de haram olduğunu kesin olarak beyan eden ikinci ve üçüncü olarak gelen ayet-i kerimelerin (Maide, 5/90-91) metinleridir.

Ayet-i kerimelerde beyan buyrulduğu üzere, içki ve kumarı irtikâp eden, büyük günah işlemiş olur. Bu kimse nehyolunan fiilleri irtikâp ettiği için günahkârdır.¹¹³

Kumar yasağından çıkarılması gereken mesajlardan bazıları şu şekilde ifade edilebilir:

Öncelikle, müslümanın elbette eğlenmeye ve hoşça vakit geçirmeye ihtiyacı vardır. İnsan melek değildir. Ancak, eğlenirken meşruiyet çizgisini aşmamak ve kumara bulaşmamak esastır.

Diğer taraftan, müslümanın kazancı şansa ve tesadüfe bağlı olmayıp, çabasının ve alın terinin ürünü olmalıdır. Nitekim bir âyette, “İnsanın yararına olan, yalnızca kendi öz gayretinin sonucudur”¹¹⁴ buyrulmaktadır.

Daha da önemlisi, başkalarının mallarını meşru olmayan yollarla almak ve yemek haramdır. Âyette “Mallarınızı aranızda bâtil (boş ve haksız) yollarla yemeyin, ancak karşılıklı rızâyâ, gönül hoşluğuna dayalı bir ticaret sonucunda yiyin”¹¹⁵ buyrulmaktadır. Meşru yollarla yapılmadıktan sonra, kumarda olduğu gibi, tarafların görünen rızaları, kumarla elde edilen malı helâl hale getirmez. Aslında kaybeden taraf verdiği razı görünse bile, içinden razı olması pek mümkün değildir. Öte yandan kumar, diğer birçok eğlence ve aldatmaca çeşidi gibi, iktisadî gelişimini tamamlayamamış ülkelerde işsizliğin, fakirliğin, sınıflar arası dengesizliğin büyük çapta olduğu toplum ve kesimlerde âdeta bir umut sömürüsü olarak salgın bir hastalık halini almakta, her defasında hem büyük bir kesim mağdur olmakta hem de hak etmeden, emek vermeden ve alın teri dökmeden zengin olan birkaç problemlili kişi daha topluma eklenmektedir.

Sonuç olarak kumarın taraflar arasında kin, nefret ve düşmanlığa yol açması kaçınılmazdır. Bunlar yanında, kumarın sebep olacağı toplumsal yaralar, doğuracağı facialar gün gibi açıktır. Bütün bunları gören, bilen ve üzerinde fikir yorabilen

¹¹³ Doğan, 214.

¹¹⁴ Necm, 53/39.

¹¹⁵ Nisa, 4/29.

kişilere, Kur'an'ın ifadesiyle şöyle sormak gerekir: "*Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?*"¹¹⁶

1.6. Kumarın Haram Kılınmasındaki Sosyal ve İktisadi Sebepler

Yukarıda da değinildiği gibi kumar ilke olarak yasaklanmış, nelerin kumar olduğu tek tek sayılmayarak kumar yasağı belli birkaç örnek üzerinde gösterilmiştir. Tabiatıyla, kumarın yalnızca zikredilen çeşitlerinin yasak olduğu sonucu çıkarılamaz. İslam kumarı yasaklarken, bunların belli nevilerini değil, götürdüğü sonucu hedef almıştır. Bu itibarla, Müslümanların Kur'ân ve Sünnette ilke olarak geçen "kumar yasağını" her devir ve dönemde kendi şart ve toplumlarına göre yeniden ele almaları ve yorumlamaları gerekir. Bunun için de hem dini nassların ve emir ve yasakların ortam ve gayesinin iyi bilinmesi, hem de içinde yaşamaları toplumda salgın bir hastalık halini alan kötü alışkanlıkların ve yol açtığı olumsuz sonuçların devamlı izlenmesi gerekir Kur'an ayetleri, hadisler ve fukahanın yorumlarından kumarın şu sebeplerden yasaklandığı anlaşılmaktadır.

Kumar;

1- Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoyması,

"Şeytan, içki ve kumarla, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister...."¹¹⁷

"Sizi Allah'ı zikretmekten alıkoyan her oyun kumardır."¹¹⁸

2- Kin ve düşmanlığa sebep olması,

"Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak.....ister."¹¹⁹

3- Başkalarının mallarını meşru olmayan yollarla, kolay yoldan, hiçbir emek karşılığı olmadan alıp yemeye, zulüm ve haksızlığa sebep olması,¹²⁰

Ayette "Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin, ancak karşılıklı rızaya, gönül hoşluğuna dayalı bir ticaret sonucunda yiyin"¹²¹ buyrulmaktadır. Meşru yollarla yapılmadıktan sonra, kumarda olduğu gibi, tarafların görünen rızaları, kumarda edilen

¹¹⁶ Bardakoğlu, İlmihal, II, 122-1223.

¹¹⁷ Maide, 5/91.

¹¹⁸ Zeylei, IV, 275

¹¹⁹ Maide, 5/91.

¹²⁰ Uludağ, Süleyman; İslam'da Emir ve Yasakların Hikmeti, TDV. Yayınları, Ankara, 3.Bs., 1992, s.96.

¹²¹ Nisa, 4/29.

malı helal hale getirmez. Aslında kaybeden taraf razı görünse bile, içinden razı olması pek mümkün değildir.¹²²

4- Şansa ve tesadüfe bağlı haksız kazanç sağlaması,

Kazanç şansa ve tesadüfe bağlı olmayıp, çaba ve alın terinin ürünü olmalıdır. Nitekim bir ayette, “İnsanın yararına olan, yalnızca kendi öz gayretinin sonucudur.”¹²³

5- İnsanı tembelliğe götürüp, onun zihin melekelerini düşünmez duruma getirmesi, akıl ve irade gücünü zaafa uğratması.

6- İnsanları hırsızlıkta dahil her çeşit kötülüğe sevk edip mallarını zayi etmesi, hassasiyet ve şereflerini lekelemesi,¹²⁴

“Kişinin iyi bir Müslüman olduğunun alameti, kendisine yararı olmayan şeyleri terk etmesidir.”¹²⁵

7- Toplumda salgın bir hastalık halini alıp, genel ahlakı sarsması,

8- Risk ve belirsizlik taşıması ve rıza unsurunun yeterince bulunmaması,

9- Önceden belli olmayan bir sonuca bağlı olarak karşılıklı konulan veya vaat edilen bedeli kazanma veya kaybetmeye dayalı olması,

10- İslam’ın helal kazancı korumak, haram ve haksız kazancı önlemeyi amaçlaması,

11- Ekonomik imkânların toplumun geniş katmanlarına dağıtılmasını engellemesi,¹²⁶

12- İktisadi gelişimini tamamlayamamış ülkelerde işsizliğin, fakirliğin, sınıflar arası dengesizliğin olduğu toplumlar için bir umut sömürüsü, tembellik vesilesi olması, alın teri dökmeden zengin olan birkaç problemlili insan daha topluma eklenerek toplumdaki dengeyi sarsması,¹²⁷ sebepleriyle yasaklanmıştır.

1.7. Kumar Çeşitleri

1.7.1. Para karşılığı oynanan kumar

Kumar, daha çok para vb. menkul değerler karşılığında oynanır. Kumar için açılan özel yerler mevcuttur. Bu yerlerde insanlar para karşılığı kumar oynamaktadırlar.

¹²² Apaydın, Yunus, “Kumar” Maddesi, İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, M.Ü.İ.F.V. Yayınları, İstanbul. 1997, III, 81.

¹²³ Necm, 53/39.

¹²⁴ Doğan, Lütfi; s.211.

¹²⁵ Zeyleî, IV, 273.

¹²⁶ Bardakoğlu, “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XXVI, 365-367.

¹²⁷ Apaydın, Yunus, III, 81-82.

Birçok oyunu ve eğlenceyi müslümana helal kılan İslam, kendisine haram karışan her türlü oyunu haram kılmıştır.¹²⁸

Böyle bir oyunda kişi para kazanabileceği gibi kaybedebilirde.

Kumarın haram olma hükmü üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Para veya başka bir şey karşılığı oynanması bu hükme bir etkide bulunmaz. Zaten günümüzde kumar modern manada sadece para karşılığı olarak oynanmaktadır. Başta da kumarın tarifini yaparken “para” lafzını kullanmıştık. Kumar, ortaya para konarak oynanan talih oyunudur.

Cahiliye döneminde Araplar, ticaretten kazandıkları her şeylerini ortaya koyup kumar oynayacak kadar kumara düşkündüler.

İslam dini, bahis denen, para karşılığı veya bir eşya karşılığı oynanan her oyunu kumar sayarak yasaklamışlardır. Yine cahiliye döneminde büyük ilgi gören at yarışları da para ve eşya karşılığı yapıldığından kumar sayılmış ve yasaklanmıştır.¹²⁹

1.7.2. Kahvehane kumarları ve çeşitleri

Ülkemizde işsiz sayısının fazla olması, kahvehanelerin insanlarla dolmasına sebep olmuştur. İnsanlar vakitlerinin büyük bir bölümünü buralarda geçirmektedir. Tabi buralarda geçirilen zaman boş geçirilmemekte, çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Bu oyunlar oynanırken çok masum bir şekilde işin içine kumar karışmaktadır. Tamamen şansa dayalı bu oyunlarda kaybeden taraf masrafları ödemektedir.

Okey ve İskambil oyunları bunlardan sadece birkaçıdır. Bu oyunları insanlar vakit geçirmek için oynamaktadır. Başta zevk için oynanan bu oyunlar, zamanla alışkanlık halini almakta ve insanları bağımlı hale getirmektedir. Öyle ki, sabahtan-akşama masadan kalkmayanlar, yemek için dahi masadan ayrılmamaktadır. Maddi yönden bir getirişi olmamakla birlikte, maddi zararı olan bu oyunlar insanlarda psikolojik hasarlara sebep olmaktadır. Önceleri küçük miktarlar için oynanan oyunlar, zamanla ilerletilerek büyük paralar üzerine oynanmaktadır.

Çoğu kere masum ve eğlence amacıyla oynanmaya başlanan bazı oyunlar, zamanla hastalığa yol açabiliyor. Az da olsa ortada menfaat olması nedeniyle kumar bağımlılığı en zor tedavi edilen hastalıktır. Kazanılan miktar ne olursa olsun hiçbir zaman tatmin edici olmaz. Kazanılan para da çoğu zaman aynı yönde kullanılır.

¹²⁸ Kardavi, 315.

¹²⁹ Kılıçoğlu, VII, 629.

Sonuç olarak kumarın azı, çoğu diye bir şey söz konusu değildir. Bir kahvehanede oynanan kumar ile bir kumarhanede yüksek miktarlar üzerine oynanan kumar arasında pek fark yoktur. İslam'a göre kumar haram olduğu gibi, kumara götüren yollardan olan bu küçük oyunlar da haramdır, oynanması sakıncalıdır.

Kumar aşkı ve alışkanlığı fert için, cemiyet için büyük bir tehlikedir. Çünkü bu, vakti ve insan gücünü çürüten, kemiren bir hastalık, alışkanlıktır. İnsanları tembelliğe, vermeden almaya, kazanmadan harcamaya alıştırır. Kumarbaz, oyun yüzünden Allah'a (c.c) karşı, kendine karşı, ev halkına karşı görevlerini ihmal eder.¹³⁰

¹³⁰ Kardavi, s.316.

II. BÖLÜM

2. Şans Oyunları Kavramı

“Şans” müspete kullanıldığı halde, daha çok “menfi” için kullanılır. “Halk arasında “Şansım yaver gitti”, “Şans bana güldü”, “Şansım yardım etti”, “Şanslı olarak dünyaya gelmişim” gibi tâbirler müspet mânâda, işi yolunda olan, aksiliklerle karşılaşmayan kimseler tarafından; “Bizde şans mı var”, “Şanssızın biriyim”, “Şansım olsaydı bu hale düşmezdim” gibi sözler de menfi mânâda sık sık tersliklerle karşılaşan, hayatını tesadüflere bağlayan kimselerce kullanılır. Toplum içinde de “şans” kelimesi daha çok kumar, piyango, toto gibi çevre ve kuruluşlarca tekrar edilir. “Şansınızı deneyin”, “iyi şanslar” bunun için tekrarlanır.¹³¹

Dilimize daha çok olumlu anlamıyla giren şans (chance) sözcüğü, “rastlantı” demektir. Kişinin istek ya da tasarımından bağımsız olarak ortaya çıkan durumları anlatır. Rastlantılara dayalı oyunlar kurulması ise, insanlık tarihi kadar eskidir. Öteden beri çakıl taşı, aşık kemiği, sopa, testi kırığı, çöp, zar, kâğıt parçası, firdöndü, rulet, kart vb. çekerek ya da atarak ödüller paylaşan düzenekler getirilmiştir. Böylelikle ödülü kader, kısmet, talih, baht, devlet gibi ifade edilen oyunlar icat edilmiştir. Bu oyunlar iki grup halinde düşünülebilir:

1- Kur’a oyunları; yani ad, şekil, renk yahut sayı çekmeye veya atmaya dayananlar.

2- Tahmin oyunları; bir olayın sonucunun önceden kestirerek bahse girmeye dayananlar.

İkincilerde, bilginin daha çok payı olduğu ileri sürülebilirse de, bu iki oyun grubunun arasında (hele tek bir olay üzerinde değil de, at yarışlarındaki Altılı Ganyan ya da 13 tutturmayı gerektiren Spor Toto gibi birbirine bağlanan bir olay dizisi üzerinde bahse girilince) öz farkı azalmaktadır.¹³²

Şans oyunları da kumarın başka bir çeşididir. “hayır cemiyetleri” veya “insanî gayeler” adı altında da olsa bunlara müsamaha etmek ve hatta önemsemek doğru değildir.

¹³¹ Paksu, Mehmet; Helal-Haram, Yeni Asya Yay., 3. Bs., İstanbul., 1991, s.154.

¹³² Tunçay Mete, Türkiyede Milli Piyango Tarihi ve Milli Piyango İdaresi, Milli Piyango İdaresi Yayını, Ankara, 1993, s.9.

Hayır cemiyetleri ve benzeri işler için şans oyunlarını (piyango ve rulet gibi) mubah görenler aynı gayeler için haram oyunlarla veya haram sanat gösterileriyle teberru toplayanlar gibidir.

Bu türlü yollara tevessül edenler, cemiyetten hayır yapma hissini, merhamet duygularının ve iyilik ruhlarının öldüğünü ve teberru toplamak için kumardan ve yasak eğlenceden başka yolların bulunmadığına inanır. Böyle bir cemiyet (şerefli gayeler için) temiz vesilelerden başkasına temessül etmez. Bu vesileler; iyiliğe davet vesilesi, insanlık hislerini coşturma vesilesi, Allah'a ve ahiret gününe iman vesileleridir.¹³³

2.1. Şans Oyunları Çeşitleri

2.1.1. Tavla oyunu

Tavla oyunu zarla oynanan bir oyundur. İki kişi tarafından karşılıklı oynanır.

Tavlanın tarihi çok eskilere dayanır. Cahiliye döneminde insanlar, tavlaya, zar oyunu diyorlardı. Zar oyunlarının Arabistan'a İran'dan geldiği söylenir.¹³⁴

Günümüzde daha çok hoşça vakit geçirmek için oynanan tavlanın dini hükmü konusunda değişik görüşler belirtilmiştir. Âlimler genelde, bazı hadislerde geçen ”nerd” , “nerdeşir” ve “kiâb” kelimelerini tavla olarak anlayıp açıklamışlardır.

Bu hususta Hz. Peygamberden gelen belli başlı hadisler şunlardır.

“Her kim tavla “nerdeşir” oynarsa, elini domuzun etine ve kanına sokmuş gibi olur.”¹³⁵

İbn Ömer, bu hadise dayanarak şöyle diyor: “Orta yere bir şey koymak sureti ile tavla oynamak domuz eti yemek gibidir. Ortaya bir şey koymadan oynamak ise domuzun yağı ile yağlanmak gibidir”¹³⁶

Ebu Musa Eş'ari anlatıyor ki: “Bir kimse tavla (nerd) oynarsa Allah'a(c.c) ve Resulü'ne asi olur”¹³⁷

“Nerdeşir oynayan, Allah'a ve Rasûlü'ne asi olmuştur.”¹³⁸

“Nerd ile oynayıp sonra, namaz kılmaya kalkan kişi, irin ve domuz kanı ile abdest almış ve namaz kılmış gibidir.”¹³⁹

¹³³ Kardavi, s.317.

¹³⁴ Kardavi, s.310.

¹³⁵ Ebu Davud, Edep, Bab 64, Had. No: 4939, Müslim, Şi'r, Bab, 10, Had.No: 2260.

¹³⁶ Zehebi, s.82.

¹³⁷ İbn Mace, Edep. Had. No: 1554.

¹³⁸ Ebû Dâvud, Es-Sünen, Edep, 56; İbn Mâce, Edeb, 43; Muvattâ, Rü'yâ 6; Ahmed bin Hanbel, IV/394, 397, 400.

¹³⁹ Şevkânî, VIII, 94.

Bilginlerin çoğunluğu yukarıda başlıcaları anılan hadislerden ve sahabe uygulamalarından hareketle nerd'in haram olduğunu ifade etmiş ve şöyle demişlerdir.¹⁴⁰ Tavla oynamayı kebairden saymak, bu hadislerin sarahatinden anlaşılmaktadır, Zira bu hadislerdeki domuz kanına ve irine benzetmek şiddetli va'di gerektirir. Hiç olmazsa kıldığı namazın kabul olmayacağını bildirmek bile va'd için yeterlidir. Bunun birçok kitaplarda haram olduğu bildirilmiş ve Şafii'de şahadetinin kabul olmayacağını ifade etmiştir.

Maverdi de (ö.1058) "el Havi" adlı eserinde daha önce bunu ele alarak şöyle demiştir: “Doğrusu, çoğunluğun da söylediği gibi, tavla oyununun haram olması ve bunu oynayanın şahadetinin kabul edilmemesi gerekir.”

İmamu'l-Haremeyn: “ Doğrusu tavla oynamak kebairdendir” demiştir. Ezrai'de (ö.h.876) buna uyararak, “Hadiste yasak edildiğini bilerek tavla oynayan fasıktır, şahadeti makbul değildir. Şahadetinin makbul olmaması mürüvvetsizliğinden değil, hakkında şiddetli ve'd varid olan haram olan şeyi işlediğindedir.” demiştir,¹⁴¹

Haram olan, zar ile tavla oynamaktır. Bu sebeple şahadet reddedilir. Hanefiler bunun hükmünü tahrimen mekruh olarak kabul etmişlerdir.

Dolayısıyla bu oyunu tekrar eden kimsenin şahadeti, ister kumar diye oynasın, ister kumar karıştırmadan oynasın, kabul edilmez. Bu hüküm dört mezhebin ittifakıyla böyledir. Çünkü bu kişi, bu oyunla kumar oynamasa bile boş ve anlamsız bir iş yapmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) ise şöyle buyurmuştur: “Allah'ı zikretme türünden olmayan her şey bir boş iştir, bir boş oyundur.” Yine başka bir hadiste şöyledir: “ Ne ben oyundanım, ne de oyun bendendir.”¹⁴²

Ancak kimi âlimler ise, nerd'in (tavlanın) haram değil mekruh olduğunu söylemişlerdir. Zar ile oynamak ise çoğunluk sahabe tarafından mekruh görülmüştür. İbn Muğaffel ve İbnü'l-Müseyyeb ise kumara vesile yapılmamak kaydıyla zar ile oynamaya izin vermişlerdir.¹⁴³ İbn Mesud anlatıyor: “Resulullah(s.a.v), on şeyi sevmezdi. Bu on şeyden biride zar atmaktır.” Zar oyunu oynamaktan maksat, tavla oynamaktır. Zar atmak tabiriyle bir nevi kumar kastedilmiştir¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Bardakoğlu, İlmihal, II, s19.

¹⁴¹ Heytemi, VIII, 113.

¹⁴² Zuhayli, Vehbe; İslam Fıkıh Ansiklopedisi, trc: Ahmed Efe ve Arkadaşları, Risale Yay., İst., 1991, IV, 374.

¹⁴³ Bardakoğlu, İlmihal, II, 119.

¹⁴⁴ Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte ve Şerhi, İstanbul, 1995, VII, 50.

Bir kısım âlim, konunun tafsilatına girerek şöyle demişlerdir. Memleketin adet ve teamülüne bakılır, o muhit halkı tavlayı büyük görüyorlarsa, adamın bir kere oynaması ile şahadeti reddedilir. Şayet büyük görmüyorlarsa bir defa oynamakla şahadeti reddedilmez. Bazı alimlerin dediği gibi, bu ayırım zayıftır. Tavlanın “sağîre”den (küçük günahlar) olduğunu söyleyenler parasız oynandığını kastetmişlerdir. Yoksa para ile oynandığı vakit kumar ve “kebair”den (büyük günahlar) olduğuna şüphe yoktur.

Bu söylenenler doğrultusunda Heytemi tavla hakkında şu dört görüşü ileri sürmüştür.

1-) Tenzihen mekruhtur. Ebu îshak el Muûzi ve Ebu îshak el İsfârânî bu görüştedir, Fakat bu, menkul ve delile uymadığı için yanlıştır. İmamı Şafii'nin “El ümm” adlı eserinde ve diğer kitaplarda böylece açıklanmıştır, sözü de merduttur. Çünkü İmamı Şafii çok kere mekruhtur derken tahrimen mekruh olduğunu kastetmiştir. Bu bakımdan onun “mekruhtur” demesine bağlanılamaz. Bunun içindir ki, “Beyan” da ve “el-Ümm”de İmam-ı Şafi'ce açık olarak ifade edilen, bunun haram olmamasıdır. Zaten, mezhep imamları da bu görüştedir, denilmiştir.

2-) İkinci görüşe göre haramdır ve fakat küçük günahlardandır, Hambeli fakihi Kâfi ve diğer bazıları bunu tercih etmiştir.

3-) Haramdır ve kebirdendir, imamı Şafî ve imamlarının çoğu bu görüştedir.

4-) Oynandığı belde halkının görüşüne göre hükmünün değişmesidir. Belde halkı tavlayı büyük bir suç sayıyorsa o zaman onu oynayanın şahadeti kabul edilmez, sayılmıyorsa ve çok oynanıyorsa şahadeti reddedilmez.¹⁴⁵

Tavlanın hükmü ile ilgili olarak bazı Hanefî kaynaklarda haram, genelde ise mekruh şeklinde bir niteleme yer almaktadır. Bu kaynaklardaki mekruh ifadesinin haram anlamında kullanıldığı düşünülebilirse de, Hanefiler'in nerd ve satrancı kumar veya oyun olma gerekçesiyle haram saymaları pek yerinde görülemez denilmiştir. Zira Hz. Peygamber'in oyunla ilgili yasağı bu kadar genelleştirildiğinde, günümüzde mubah olduğunda kuşku duyulmayan birçok oyunun da aynı gerekçeyle haram sayılması gerekecektir. Diğer taraftan nerd ve satrancın, kumar olma ihtimalinden hareketle haram sayılması da pek isabetli değildir. Çünkü kumarın ölçüleri ve sınırları bellidir. “Kumara vesile kılınma ihtimali vardır” diye haram sayılacak olursa, bu ihtimalden hareketle

¹⁴⁵ Heytemi, II, 593-594.

birçok oyunun haram sayılması gerekecektir. Bu itibarla, çoğunluk Hanefi kaynaklarda ifade edildiği şekilde, tavlâ ve satrancın kumara vesile kılınmak şartıyla haram olmadığı, ancak zamanı boşa geçirme gibi noktalardan hareketle mekruh olduğu söylenilebilir.

Bu bilgiler ışığında tavlâ konusunda şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür. Nerd'in ne tür bir oyun olduğu, nerdeşir adlandırmasının anlam ve kaynağı konusunda farklı açıklamalar vardır. Bir açıklamaya göre nerdeşir, kendisi ile oynanan taşları bulunan kısa tahtadır. Kimi âlimler nerd'in, insanı çalışıp kazanmayı bırakacak şekilde yıldızlardan medet umma noktasına getirdiği ve oyunun konulmuş esperisinin davranışları yönlendirme olduğu gerekçesiyle haram kılındığını ileri sürmüştür. Fakat nerd ile getirilen açıklamaların hiçbirisi günümüzde tavlâ olarak adlandırılan oyunu içerecek açıklıkta ve mahiyette değildir. Ancak Şevkânî'nin nerd ve nerdeşirin anlamı ile ilgili olarak naklettiği açıklamalar göz önünde tutulduğunda, nerd ve nerdeşirin günümüzde tavlâ olarak bilinen oyundan biraz daha değişik bir oyun olduğu sonucu da çıkabilmektedir. Bu itibarla hadislerde geçen nerd ve nerdeşir kelimelerinin günümüzdeki tavlâ oyununu kesin olarak anlattığını söylemek pek doğru olmayabilir. Sonuç itibarıyla, kumara bulaştırılmadığı, gerek Allah'a ve gerek aile ve topluma karşı görevler aksatılmadığı, o sırada daha önemli ve gerekli bir şey ihmal edilmediği sürece tavlâ oynanmasında dinen bir sakınca olmadığını söylemek mümkündür.¹⁴⁶

2.1.2. Satranç oyunu

Satranç, düşünme ve akli kullanmaya sevk eden, bir oyundur. Eğlence için oynanan oyunlardandır.

Satranç, icadını "Palamedes" e atfeden eski Greklerce de bilinen bir oyun olup buradan muhtelif milletlere intikal etmiştir.

Müslümanlar bu oyunu, Hintlilerden aldıklarını iddia ederler. Bununla beraber bu husustaki rivayetler oldukça efsanevi'dir. Daha kuvvetli ihtimal satranç oyununun onlara eski İran'dan geçmiş olmasıdır.

Şarkta orta çağ içinde tahta üzerinde oynanan birçok oyun, bilhassa tavlâ ve satranç oyunu mevcut idi, Ancak oyun taşları ve nizamları zamanla değişmiştir.

¹⁴⁶ Bardakoğlu, İlmihal, II, 120-121.

Satranç kelimesi, Hindistan menşeli görünmektedir, El- Mes'udi'ye göre, Hindistan'ın âlim hükümdarlarından “Balhit”in hükümdarlığı zamanında satranç oyunu icat edilmiş idi.

El-Bîrûni de, bu oyunun birçok şeklini bilmekteydi. Onun en ziyade oynanılan şeklini satranç olarak tasvir ettiği oyun, zar atılarak oynanan tam manasıyla bir tâli oyunu idi.¹⁴⁷

Satranç oyunu, ortaçağ içinde şarkta ve garpta muteber bir oyun idi. Haçlı seferleri sırasında, her iki düşman safında da oynanmaktaydı. Harun el Reşid, Büyük krala hediye olarak bir satranç tahtası göndermiştir.¹⁴⁸

Eskiden satranç taşlarının hareketleri bu günkünden biraz farklı idi. Vezir'in, Filin ve Piyadelerin bugünkü hareketleri XVI. asırda tespit edilmiştir. 1875 tarihinde Avrupa satranç üstatlarının bir toplantısında son kaideler (piyon ile ilgili) tespit edildi.¹⁴⁹

Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında pek yaygın olmadığı anlaşılan satranç için kerahet ifade edilmiş, ancak nass yokluğu sebebiyle kesinlikle tahrimine hükmedilmemiştir. Hadislerde zikri geçmediği için satranç oyununun haram sayılıp sayılmayacağı konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Fetevayı Hindiy'e'de satrancın mekruh olduğu belirtildikten sonra şu açıklama kaydediliyor: “ Satranç dışındaki bütün oyunların haramlığı konusunda âlimler icma ederler. Satranç oyunu Hanefiler nezdinde haramdır. Bununla oynayanın adaleti sabit, şahitliği makbul müdür? Meselesine gelince; şayet araya kumar sokulmuş ise, oynayanların adaleti düşer ve şahitlikleri kabul edilmez. Kumar yoksa adaletleri sabit, şahitlikleri makbuldür. Ebu Hanife, bunlara selam vermede bir beis görmez ise de Ebu Yusuf ve İmam Muhammed mekruh sayarlar.”¹⁵⁰

Kurtubi Maide suresi 90. ayetin tefsirinde satrancı şu gerekçeyle haram görmüştür. Bu ayet-i kerime (Maide 90), kumar olsun olmasın, zar ve satranç oyunlarının haram olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü yüce Allah, şarabı haram kıldığı buyruğunda bunun haram kılınışına sebep teşkil eden hususu da şöylece açıklamaktadır: "Ey iman edenler İçki, kumar... şeytanın pis işlerindedir." Bu ayeti kerimeden sonra da: "Muhakkak şeytan, içki ve kumarla aranızda düşmanlık ve kin bırakmak... ister" diye buyurmaktadır.

¹⁴⁷ Bardakoğlu, “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XI, 354

¹⁴⁸ Kanad, H. Fikret; Satranç Klavuzu, Ankara Satranç Kulübü Yay., Ankara, 1936, s.2.

¹⁴⁹ Bardakoğlu, “Kumar” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, XI, 354.

¹⁵⁰ Canan, XII, 134.

Her bir oyunun azı, çoğunu da arkasından getirir ve bu oyuna dalanlar arasında kin ve düşmanlığı salar. Allah'ı zikretmekten, namazdan alıkoyar. O halde bu oyunlar da şarap gibidir. Böyle olmaları tıpkı içki gibi haram olmalarını gerektirmektedir. İçki içmek sarhoşluk verir. Sarhoşken ise namaz kılınmaz. Ancak, zar ve satranç oyunlarında bu özellik yoktur; denilirse; Buna şöyle cevap verilir; Şanı yüce Allah, içki ve kumarı haramlık hükmünde bir arada zikretmiş, her ikisini de insanlar arasında düşmanlık ve kin salmakla nitelendirmiş, Allah'ı zikretmekten, namazdan alıkoyduklarını ifade buyurmuştur.

Bilindiği gibi şarap sarhoşluk vermekle birlikte, kumar sarhoşluk vermez. Ancak, bu hususta içki ve kumarın birbirlerinden ayrı olmaları -taşındıkları ortak özellikler dolayısıyla- Allah nezdinde haram kılınmaları bakımından aynı seviyede olmalarına engel değildir. Yine şarabın azı sarhoşluk vermez. Tıpkı zar ve satranç oynamanın sarhoşluk vermediği gibi. Ama şarabın azı da çoğu gibi haramdır. O halde, sarhoşluk vermese dahi zar ve satrançla oynamanın şarap gibi haram olmasına karşı çıkılmaz. Diğer taraftan oyuna başlamakla birlikte gaflet insanı sarar, Kalbi istila eden bu gaflet ise sarhoşluğun yerini tutar. Şayet şarap sarhoşluk verip bu sarhoşluk sonucunda namazdan alıkoyduğu için haram kabul ediliyorsa, o halde insanı gaflete düşürüp, bunun sonucunda da namazdan alıkoyduğundan dolayı zar ve satrançla oynamak da haram kabul edilmelidir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.¹⁵¹

Şafiiler dışında kalan cumhura göre satranç oynamak haramdır. Hz. Ali (r.a): Satranç da kumar türündendir demiştir. Hz. Ali (r.a) satranç oynayan bir grubun yanından geçmiş ve şöyle demiştir: Şu önlerinde eğildiğiniz putlar da ne oluyor?

Şafiiler, şöyle demektedir: Satranç oynamak mekruhtur. Çünkü din konusunda kendisinden yararlanılan bir oyun değildir. Onu oynamaya gerek yoktur. O bakımdan terk edilmesi evladır. Fakat haram değildir. Çünkü İbn Abbas, İbn Zübeyr, Ebu Hüreyre ve Sad b. Müseyyeb'in satranç oynadıkları rivayet edilmektedir. Eşyada aslolan mubahlıktır. Diğer taraftan satranç ile zekânın bilinmesi, anlama kabiliyetinin arttırılması söz konusudur. Şayet işin içine bedel girerse bu kumar olur, haramdır.¹⁵²

¹⁵¹Kurtubi, VI, 833-838

¹⁵²Zuhayli, IV, 376.

İbn Teymiye haram olduğunu söyler ve delillendirmeye çalışır¹⁵³. Bazı âlimler, harp ahvalini ve düşmanın hilesi üzerinde düşünmeye sevk edeceği zannıyla satranç oyununa ruhsat verirler. Bununla kumara yer verilmeden oynansa bile oynayanların çoğu namazı vaktinden tehir etmeye, birçoğu da dilinden kötü söz söylemeyi eksik etmemeye meyilli olduklarından, bununla oynayanların huzurlarını kaybedeceklerini, şahadetlerinin makbul olmayacağını söylerler.¹⁵⁴

Heytemi Nevevi'nin fetvasından şu görüşleri naklediyor. Satranç, âlimlerin çoğuna göre haramdır. Bir kimse bu oyun sebebiyle bir namaz vakti kaybeder veya para ile oynarsa haramdır. Şayet böyle bir şey yoksa Şafi'ye göre mekruh diğerlerine göre haramdır. Şayet bir adam bu oyuna dalması sebebiyle gaflet içinde kalmış ve böylece namazı geçirme gibi bir niyeti olmadan farkında olmayarak vakit çıkmıştır. Gaflette olan insan sorumlu tutulamayacağına göre, bu adamı nasıl suçladınız? denirse; Unutmanın, gaflette olmanın ve bilmemenin suç sayılmaması, adamın kendi kusuru ile olmadığı, yani bunlara kendisi sebebiyet vermediği vakittir. Ama bunlara kendisi sebebiyet verirse, o zaman sorumlu olur.

Mesela, adam satranç oynarken “Ben gafil idim, vaktin çıktığının farkında olmadım” diyemez, çünkü bu adam satranca kendi ihtiyarı ile dalmıştır. Cehalete gelince; Bu da mutlak değildir. İslam diyarında bulunan için cehalet özür sayılmaz. Yabancı bir memleketle olur ve bilen birisi bulamazsa, o zaman bazı hususları bilmemekte mazur sayılır.¹⁵⁵

Ebu Hüreyre (r.a) Resulullah Efendimiz'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu anlattı: “Ezlam, tavla, satranç oynayan kimselere rastlarsanız onlara selam vermeyiniz. Size selâm verirlerse de selâmlarını almayın, çünkü onlar toplanıp bu oyunların başına üşüşüklerinde, şeytan ordularıyla onlara gelir, tâki onlar oyuna devam edip dağılırken bir leşin başına üşüşüp de ondan yiyen, karınları doyduktan sonra dağılan köpekler gibi ayrılırlar.”¹⁵⁶

¹⁵³ Ebu'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdilhakim İbn Teymiyye, el-Furkan beyne Evliyai'r-Rahman ve Evliyai'ş-Şeytan, Beyrut, 2003, s. 109-110.

¹⁵⁴ Canan, VII, 154.

¹⁵⁵ Heytemi, II, s.596-597.

¹⁵⁶ Deylemi, el-Frdevs, H.No: 1045, I/269; Heytemi, Ez-Zevacir, 2/401-445.

Bununla birlikte sahabeler bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Mesela İbn Ömer: "Bu tavladan daha kötüdür." demiş. Abd b. Humeyd de Hz. Ali'nin şu sözünü rivayet etmiştir: "Satranç acem (Arap olmayan)ların kumarıdır"¹⁵⁷

Bazıları da satrancın sadece mekruh olduğunu rivayet ederler. Bazı sahabe ve tabiin (İbn Abbas, Ebu Hüreyre, İbn Şirin, Haşim b. Urve, Sad b. Müseyyeb ve Said b. Cübeyr) ise satrancı helal görmüşlerdir.¹⁵⁸

Hz. Ali (r.a) "Satranç acemlerin kumarıdır, satranç oynayanlar insanların en yalancılarıdır, çünkü onlardan biri ' öldürdüm' der, hâlbuki öldürmemiştir. ' Öldü ' der, hâlbuki ölmemiştir." demektedir.¹⁵⁹

Satranç hakkında mezheplerin görüşleri şöyledir:

Şafiiler'e göre satranç oynamak araya menfaat girmeksizin olursa caizdir. Şayet ortada bir menfaat döneerse caiz olmaktan çıkar, harama girer çünkü kumar olur.

Hanbeliler'e göre satranç oyunu mekruhtur. Şayet bir takım değerler ortaya konur da yenen yahut yenilen kazanırsa, mekruhluktan çıkar, haramlığa girer. Çünkü harama götüren oyunu oynamak da haramdır.

Malikiler'e göre satranç oyunu tavla gibidir. İsterse araya menfaat girmesin. İmam Malik'in bir rivayetine göre İbn Abbas(r.a), malını himaye etmek için bir yetimin malını üzerine alır. Bu mal içerisinde satranç takımı bulunur. İbn Abbas(r.a), bu satranç takımını yakar. İbn Abbas(r.a), bu takımı haram olduğu için yakmıştır. Çünkü bir yetimin malında içki bulunduğu onu dökmek vaciptir. Satranç da böyledir.

Hanefiler'e göre karşılıklı para konmadan yapılan yarışlar helaldir, ancak satranç helal değildir. Çünkü satranç oynayanı kısa sürede müptelası yapıyor. Hanefi âlimler insanların satrançtan kendilerini alamadıklarının görüncü, buna çıkış yolu bulmak istemişler ve demişler ki: Arada sırada menfaatsiz olarak, bir müptela haline getirmeden, zamanı israf etmeden, namaz tehirine yol açmadan oynanırsa haramlıktan çıkar, sevabı olmayan mubah olur.

Bütün bunlardan çıkan sonuca göre satrancın haram olabilmesi için şu altı şarttan birinin bulunması yeterlidir:

- 1- Satranç oynayan kişi, bunu bahis veya kumara vasıta ederse,
- 2- Namazı terk etmesine veya geciktirmesine sebep olursa,

¹⁵⁷ Şekvânî, Neylu'l-Evtar, VIII, 108.

¹⁵⁸ Kardavi, s.310.

¹⁵⁹ Kardavi, s.311.

- 3- Bunu oynarken çok yemin ederse,
- 4- Alenî olarak oynamayı adet edinirse,
- 5- Oyun esnasında küfür vb. dinen yasak olan ifadeleri kullanırsa,
- 6- Bunu alışkanlık haline getirirse veya zaman israfı yaparsa.¹⁶⁰

Satranç oynayan kimsede bu vasıflardan biri bulunursa şahitliği kabul edilmez. Ama bu vasıflardan biri bulunmazsa şahitliği kabul edilir.¹⁶¹ Yine bu şartlardan herhangi biri bulunmadığı zaman mubah olur.¹⁶²

2.1.3. Piyango

2.1.3.1. Tarifi:

Sözlüklerde dilimize İtalyancadan geçtiği ileri sürülen Piyango teriminin kökü şöyle açıklanır. Bir zamanlar İtalya'nın kimi yörelerinde bazıları beyaz bazıları siyah kartlarla oynanan bir lotarya sisteminde kazanan kâğıtların rengi olan beyaz'ın İtalyancasıdır ve aslı, "bianco"dur.¹⁶³

Piyango; Kur'a çekip isabet edecek şeye razı olmak şartıyla muayyen miktar akçe vermekten ibaret olan muameledir.¹⁶⁴

Bir şey namına müteaddit kimselerden akçe alıp numaralarla kur'a çekerek o şeyi bunlardan bir veya birkaçına hasr ve ita muamelesidir.¹⁶⁵

Kur'a çekerek isabet eden numaraya para veya eşya vermek esasına dayanan şans oyunudur.¹⁶⁶

Talih ve tesadüfe müstenit oyunlardan biridir.¹⁶⁷

Lotarya olarak da bilinen piyango, bir grup insan arasında çekilişle para ya da ödül dağıtımını sağlayan şans oyunudur. Çok sayıda insanın katıldığı bir kumar türünü oluşturur. Ortaya konan ödül için bilet satılmasına ve bu biletler arasında yapılan çekilişle ödül kazananın belirlenmesine dayanır. Piyangoyu düzenleyenlerin kârı, tanıtım giderleri, vergi öteki harcamaları içeren toplam giderler daha önce bilet gelirlerinden düşülür. Piyangoların çoğunda büyük ödüllerin yanı sıra küçük ödüller de dağıtılır. Düzenlemesi basit ve katılması kolay olduğundan para toplamak ve kazanmak

¹⁶⁰ İbn Abidin, Reddül-Muhtar Ale'd-Duri'l-Muhtar, trc: Ahmed Davudoğlu, Şamil Yay., İstanbul, 1963, XII, 521.

¹⁶¹ Davudoğlu, Ahmet; Mevkufat, (Mülteka Tercümesi), Sağlam Kitapevi, 1980, II, 121.

¹⁶² Şahin, Ahmet; Sualli Cevaplı Dini Bilgiler, İstanbul, 1997, s.88; Bardakoğlu Ali, İlmihal, II, 121.

¹⁶³ Tunçay, Mete, s.11

¹⁶⁴ Sami, Şemseddin, I, 365.

¹⁶⁵ Muallim Naci, Lugat-ı Naci, Türbe, İstanbul, Çağrı yayınları, 1904, 165.

¹⁶⁶ Doğan, Mehmet; Büyük Türkçe Sözlük, Pınar Yayınları, 254.

¹⁶⁷ Kadri, Hüseyin Kazım, Büyük Türk lügatı, II, 63.

için çekici bir yol sayılan piyango, son derece yaygın olmasına karşın, ahlaksal ve toplumsal açılardan da eleştirilere uğramaktadır.¹⁶⁸

Piyangonun dayandığı temel öğeler genellikle çok basittir. Katılımı belirlemede kayıt sistemi ya da numaralı bilet satış yöntemi uygulanır. İkinci durumda, kazanan numarayı izleme sorumluluğu katılan kişide olur. Piyangonun ikinci temel öğesi olan çekiliş çeşitli biçimlerde yapılabilir. Bu konuda en önemli nokta seçimin yalnızca şansa bağlı olmasının sağlanmasıdır. Son yıllarda çekiliş için bilgisayar kullanımı yaygınlaşmıştır.¹⁶⁹

“Bianco” artık İtalyancada bu anlamı kaybettiği için, Piyango sözcüğü Türkçe’den başka dünyanın hiçbir dilinde yoktur. Batı dillerinde bu kavram, “lotarya (loterie)” terimiyle anlatılır. Almanca “Auspielvertrag”, Fransızca “Tirage au sort” İngilizce “sweepstakes” gibi deyimler de aynı manada kullanılır.

Milli Piyango İdaresinin kuruluş ve görevlerinin yeniden düzenlenmesiyle ilgili 620 sayılı kanun hükmünde kararnamede (1988), Piyango: “Bastırılan numaraların biletleri satılarak, adet ve tutarları önceden belirlenmiş ikramiyeleri kazanacak numaraların belirli günde çekilecek kur’a ile saptanması esasına dayanan şans oyunu” diye tanımlanmaktadır.¹⁷⁰

2.1.3.2. Tarihte piyango

Piyangonun ilk örnekleri, ilk çağlarda kura yoluyla arazi dağıtımına kadar gider. Kitab-ı Mukaddes’te de bu konuda örneklere rastlanır. Örneğin Eski Ahit’te (Sayılar 26:55-56) Tanrı Hz. Musa’ya İsrail halkı arasında bir sayım yapmasını ve onlara kura yoluyla toprak dağıtmasını emreder.¹⁷¹ Bazı yazarların piyangoyu İbraniler ve Mısırlılara mal etmelerine rağmen piyangoonun asıl kaynağı Roma’da görülür.¹⁷² Roma İmparatorlarından Neron ve Augustus’un Saturnalia (Satürn Şenliği) ile öbür eğlencelerde mal ve köle ödüllü çekilişler düzenlenmesi de piyangoonun ilk örnekleri arasında sayılabilir.¹⁷³

Piyango gibi oyunlar, Batı uygarlığına özgü değildir. Çin’de MS l’inci yüzyılda, Han sülâlesi döneminde 120 ideogram karakterine dayanan bir lotarya sistemi

¹⁶⁸ Ana Britanica, Piyango Maddesi , XXV, 309.

¹⁶⁹ Ana Britanica, Piyango Maddesi , XXV, 309.

¹⁷⁰ Yavuz, Cevdet; Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İstanbul, 2002, 7. Baskı, s.888.

¹⁷¹ Ana Britanica, Piyango Maddesi, XXV, 309.

¹⁷² Meydan Larousse, Piyango Maddesi, XVI, 129.

¹⁷³ Ana Britanica, Piyango Maddesi , XXV, 309.

geliştirilmiş ve elde edilen gelir orduyu desteklemekte kullanılmıştır. Sonradan Çinli göçmenlerin Avrupa ve Amerika'ya taşıdıkları bu oyun sayısallaştırılarak *Keno* denilen piyango türüne dönüştürülmüştür

Avrupa'da piyangoya ilişkin en eski belgeler, 1440'larda Ghent, Utrecht, Buruges ve l'Ecluse gibi Felemenk şehirleriyle Burgundia dükâlığında bu tür oyunların uygulandığını gösteriyor. Bunların gelirleri fakirlere yardım ve kent savunmalarını pekiştirmek gibi amaçlara tahsis edilmiştir. 16'ncı yüzyılda ise, eşya ve para piyangoları Hollanda, Prusya, Avusturya, İtalya, Fransa ve İngiltere'ye yayılmıştır.¹⁷⁴

Halka açık para ödüllü ilk piyargonun 1530'da Floransa'da düzenlenen *La Loto de Firenze* olduğu sanılmaktadır. Bu girişimin çok karlı olması üzerine uygulama öbür İtalyan kentlerine de hızla yayıldı.¹⁷⁵ Kendi uyruklarının İtalyan piyangolarına büyük paralar yatırdıklarını fark eden Kral I. François 1533'te bir Fransız piyangosu düzenlemiş ve gelirini Paris'teki Seine nehri üzerinde Fauberg St. Germaine ile Louvre arasında bir köprü yaptırmak için kullanmıştır. Aynı Kral, kamusal amaçlı piyangolar tertiplemeleri için başka bir takım şehirlere de izin vermiştir.

İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth, 1566 yılında geliri liman (*Cinque Ports*) onarımlarına harcanmak üzere piyango düzenlenmesi için imtiyaz (*Chartef*) vermiştir. İlk çekilişler üç yıl sonra yapılmış; bunu özel piyangolar izlemiştir.

Günümüze kadar gelen devlet piyangolarının en eskisi, Hollanda'nın 1726 yılında kurulan *Klasslotterie*'sidir. Ertesi yıl Fransa'da özel piyangolar kapatılarak tek bir Kraliyet Piyangosu (*loterie royale*) oluşturulmuştur. Toplanan paranın yüzde 80'ine yakını ödül olarak dağıtan bu sistem, o dönemde Avusturya ve Alman prensliklerinde uygulanan piyangolardan çok daha çekiciydi. 1763'te İspanya'da da, Madrid'te bir hastane kurmak için bir piyango başlatıldı.

17 ve 18'inci yüzyıllarda, Avrupa'da halka açık tek örgütlü talih oyunu piyangolardı. Bunlar sokaklarda meşale alaylarıyla reklâm ediliyor, büyük ilgi topluyordu. Fakat yolsuzluklar baş göstermekte gecikmedi. Bir takım özel girişimciler, biletleri önce satış fiyatını kırarak satın alıyor, sonra karaborsa fiyatlarıyla piyasaya sürüyorlardı. Bir de, yan örgütlenmeyle "sigorta" denilen bir sistem geliştirilmişti. Böylelikle, "yazıcılar" her iki yoldan kârlarını arttırıyorlardı. Ayrıca, hile iddiaları da

¹⁷⁴ Tunçay, Mete, s.19-21.

¹⁷⁵ Ana Britanica, Piyango Maddesi, XXV, 309.

yersiz değildi. 17'inci yüzyıl sonlarında Fransa'da yapılan bir çekilişte, büyük ikramiyeleri Kral XIV. Louis ve saray ileri gelenleri kazandı. Fakat şüpheler büyüyünce, kral ödülü geri vermek zorunda kaldı.

19'uncu yüzyılın ilk yarısında, piyangoya karşı biriken ahlâkî itirazlar ve hile iddiaları sonucunda, bazı Avrupa ülkeleri gibi ABD'de de piyangolar gözden düştü, İngiltere'de, Fransa'da ve Amerika'daki birçok federe devlette yasaklandı. 1868'de Amerika'da (federe devletlerarası) posta ile piyango bileti gönderilmesi yasaklandı. 1878'de de ABD Yüksek Mahkemesi, piyangoların halkın ahlâkını bozucu etkileri olduğu yolundaki kanısını açıkladı.

Buna karşın, aynı 1878 yılında Louisiana'nın (1869'da devletten 25 yıllık bir tekel imtiyazı alan) özel piyango şirketi başarısının doruğuna ulaştı. Tanesi 20 dolarlık biletlerle ayda 2 milyon dolar tutarında satış yapıyor, özel çekilişlerde 600.000 dolar gibi -o zamana kadar görülmemiş- büyük ikramiyeler veriyordu. Nihayet 1895'te ABD Kongresi her türlü piyangoyu yasadışı ilân etti.

Piyango yasaklamaları, Avrupa ve Amerika'da çeşitli yollarla delinmiş, din, ahlâk ve siyasal ideolojiler piyangoyu hemen hemen hiçbir yerde büsbütün engelleyememiştir. Yabancı ülkelere gizlice getirilen piyango biletlerinin yanı sıra, futbol maçı sonuçlarına dayalı toto sistemleri ve at yarışı bahs-i müşterekleri, yaratılan boşluğu doldurmuştur. 1923'te Sovyet Rusya'da ve daha sonraki yıllarda sosyalist olan Doğu Avrupa ülkelerinde yasaklanan piyango, bu rejimlerin çökmesinden bile önce, kamusal tombala düzenekleriyle geri gelmiş, daha sonra ise resmen piyango idareleri kurulmuştur. Geçen yüzyılda piyangoyu yasaklayan devletler, piyangoyu 1930'larda tekrar serbest bırakmışlardır. Halen birçok Afrika ve Yakın Doğu ülkesinden başka, Latin Amerika'nın çoğu yerlerinde, (Çin hariç) Asya'da ve Japonya'da da büyük piyangolar vardır. 19'uncu yüzyılın ortalarından beri Avustralya piyangoları başarıyla çalışmaktadır. 1958'de Opera Piyangosunun topladığı 110 milyon dolarla 1970'lerin başlarında ünlü Sydney Opera binası inşa edilmiştir.¹⁷⁶

2.1.3.3. Osmanlı dönemi piyango

Osmanlı Döneminde Lotorya sözcüğünü kullanarak piyangodan söz eden en eski kaynak, 18. yüzyıl sonlarında yazılmış bir sefaretnamedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda

¹⁷⁶ Tunçay, Mete, s.19-21.

piyango çekilişleri, diğer Batı kökenli hemen hemen her şey gibi, öncelikle gayr-i Müslim insanlar arasında başlamıştır.

1852 yılında hükümetten on yıl süreyle tiyatro oynatma tekeli alan Naum Efendi, müşteri azlığı nedeniyle düştüğü malî sıkıntıdan kurtulmak için, bir çeşit eşya (ve sezonluk bilet) piyangosu düzenlemiştir.

1856 yılında (Cemaziulevvel 1273) Ermeni Katolik Kilisesinin (herhalde karşılığında hâsıllattan pay almak üzere) güvence vermesiyle bir eşya (İstanbul Yeşilköy'de evler ve arsalar) ve para karma piyangosu düzenlenmiştir.

Piyango düzenlemenin kârlı bir iş olduğu fark edilince, kiliselere yardımın ve hayır işlerinin dışına taşınmış, özel çıkar sağlama amacıyla piyangolar tertiplemeye girişilmiştir.

1857 Ağustosunda (Zilhicce 1274) Piyango tamamen yasaklanmıştır.¹⁷⁷ Abdülmecit tarafından yapılan bu yasaklama O'nun ölümüyle (1861) tahta geçen Sultan Abdülaziz'in ilk saltanat yıllarında yeniden ortaya çıkmıştır.¹⁷⁸

1887 Ağustosunda Osmanlı İmparatorluğunda demir yolu tahvillerine bağlı, nakit para karşılıklı piyango biletleri (promes'ler) İstanbul Galata'da satılmaya başlamıştır.¹⁷⁹ Aynı yıl İzmir İslahhanesine yardım ve hapishanede bir sanayi hane yapmak için, Defterdar Kadri Bey Padişah'tan izin alarak bir piyango düzenleme girişiminde bulunmuştur. Vali Halil Rıfat Paşa aynı amaçla II. Abdülhamit'ten 1890'da izin almış 12 aylık nakit para ödüllü bir sınıf piyangosu tesis etmiştir. 1899'da "İzmir Hamidiye Sanayi Mektebi Piyangosu" oluşturulmuştur.¹⁸⁰

1877-78 Osmanlı-Rus Ve 1897 Osmanlı-Yunan savaşlarından sonra Kafkaslar ve Balkanlardan büyük göçler olmuş ve bu insanların tarımsal ekonomiye katılması sağlanamamıştı. II. Abdülhamit döneminde Sadrazam Avlonyalı Ferit Paşanın hükümeti sırasında, bu işler için gerekli parayı toplaması amacıyla Ziraat Bankası'na bir dizi piyango düzenleme görevi verilmiş, 25 Ocak 1906 tarihinde dokuz maddelik bir nizamname çıkartılmıştır. Fakat padişah daha çekilişler başlamadan bütün piyangoları yasaklamıştır.¹⁸¹

¹⁷⁷ Tunçay, Mete, s.33.

¹⁷⁸ Tunçay, Mete, s.41.

¹⁷⁹ Tunçay, Mete, s.57.

¹⁸⁰ Tunçay, Mete, s.81.

¹⁸¹ Tunçay, Mete, s.99.

İlk organize edilmiş piyango uygulamaları Osmanlı Donanma Cemiyeti Heyeti Temsilîyesi'nce (kuruluşu 19 Temmuz 1909) tarafından başlatılmış, amaç ise bu cemiyetin gelişmesi için gerekli kaynağı sağlamak olmuştur. Bu piyangodan elde edilen gelirler donanmaya savaş gemileri satın alınmasına önemli katkıda bulundu. Bu ilgi görünce de, devlet tahvillerinin satışı içinde piyango uygulamalarına başlanmış.¹⁸²

Cumhuriyet öncesinde İzmir İane (yardım) sergisi ve Ziraat Bankası Piyangolarıyla Donanma Cemiyeti Piyangosu arasında, çeşitli nakit ve eşya piyangoları düzenlenmiştir.¹⁸³

Cumhuriyetin ilanından sonra, ülkenin hava savunma gücüne katkı sağlamak amacıyla 9 Ocak 1926 tarihli ve 710 sayılı kanunla karşılığı nakit ödenmek üzere piyango düzenleme hakkı " Türk Tayyare Cemiyeti" ne verilmiş. 1939 yılında ise Milli Piyango İdaresi kurulmuş.¹⁸⁴

2.1.3.4. Milli Piyango İdaresi

Milli Piyango İdaresi 11.07.1939 tarih/4255 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5.7.1939 tarih ve 3670 sayılı kanunla kurulmuştur. Kanununun 1. Maddesinde kuruluş amacı "Hava Kuvvetlerine yardım etmek" olduğu görülmektedir. İdare bu amaçla 46 yıl faaliyetini yürüttükten sonra, 3670 sayılı kanununun 7.11.1985 tarihli 3238 sayılı kanunla değişik 1. maddesinde İdarenin kuruluş amacı; "Savunma sanayinde yardım etmek gayesiyle Maliye ve Gümrük Bakanlığına bağlı, tüzel kişiliği haiz, özel hukuk hükümlerine tâbi ve her türlü tasarrufa ehil bir Milli Piyango İdaresi kurulmuştur. Türkiye'de karşılığı nakit olmak üzere Piyango keşidesi Milli Piyango İdaresi'ne aittir." şeklinde değiştirilmiştir.

6.6.1988 tarih ve 19834 sayılı Resmi, Gazetede yayınlanan Kanun Hakkında Kararname ile İdarenin kuruluş amacı; "kanunlarla belirlenen faaliyetlere kaynak sağlamak, piyango, sayısal loto, hemen kazan ve benzeri oyunları tertip etmek ve çekiliş düzenlemek, talih oyunları ve işletmelerini denetlemek, karşılığı nakit olmayan her türlü piyango oyununun tertip ve çekilişine izin vermek ve denetlemek" olarak belirtilmiştir.

1 Haziran 1993 tarih ve 19834 sayılı Resmi Gazetede Milli Piyango idaresinin görevleri 320 sayılı kanun hükmünde kararname ile şöyle belirlenmiştir. Piyango idaresinin görevlerinin başında piyango biletlerini basmak, piyango, sayısal loto, şans

¹⁸² Ana Britanica, Piyango Maddesi, XXV, 309.

¹⁸³ Tunçay, Mete, s.121.

¹⁸⁴ Aksiyon, Haftalık Haber ve Yorum Dergisi, 22-28 Mayıs 1999, sayı: 233, s.34.

topu, on numara, hemen-kazan planlarını hazırlamak, bu oyunları uygulamak ve ikramiyelerini dağıtmak gelir. Ayrıca bu kanunla her türlü eşya piyangosu şans oyunları ve müşterek bahis benzeri oyunları düzenleme yetkisi ile denetimi piyango idaresinin görevidir. Piyango idaresi buna ilaveten uluslararası kuruluşlarda Türkiye'yi temsil etmek ve bunlarla ortaklıklara girip işbirliği yapma yetkisine sahiptir. Kısaca her türlü şans oyunu düzenleme ve denetleme ile bu konuda Türkiye'yi temsil edip, ortaklıklara girip işbirliği yapma yetkisine sahiptir.¹⁸⁵

Türkiye'de şans oyunlarını düzenleyen üç kurumdan birisi de Milli Piyango İdaresidir. Milli Piyango İdaresi, piyango, hemen kazan, ve sayısal lotoyu düzenliyor. Piyango birçok kişinin belli oranda para katılımı ile düzenlenen şans oyunudur. Katılım ile toplanan paranın bir kısmı katılımcılara dağıtılmaktadır.¹⁸⁶

2.1.3.5. Yasal açıdan piyango

Türk hukuk Lugatında “ Piyango her ne nam altında olursa olsun, baht ve talih yoluyla bir şey kazanmak ümidi uyandırmak suretiyle, halka arzedilen muameleye denir. Hükümet tarafından müsaade edilmiş olmadıkça, piyango ile hiçbir hak elde edilemez.”¹⁸⁷

Piyangoya, bu bakımdan, borçlar hukukunun kumara mahsus hükümleri tatbik edilir. Aynı esas oynayanların koydukları paranın kazananlar arasında konulan para nispetinde taksim olunması şeklinde cereyan eden 'müşterek (karşılıklı) bahis' (*totalisator*) hakkında da câridir. Türkiye'de karşılığı nakit olmak üzere piyango keşidesi hakkı münhasıran Millî Piyango İdaresi'ne aittir. Bundan başka, mahsus mevzuata göre tertip edilen at yarışlarında müşterek bahis de caiz görülmektedir.”¹⁸⁸

(1926 tarihli) Borçlar Kanunu'muzun 21'inci Babının (Kumar ve Bahis), mehz İsviçre Kanununun 515'inci maddesinden uyarlanan 506'ıncı maddesi de şöyledir: "Hükümet tarafından müsaade edilmiş olmadıkça piyango hiçbir alacak hakkı tevhit etmez. Müsaade edilmemiş olduğu takdirde piyango hakkında da kumara müteallik hükümler tatbik olunur. Ecnebi memleketlerde müsaade ile tesis edilen piyangolar

¹⁸⁵ Milli Piyango Resmi Web Sitesi, <http://cekilis.millipiyango.gov.tr>. Şubat, 2008.

¹⁸⁶ Aksiyon , Haftalık Haber ve Yorum Dergisi, 22-28 Mayıs 1999, sayı: 233, s.34.

¹⁸⁷ Ergüney Hilmi; Türk Hukukunda Lügat ve İstılahlar, Ankara, s274.

¹⁸⁸ Türk Hukuk Lügati, Türk Hukuk Kurumu, Ankara, Maarif Matbaası, 1994, s.279.

Türkiye'de kanunun himayesinden istifade etmezler. Meğerki salâhiyettar olan makam bunlara ait biletlerin satılmasına müsaade etmiş olsun."¹⁸⁹

1926'da Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girene kadar uygulanan (1810 tarihli Fransız Kanunundan alınmış) 9 Ağustos 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin 243'üncü maddesine göre "İzinsiz piyango tertip edenler bir aydan altı aya kadar hapis ve bir mecrediye altınından elli mecrediye altınına kadar para cezasına mahkûm olurlar ve piyangoya konulmuş olan para ve eşya zapt olunur."

Cumhuriyet döneminde, para ödüllü piyango düzenleme tekeli verilerek 9 Ocak 1926'da 710 sayılı kanunla kurulan Tayyare Piyangosu on iki yılı aşkın bir süre işledikten sonra kaldırılmış ve yerine, 5 Temmuz 1939 tarih ve 3670 sayılı kanunla Maliye Bakanlığı'na bağlı Millî Piyango İdaresi kurulmuştur.'

Bugün, "Millî Piyango İdaresi Genel Müdürlüğünün Kuruluş ve Görevleri" hakkındaki 1988 Haziranında çıkarılan 320 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin l'inci maddesi amacı şöyle tanımlıyor: "Kanunlarla belirlenen faaliyetlere kaynak sağlamak, piyango, sayısal loto, hemen kazan ve benzeri oyunları tertip etmek ve çekiliş düzenlemek, talih oyunları ve işletmelerini denetlemek, karşılığı nakit olmayan her türlü piyango'nun tertip ve çekilişine izin vermek ve denetlemek." Kararname'ye göre, satılan bilet tutarından KDV ve ödenen ikramiyeler düşüldükten sonra "Gayri Safi Hasılat" olarak tanımlanan meblâğın, yüzde 10'u Tanıtma Fonu'na, yüzde l'i de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Araştırma, yenileme vb. hizmetlerine ayrıldıktan sonra, geriye kalan yüzde 88'den masraflar ve yatırımlar çıkarılıp üst tarafı Savunma Sanayii Destekleme Fonu'nun Merkez Bankasındaki hesabına yatırılmaktadır. Bunlara eklenen yeni bir hükümlerle, 30 Nisan 1992 tarih ve 3796 sayılı "İstanbul Kentinde yapılacak Olimpiyat Oyunları Kanunu"nun 11. inci maddesi uyarınca, MP yıllık safi hasılatının yüzde beşi ertesi yılın ilk ayında "Olimpiyat Oyunları Hazırlık ve Düzenleme Kurulu"na aktarılmaktadır

2.1.3.6. Ferdi ve sosyal açıdan piyango

Piyango başta olmak üzere, toto, loto, at yarışları, kollu makinalar gibi toplumun büyük bir kesiminin bilinçli veya bilinçsizce oynadıkları bu oyunların insanlar ve toplum üzerinde olumsuz etkileri vardır. Bu oyunlar şansa bağlı olarak kazanma ve

¹⁸⁹ Ulusman, H. Nail, B. Nüzhet TAÇOY, Açıklamalı ve İctihatlı Temel Hukuk Bilgileri, Borçlar Kanunu, s.82-83.

kaybetmeğe dayalıdır. Bu ve benzeri oyunlar, insanların hayatlarını şansa bağlamalarına ve yaşamlarını şansa güvenerek sürdürmelerine sebep olur. Şansa güvenen, ümit bağlayan kişinin nasıl bir düşünce ve psikoloji içinde bulunduğu şans mefhumunun mahiyetini anlatmaya kâfidir. Şansla iş görmeye başlayan insan kendisini boşlukta hisseder, tesadüflere inanır, sabah-akşam kalbini, ruhunu, hatta hayatını bir stres, bir heyecan, bir telâş içinde bırakır. İsteddiği olmaz, arzu ettiği netice çıkmazsa huzursuz olur, sıkıntıya kapılır, morali bozular, günlerce o hâlin ezikliğinden kendisini kurtaramaz.¹⁹⁰

İktisadi gelişimini tamamlayamamış ülkelerde kumar ve şans oyunları, işsizliğin, fakirliğin, sınıflar arası dengesizliğin olduğu toplumlar için bir umut sömürüsü, tembellik vesilesi olarak hem ferdi hem toplumu etkilemekte ve emek vermeden, alın teri dökmeden zengin olan birkaç problemlili insan daha topluma eklenmektedir. Bu sebeple toplum insanlarını kumara karşı korumalı, hak ederek, kendi azmi ve çalışması ile kazanmaya teşvik edecek gerekli yönlendirmeyi yapmalıdır¹⁹¹

Piyango başta olmak üzere kitleleri arkasından sürükleyen bütün şansa dayalı oyunlar, fakir insanlar için zengin olabilmenin, zengin insanlar için de servetini artırabilmenin en kolay yollarından biri olarak görülüyor. Piyangodan para kazanma beklentisi ciddi kırılmalar ortaya çıkarabileceği gibi depresyona da yol açabiliyor. Uzmanlar, ikramiye çıkması ve çıkmaması halinde yaşanabilecek ruhsal çöküntülere ve bocalamaların olabileceğine dikkat çekiyor. Samsun Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi Başhekimi Dr. Osman SALIŞ, insanoğlunun ruhsal yapısının ilginç olduğuna dikkat çekerek, şöyle bir yorum getirmiştir. "Bir ümit, bir beklentiyle piyango bileti alındığı zaman bunu ciddi anlamda içselleştirir, kendinizi kaptırırsanız ruh dünyanızda beklentiyle yaşamaya başlarsınız. Bu beklenti davranış ve duygulara ulaşır, ruhsal olarak etkiler. Dolayısıyla insan ciddi anlamda ümit yaşamaya başlar. Beklenti gerçekleşmezse, kişi ruhsal kırılma yaşar. Bu kırılma ruhsal çöküntüye sebep olabilir. Bu herkeste olmayabilir, ama büyük çoğunlukla ümit bağlayan, beklenti içerisine giren ruhsal yapısındaki enerjiyi ciddi anlamda 'piyangodan para çıkacak' beklentisi üzerine kuran kişiler, ciddi kırılma yaşarlar. Bu kırılmanın arkasından da depresif bulguları yaşamaları kaçınılmaz hale gelebilir."

¹⁹⁰ Paksu, Helal-Haram, s.158

¹⁹¹ Apaydın, III, s.82.

Vasat bir hayat standardı süren insanlara büyük ikramiye çıktığı takdirde yine ciddi sorunların ortaya çıkabileceğine dikkat çeken SALIŞ, ikramiye çıksa da, çıkmasa da bu sorunların oluşacağını vurgulayarak; “İkramiyenin vasat hayat süren bir kişiye çıktığını düşünün. Hayat standardı göz önüne alınırsa, emek harcanmaksızın, içine sindirilmeksizin elde edilmiş ciddi bir para, kişilik yapısı tam olarak oturmamış, nerede nasıl, ne zaman kullanacağını tam olarak bilmeyen bu kişinin ciddi bir bocalama yaşaması kaçınılmaz olabilir.”¹⁹²

Günümüzde bu bocalamanın pek çok örnekleri yaşanmaktadır. Bunlardan birisi, Milli Piyango'dan 30 yıl önce kazandığı büyük ikramiyeyi kısa sürede bitirerek, sefalet içinde yaşayan ve Denizli'nin Sarayköy İlçesi'ne bağlı Tırkaz Köyü'ndeki barakasında, soğuktan donarak yaşamını kaybeden Mehmet SARIOĞLU' dur. Tırkaz Köyü'nde, çiftçilik yapan Mehmet SARIOĞLU, 30 yıl önce Milli Piyango'dan büyük ikramiyeyi kazanınca, İstanbul'a taşınır. Uzun yıllar İstanbul ve diğer büyük şehirlerde yaşayan Mehmet SARIOĞLU, kazandığı büyük ikramiyeyi 10 yılda bitirir. Parasız kalan SARIOĞLU, tekrar köyüne dönerek, yaptığı barakada yaşamaya başlar. SARIOĞLU, barakasında çevredekilerin yardımlarıyla yaşamını sürdürmeye başlar. Beş gün boyunca ortalıkta görünmeyen SARIOĞLU, evinde yastığının altından çıkan piyango biletleri ve listesi ile ölü olarak bulunur.¹⁹³

Bu kırılma ve bocalamayı yaşayan insanların mutsuz olacağını, bunu ailesine, çevresine yansıtacağını ifade eden Dr. Osman SALIŞ, kırılmayla birlikte ailede, arkadaşlar arasında ciddi tartışma ve gerilimler yaşanabileceğini, farkında olmadan kırıcı davranışlar içine girilebileceğini, bunun da ciddi sorunlar oluşturacağını da belirtir.

İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Özcan KÖKNEL, şans oyunlarının kumardan farklı olmadığını ve kumar alışkanlığının kazananı da, kaybedeni de son derece olumsuz şekilde etkilediğine dikkat çekerek şöyle bir açıklama getirmiştir. Kumar bağımlısı insanlarla, alkol, uyuşturucu, sigara bağımlısı insanların ruhsal yapıları arasında çok büyük yakınlığının bulunduğuna dikkat çeken Prof. KÖKNEL, bu tür bağımlı insanların kişiliklerinde eksiklikler bulunduğuna dikkat çekerek, kumar oynayan şahısların, kaybettikçe kazanma hırsının daha da arttığını ve

¹⁹² www.webhatti.com/saglik-yasam/20894-piyango-ruhsal-dengeyi-bozuyor.html - 48k -

¹⁹³ Hürriyet Gazetesi, 19/01/2008.

yeniden oynayabilmek için de bulunduğu pozisyon ve ekonomik duruma göre her türlü ahlakdışı, yasadışı eylemlerde bulunabileceklerini vurgular.¹⁹⁴

Yine Rehberlik Uzmanı Psikolog Günay ÖZBAKIŞ'a göre de, büyük ikramiyelere ulaşan piyango insanların psikolojisini olumsuz yönde etkiler. Yaşam bir dizi değişimlerden oluşur, birey ve toplum sürekli bir değişim içindedir. Teknolojik gelişme ve toplumsal değişme günümüzde öylesine hızlanmıştır ki, insanlığa sağladığı yararları gölgeleyecek niteliktedir. Yapılan araştırmalar, insanların hayatlarında gerçekleşen ani değişimler, insan organizmasında tahribat ve psikolojik dengesizlik oluşturur. Bu geçişlerin sağlıklı olabilmesi için bireyin yeni olaylarla geçmiş arasındaki ilişkiyi kurabilmesi, denetimi sürekli elinde tutması, nereden gelip nereye gittiğinin durum yargılamasını yapabilmesi gerekir. Hızlı değişimlerin yarattığı zorlanmalar bedensel hastalıkların yanı sıra toplumsal yabancılaşma gibi önemli ruhsal sorunlara da neden olmaktadır.

Şans oyunları da anlatılan bu sürecin hızlanmasında önemli bir basamaktır. Bu oyunlar bireyin hayata sistemli bakış açısını, hayata dört elle sarılmasını, emek vererek hayatını idame gerçeğini önemli ölçüde zedeler. Bireyi sabit bir noktaya kilitler. Bu kilitlenmenin hayal kırıklığına dönüştüğü anda intihara kadar giden olaylar zinciri başlar. Bireylerin kişiliklerinde telafisi olmayan boşluklar oluşur.¹⁹⁵

Hâlbuki İslâmiyet insanları hiç boşlukta bırakmamıştır. Onların boş şeylere, mahiyeti meçhul düşüncelere kapılmasına müsaade etmemiş, meydan vermemiştir. İslâm'da “şans, talih” gibi sözlerin yeri yoktur. Dinimizde kader vardır, tevekkül vardır, Allah'tan gelene rıza vardır. Bunun da kaynağı imandır. Mü'min, Allah'a iman eder, kadere boyun eğer, hâdiseler karşısında bocalamaktan kurtulur, ne ile karşılaşırsa karşılaşsın imanın kuvveti ve nuru ile onları aşar. İman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dâreyini (iki dünya saadetini) iktiza eder. İman eden insan tek güç ve kudret sahibi olarak Allah'ı “bir” bilir. Ona teslim olur. Ona tevekkül eder, sırtını o kudrete dayar; neticede de iki dünya mutluluğuna kavuşur. Kendisini yoktan var eden, dünya gibi yaşayacağı bir âlem hazırlayıp hayat, sıhhat, huzur gibi madde ile ölçülemeyecek nimetler ihsan eden, sâdece dünyayı değil, güneşi, milyarlarca yıldızı, kâinatı elinde tutan bir Rabbinin olduğuna inanır. Yaratıcısının kendisini boş yere yaratmadığını bildiği gibi, boşlukta bırakıp bir “tesadüf” oyuncağı halinde

¹⁹⁴ Zaman Gazetesi, 19 Aralık 1994.

¹⁹⁵ Hürriyet Gazetesi, 19 Ocak 2008.

bırakmadığını da bilir. Dünyaya ilk göz açtığından, hayata gözlerini kapayınca kadar geçen ömür, dakika ve saniyelerinin Allah tarafından bilindiği, programlandığı ve tespit edildiği inancını taşır. Bunun için tesadüfe inanmaz, bel bağlamaz, ona dünyasında yer vermez.

Başına iyi de gelse, kötü de gelse Allah'ın bilgisi altında olduğunu idrak eder. Hep gayretini harcar, bütün vesile ve sebeplere başvurur; sonunda kendisini, kendisinden daha iyi bilen ve düşünen Yaratıcısına tevekkül eder, neticeyi ondan bekler. İlahî programda (kaderde) ne varsa onun tecellisine razı olur.

Fakat, tevekkül etmeyip, “tesâdüf” ve “şans” içinde çırpınan insan öyle mi? O, ya elinden geleni yapmaz, hiçbir güç sarfetmez veya bunları yapsa bile bir Kudrete dayanmaz; neticede ne olur? Her şeye, her gördüğüne el, avuç açmaktan, güç farz ettiği şeyler karşısında acze düşmekten kurtulamaz. İşte tevekkül, Allah'a güvenme ve ondan gelene rıza gösterme gibi duyguları zayıf olan kimseler şansa, yıldızlara, burçlara, talih gibi boş şeylere bel bağlar.¹⁹⁶

2.1.3.7. İslam'daki kumar yasağı çerçevesinde piyango

Yukarıda belirttiğimiz gibi Kur'an- Kerim kumar ve benzerlerini kesin bir dille yasaklamıştır.¹⁹⁷ Hadisler de bu yasağı teyit etmiştir.

Kur'an-ı Kerimde “meysir” kelimesi ile ifade edilen kumar yasağı çerçevesinde piyangoyu ele aldığımızda piyango'nun da kumarın bir çeşidi olduğu ve dolayısıyla yasaklanmış olduğu İslam fikhında genel bir kabuldür. Ancak günümüzde bazı ilahiyatçılar bu hususta farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Öncelikle bu farklı yorumları belirtip sonra genel bir değerlendirme yapacağız.

Bu hususta bazı ilahiyatçılar “Hiçbir şey tek başına haram olmaz. Onun kötüye kullanılması haramdır. Milli Piyango İyiye kullanılırsa haram olmayabilir. Milli Piyango'dan birçok kuruma yardım aktarılıyor, buna bu gözle bakmak lazım. Ayrıca kişisel olarak da insanlara zarar vermiyor. Yardımlaşma anlamında olan hiçbir şeyde haram değildir, kumar anlamında olan her şey haramdır. Kumar anlamında, insanların birbirlerini kandırarak, birbirlerinin kazançlarını elde etme anlamındaki organizasyonlar caiz değildir. Ama yardımlaşma anlamında Milli Piyango oraya girebilir. Çünkü Milli Piyango'da toplanan paraların büyük bir kısmı Mehmetçik Vakfı'na, Çocuk Esirgeme

¹⁹⁶ Paksu, Helal Haram, s.154.

¹⁹⁷ Bakara, 2/219; Maide, 5/90-91. ayetler.

Kurumu'na hatta devlete vergi olarak aktarılıyor. Bu şekilde yardımlaşma olarak düşünüldüğünde, ilke olarak her türlü organizasyon caizdir.¹⁹⁸” diyerek piyangoyu kumardan farklı değerlendirmişlerdir.

Süleyman ATEŞ Kuran'da ki “Meysir” kavramı üzerinde durarak şöyle bir yorum getirir. Meysir, fakirlere ikram için oynanan bir kumar çeşidi idi. Ezlâm ve aklâm denen oklarla oynanırdı. Bu okların adları: fezz, tev'em, rakîb, hils, nâfis, müsbil, mu'allâ, sefh, menîh ve vağd idi. Bu on oktan yedisine pay verilmişti. Diğer üçü boştu. Yedi okun payları da rakamları oranında idi. Fezz'in bir payı, tev'emin iki payı, ... mu'allânın yedi payı vardı. Her okun üzerinde adını ve payını belirten işaretler bulunurdu. Kesilen deve 28 parçaya ayrılırdı. Okları Ribâbe denilen bir torbanın içine koyup mucîl denilen âdil bir kişinin önüne bırakılırdı. Son üç ok, bu adama pay ayırmak için ilâve edilirdi. Ayrıca bir başka kişi de arkasından onu gözetler, birini kayırmamasına dikkat ederdi. Sadece başını çıkarabileceği bir elbise giydirilen mucîl torbayı karıştırıp oyuna katılanlardan birinin adına bir ok çekerdi. Kendisine fezz çıkmış olan, bir hisse, tev'em çıkmış olan iki hisse, mu'alla çıkmış olan da yedi hisse alırdı. Boş ok çıkanlar bir şey almaz, devenin parasını öderlerdi. Oyuna katılanlar, kazandıkları payları yemezler, fakirlere verirlerdi. Araplar bu oyunu bir meziyet bilir ve oyuna katılmayanları kınarlardı.

Acaba meysir, yalnız izah ettiğimiz özel oyunun adı mıdır, yoksa bütün kumarların ortak adı mıdır? Bu husus, ihtilâf konusudur. Eğer bütün kumar çeşitlerine meysir deniyor idiyse bu ayetlerle kumarın her çeşidi günah, dolayısıyla haram sayılmıştır. Şayet meysir, yalnız bu özel oyunun adı idiyse, diğer oyunlar da buna kıyasen haram kılınmış olur. Zira öteki kumarlara göre iyi bir maksat için oynanan bu piyango türü, yasak edildikten sonra zevk ve kişisel çıkar, oturduğu yerde para kazanmak için oynanan öteki kumarlar elbette yasak olur. Ayrıca hâdislerden de, bir menfaat karşılığında oynanan kumar türü oyunların hepsinin, meysir tabîri içine girdiği anlaşılmaktadır.

Çağımızda geliştirilmiş olan Piyango burada bahsedilen meysirden bazı noktalardan farklıdır. Bazı hükümetler veya kurumlar, piyango çekilişleri düzenlemektedirler. Bu oyun, Arapların meysirine benzese de ondaki bütün illetleri taşımaz. Meysirde oyuna katılanlar karşı karşıyadırlar ve bu iş için hayli zaman

¹⁹⁸ Milliyet Gazetesi, 30 Aralık 2007.

harcırlar: Deve alırlar, toplanırlar, kaddâha (ok çekiciye) okları çektirirler. Kaybeden üç kişinin üstüne koca devenin masrafı yüklenir. Bundan dolayı kaybedenler, içlerinde, kazananlara karşı kin ve düşmanlık beslerler. Bu da onlar arasında kavga çıkmasına neden olduğu gibi, ayrıca bu oyun insanları meşgul edip Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan alıkoyar. Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerim, şarabı ve meysiri yasaklarken şeytanın, bu ikisi vasıtasıyla insanların arasına düşmanlık ve öfke sokacağını ve onları Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyacağını bildirmektedir.¹⁹⁹

İşte meysirin yasaklanmasının bu iki illeti (Allah'ı anmaya engel olması ve insanlar arasına düşmanlık sokması) piyangoda yoktur. Piyango şudur: Hükümet veya herhangi bir kurum, bir kamu hizmeti yapabilmek için bir miktar para toplamak amacıyla belli fiyatlarla biletler bastırıp piyasaya sürer. Diyelim ki kurum, bu biletlerden sadece yüz tanesine 1 milyon lira dağıtacaktır, fakat yüz bilet çıkarmıştır. Bu yüz biletin satışından bir milyar lira kazanacaktır. Bu yüz biletten ilk onuna en yüksek payı, bir milyonun yüzde doksanını verecek, geri kalan yüz bin lirayı doksan bilete dağıtacaktır.

Üzerinde rakamlar yazılı küçük maden parçacıkları, delikli bir kaba konur. Bu delikli küre döndükçe deliklerden birer numara atar. İşte buna keşide (çekiliş) denilir. Bunlardan ilk on rakam, doksana bin lirayı alır. Daha sonra düşen doksana rakam da 1111 (binyüz onbir)er lira alır. Geri kalan rakamlar boştur.

Bu işlem, çekiliş bakımından aynen Arapların meysirine benzer. Ancak meysirin iki önemli elemanı (olan zaman israfı, Allah'ı anmaktan ve namazdan geri bırakma ve katılanlar arasına düşmanlık sokma) bunda yoktur. Meysire katılanlar, işlerini güçlerini bırakıp saatlerce bu işle meşgul olurlar. Allah'ı anmayı ve namazı unuturlar. Kaybedenler, kazananlara öfke ve düşmanlık beslerler. Oysa piyangoya katılanlar, sadece bilet alırlar, çekilişin başında durup vakit kaybetmez, onunla meşgul olmazlar. Bundan dolayı piyango, kişiyi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymaz. Ayrıca piyangoya katılanlar birbirlerini görmez ve tanımazlar. Bundan dolayı kaybedenlerin, kazananlara düşman olması da söz konusu değildir. Sonra kaybedilen meblağ da sadece satın aldığı biletin parasıdır. Karşı tarafın kazandığı bütün parayı bir kişi vermez. Kaybedilen meblağ, bir aileyi sarsacak derecede büyük bir meblağ değildir. Fakat meysirde kaybedilen meblağ, bir devenin parasıdır.

¹⁹⁹ Bakara.2/219; Maide, 5/90-91.

İşte bundan dolayı piyango, bazı bakımlardan meysire benzese de onun tam aynı değildir. Çünkü onun haram kılınmasındaki temel sebep bunda yoktur. Bunun için durumu kuşkulu olan piyangoonun, meysir gibi haram olduğu söylenemez ama mübâh olduğunda da kuşku vardır. Takva gereği, bundan da uzak durmak en uygun yoldur. Piyangoyu böyle açıklayan Reşid Rızâ da piyangoonun meysire benzese de meysiri haram kılan illetlerin bunda tam olarak mevcut olmadığını söylüyor: "Hattâ denebilir ki hastaları tedavi için hastane, fakir çocukları okutup yetiştirmek için okul, yetim, kimsesiz çocukları yetiştirmek için yurt yapmak üzere kullanılacak piyango gelirleri, halkın malını batıl yollarla yemek sınıfına girmez. Yalnız kazanan numaraların para alıp, diğer malın cemiyete veya devlete kalması hususu vardır. Hasılı bunda, Arap meysirinde olduğu gibi devenin parasını yüklenenin, başkalarına duyduğu düşmanlık ve kin olmadığı gibi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak da yoktur."²⁰⁰

Piyangoyu kumardan farklı görüp, haram olmadığını belirten bu yorumlarda piyango ile İslam'da yasaklanan kumar arasında ki farklılık şu sebeplere dayandırılır.

1- Piyango hayır işidir ve bundan elde edilen gelir hayır işlerine kullanılır.

Yürürlükteki mevzuat uyarınca MPI'nin şans oyunlarından sağladığı (Oyun gelirlerinden ikramiyeler ile Katma Değer ve finans Oyunları Vergisi düşüldükten sonra kalan) aylık gayrisafi hâsılatının;

- % 10'u Tanıtma Fonuna,

- % 1'i Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna,

Yıllık net karının ise;

- % 95'i Savunma Sanayi Destekleme Fonuna,

- % 5'i ise Olimpiyat Oyunları Hazırlık ve Düzenleme Kuruluna, aktarılmaktadır.²⁰¹

2- Özellikle Süleyman ATEŞ'in üzerinde durduğu sebep, piyango illet ortaklığı olmadığından kumardan (meysirden) farklıdır. Zira kumarı yasaklayan ayetlerden yasaklanma sebebi; zaman israfı, Allah'ı anmaktan ve namazdan geri bırakma ve katılanlar arasına kin ve düşmanlık sokmadır.

Acaba belirtilen bu sebepler piyangoyu kumar yasağının kapsamı dışına çıkarmak için yeterli midir?

Birinci sebep yani, yapılan işin hayır ve yardıma yönelik sonuçlar doğurması yasaklanan bir davranışı mubah kılmaya yeterli midir?

²⁰⁰ Ateş, Süleyman; Kur'an Ansiklopedisi, Kuba Yayınları, XVII, 667.

²⁰¹ Milli Piyango Resmi Web Sitesi, http://cekilis.millipiyango.gov.tr/faaliyet_2006.pdf

Kumarı yasaklayan ilk ayet olarak ele aldığımız Bakara 219. ayette²⁰² içki ve kumarda bazı yararlar olduğu ancak bu yararların onların günahlarıyla kıyaslandığında aslında yarar olamayacağı belirtilmiştir.

Razi bu ayetin tefsirinde kumardaki faydaları, cahiliye döneminde oynanan kumarda ki faydalar olarak tefsir etmiştir. Yukarıda anlatılmış olan bu kumarda olduğu gibi, kumar oynayan kimse, üzerinde kumar oynayıp, fal çektiği hayvanın etinden yemeyerek onu muhtaçlara dağıttığı için, bunda fakirlere bir genişlik ve fayda vardır. Hatta cahiliye Araplarından birisi, bazen bir mecliste yüz deve üzerine bu şekilde kumar oynar, böylece o, hiçbir yorgunluk ve sıkıntı çekmeden büyük bir mal sahibi olur; sonra bu malı muhtaçlara dağıtarak, bundan şans ve şöhret kazanırdı.²⁰³

Cahiliye döneminde oynanan kumarda, kumara hiç karışmayan fakir insanların dahi faydalanmasına rağmen, Allah (c.c.) bu faydayı da göstererek yasaklama koymuştur. Piyango Arap Cahiliyesindeki meysirle aynıdır. Elmalılı'da tefsirinde meysirden bahsederken, onun frenklerin piyango dedikleri tarzda bölüşme yolu ile bir kumar olduğunu ve Arapların bunu "hayır" bile sayarak övündüklerini ve meysirin diğer kumarlara göre ehven-i şer (şerrin en hafifi) görünen ve hayır zannedilen böyle dağıtım ve bölüşme; yani piyango tarzı olduğunu ve bundan, bütün kumarlara da "meysir" denildiğini belirtmiştir.²⁰⁴ Hem meysirde hem de piyangoda katılımcılar çekilişle ve şansa dayalı olarak ortaya konan para, mal veya menfaatti kazanmayı amaçlarlar. İkisinde de bazı faydalar vardır. Meysirde elde edilen gelir fakir insanlara dağıtılırken, piyangoda sosyal hizmetler ve savuna sanayi gibi kurumlara aktarılır. Nasıl ki meysir var olan bu faydalarına rağmen kesin olarak yasaklanmışsa²⁰⁵ piyango da belirtilen faydalarının olması onu haram olmaktan kurtaramaz. Kısacası kumar oynamayınız, piyango ile hayır yapılır zannetmeyiniz. Bunların kötülüğü hayrından, günahı yararından çok büyüktür. Ayetteki "...malınızın gerekleri ihtiyacınızdan fazlasını infak ediniz..."²⁰⁶ emir malın, piyango, kumar gibi gayrı meşru araçlarla değil, meşru nedenlerle, yollarla kazanılması gerektiğini emretmektedir.²⁰⁷

²⁰² "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: "Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı zahiri) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür."

²⁰³ Râzi; V,120.

²⁰⁴ Yazır; II, 66.

²⁰⁵ Maide, 5/90-91.

²⁰⁶ Bakara, 2/220.

²⁰⁷ Yazır, II, 64-67.

Aslında piyango, daha büyük kalabalıkların oynadığı kumardır, kumarın bütün unsurlarını içine almaktadır. Elde edilen gelirin hayra harcanması veya tertipleyenler tarafından kamu yararına pay aktarımı yapılması piyanonun dini hükmünü değiştirmez²⁰⁸. Bunlardan bazı tesis ve hayır kurumlarının yararlanması, İslâmî açıdan mazeret değildir; çünkü İslâm, kendi toplumu içinde, menfaat vaat etmeden hayra yardımcı olması mümkün olmayan fertlerin -nadirleri müstesnâ- bulunacağını düşünmez. Onun getirdiği devlet, ekonomi, hukuk, toplum ve ahlâk düzeni hayır kurumlarını yaşatmak için kumar tertibine muhtaç değildir. Müslümanların iyilik ve hayır yapmaları için Allah rızası, teşvik unsuru olarak yeterlidir.²⁰⁹

Piyanonun haram olmadığına delil olarak ileri sürülen ikinci sebep, kumar ile piyanonun illet (hükmün sebebi) olarak farklı görülmesidir. Kumarın yasaklanmasında ki sebep, zaman israfı, Allah'ı anmaktan ve namazdan geri bırakma ve katılanlar arasına kin ve düşmanlık sokmadır denilmiş ve bu illetlerin piyangoda olmadığı için piyangoya kumar hükmü verilemeyeceği belirtilmiştir.

Burada şu soruları cevaplamak sonuca ulaşmada önemli bir etken olacaktır. Acaba kumar sadece belirtilen sebeplerden ötürü mü yasaklanmıştır, yoksa yasaklanmasında bu sebeplerle beraber başka sebeplerde var mıdır. Ve yine bu belirtilen sebepler acaba piyangoda tamamıyla yok mudur?

Önceden de sıkça belirttiğimiz gibi Allah (c.c.) Kur'ân-ı Kerimde önce kumarın günahlarının zararlarından fazla olduğunu belirtmiş,²¹⁰ sonra da onu içki, tapınmaya mahsus dikili taşlar, fal oklarıyla beraber kullanarak şeytan işi bir pislik olarak nitelendirmiş ve kaçınmayı emretmiştir.²¹¹

Kur'an'da içki ve kumarın şarapla birlikte zikredilmesi insanlığın yakasını kurtarmakta zorlandığı iki temel kötü alışkanlık olduğuna da işaret eder. Dinin ameli hayata ilişkin hükümleri konulurken insan davranışlarında mubah oluş esas alındığından hangi tür davranışların serbest ve helal olduğunun sayımı yapılmayarak sadece sınırlı yasaklamalar getirilmekle veya davranışların sakıncalı yönlerine işaret edilmekle yetinilmiştir. Kumar genel serbestlikten istisna edilmiş bir yasaklamadır. Bu yasaklamanın içeriği bazı âlimlerce oldukça geniş tutulmuş ve kazanma ve kaybetme riski taşıyan her oyun, hatta çocukların oynadığı ceviz oyunu bile kumar olarak

²⁰⁸ Bardakoğlu, "Kumar" Maddesi, İslam Ansiklopedisi, II, 365.

²⁰⁹ Karaman, Hayrettin; Günlük Yaşayışımızda Helaller ve Haramlar, 125.

²¹⁰ Bakara, 2/219.

²¹¹ Maide, 5/90-91.

görülmüştür. Yine bilinmez bir sonuca veya kur'aya bağlanan her türlü haksız mal kazanımı kumar olarak görülmüş ve yasak oluşun gerekçesi olarak gösterilmiştir. Klasik dönem fıkıh literatüründe kumarı ifade için meysir ve kumar kelimeleri çok defa eş anlamlı olarak kullanılmakta olup Hanefi fakihlerinden Cessas kımârı karşılıklı risk üzerine temlik, Serahsi mal kazanımının şansa ve riske bağlanması şeklinde, Cürcani ise yenenin yenilenden bir şey almayı şart koştuğu bir oyun türü olarak belirtir. Özellikle ilk dönem metinlerinde kımâr kelimesi muhatara, garar, cehalet, ayb gibi kelimelerle birlikte kullanılarak bazı hukuki işlemlerin hukuka aykırı biçimde risk ve belirsizlik taşıdığına işaret edilmiş ve işlemin geçersizliği adem-i cevaz için mesnet yapılmıştır. Dinin kumar yasağı, fıkıhta genişletici bir yoruma tabi tutularak rıza unsurunun yeterince bulunmadığı hukuki işlemlerin iptali, haksız kazançların ve beklenmedik hak kayıplarının önlenmesi, akidlerde bilinmezliğin giderilmesi, açıklık ve güvenliğin sağlanması yolunda temel bir argüman olarak kullanılmış, böylece muamelatta hakim diğer ilkelerle birlikte borçlar hukukunun genel çizgisini belirleyen bir bakış açısı oluşturmuştur.²¹²

Bütün bunlar göstermektedir ki, kumar sadece yukarıda belirtilen sebeplerden (zaman israfı, Allah'ı anmaktan ve namazdan geri bırakma ve katılanlar arasına kin ve düşmanlık sokma) değil bunlarla beraber bir uygulamanın risk, şans ve tesadüfe bağlı olması, önceden belli olmayan bir sonuç üzerinden kazanma veya kaybetmeye bağlanması, haksız kazanç doğurması gibi daha öncede belirttiğimiz başka önemli sebepler de gözetilerek haram kılınmıştır. Buda piyango sadece belirtilen sebeplerden hareketle mubah görmenin, onun haram olmadığını savunmanın doğru bir görüş olmadığını gösterir.

Piyangoda tarafların görünen rızaları kumarla elde edilen malı helal hale getirmez. Aslında veren taraf (kaybeden) razı görünse de, içinden razı görünmesi pek mümkün değildir. Kaldı ki razı olması bile oynanan oyunu helal hale getirmez.²¹³

Piyango, hayatı talih ve tesadüfe bağlayan, tembelliye yönelmiş, çalışmadan kazancı hedefleyen, ümidi ve iradeyi karanlıklara bırakmış insanların oluşmasına sebep olan bir uygulamadır. Kazanan çalışmadan elde edilmiş bir servetin kıymetini bilmeyecek, kazanamayan talihine lanet ederek kara fikirler içinde ezilecektir.²¹⁴

²¹² Bardakoğlu, "Kumar" Maddesi, İslam Ansiklopedisi, II, 365.

²¹³ Bardakoğlu, İlmihal, II, 123.

²¹⁴ Ülken, Hilmi Ziya; Aşk Ahlakı, Ülken Yayınları, İstanbul, s.147.

Piyango birkaç talihliye haksız servetler dağıtırken onbinlerce çaresizi umutsuz bir hayal içinde yaşatacak, ömrünü bir hayale bağlayan, çalışmadan bir kazanç elde etmenin peşinde koşan, aza kanaat edemeyen, kolay yoldan zengin olmanın hayaliyle yaşayan insanlar ordusu doğuracaktır. Bugün binlerce piyango talihlisi insanlar çıkmıştır. Halkın yüzde birinden azı, yüzde doksan dokuzunun zararına zenginleşirken, toluyla problemlili yeni insanlarda katılmış olur.²¹⁵ Piyangonun ferdi ve sosyal etkilerini belirtirken bu problemlerden örnekler ve görüşler vermiştik²¹⁶.

Önceden belirsiz bir sonuca eşit oranda ümit bağlayanlardan toplanan mal bu yolla bir veya birkaç kişiye aktarılmış olmaktadır. İslam'da hem helal kazancın korunması ve haksız yoldan mal kazanmanın önlenmesi, hem de ekonomik imkânların mümkün olduğunca toplumun geniş katmanlarına dağıtılması temel ilkelerden biri olarak görülmüştür.²¹⁷

2.1.4. Müsabaka ve at yarışları

"Sebk" kelimesi, ba harfinin sükünü ile "ileri geçti" manasına gelen kelimesinden mastardır. Ba'nın harekeli olması halinde ise, müsabaka edenler arasında konulan mal demektir. Müttekaddim fakihlerin ıstılahına göre kendisi için müsabakaya konulan ödül (el-hatar) manasına da kullanılmıştır.

Es-Sibak ise at, deve ve benzeri hayvanların birisi ile yarışmak demektir.²¹⁸

Müslümanlar müsabakanın caiz olduğu hususunda icma etmişlerdir. Müsabaka yasaklanmış üç husustan istisna edilmiştir. Bunlardan biri kumar, biri etini almak dışında av hayvanını kovalamak, bir diğeri ise bir tek kişinin hem ivazı, hem de yerine ivaz konulanı almasıdır. Bu da yarışı kazananın alması şartı ile yarışanların her birisinin belli bir değer ortaya koyması halinde söz konusudur.²¹⁹

2.1.4.1. İvazsız (Bedelsiz) müsabaka:

Bedelsiz Müsabaka, muayyen herhangi bir şey ile kayıtlımaksızın mutlak olarak caizdir. Biniciliği öğreten ve cihada yardımcı olan her meselede müsabaka

²¹⁵ Hamidullah, Muhammed; İslam'a Giriş, trc: Veysel Uysal, İbrahim Arif Koytak, Beyan Yayınları İstanbul, 1996, s.34-35.

²¹⁶ Sayfa 55, "Ferdî ve Sosyal Açısından Piyango".

²¹⁷ Bardakoğlu, "Kumar" Maddesi, İslam Ansiklopedisi, II, 365.

²¹⁸ Zuhayli Vehbe, VII, 265.

²¹⁹ İbn Abidin, XVIII, 489.

caizdir. Fakat boş vakit geçirmek(lehv) maksadıyla olmayacaktır. Nitekim fakihlerin kelâmından da bu ortaya çıkıyor.

Koşarak veya gemilerle, kuşlarla, katırlarla, eşeklerle, fillerle v.s. ile yarışmak gibi. Aynı şekilde, daha güçlü olanın ortaya çıkması için güreşmek ve taş gibi ağırlıklar kaldırmak da caizdir. Bunu şöyle delillendirebiliriz;

Hz. Aişe (r.a.) şöyle buyurmuştur: "Resulullah (sas) benimle yarıştı, ben onu yarışta geçtim. Bir süre böylece kaldık. Nihayet ben biraz şişmanlayınca, benimle tekrar yarıştı. Bu sefer beni geride bıraktı. Bunun üzerine "Bunu ötekinin yerine say" buyurdu".²²⁰ "Seleme b.el-Ekva Ensar'dan bir kişiyle Peygamber (sas)'in huzurunda yarıştı, Seleme onu geçti".²²¹ "Peygamber (sas) Rükane ile güreşmiş ve onun sırtını yere getirmiştir"²²². "Resulullah (sas) hangilerinin daha güçlü olduğunun ortaya çıkması için bir taş kaldıran grubun yanından geçmiş, onların bu durumuna herhangi bir yasaklama getirmemiştir."²²³

Zührî'nin şöyle dediği rivayet edilir: Rasûlullah (sas) ashabı yaya olarak, atlar, develer ve merkepler üzerinde koşu müsabakaları düzenlerlerdi. Çünkü cihadda hamle yapmak ve ric'at etmek için buna ihtiyaç duyulur. Cihad sebebi olan her şeyi öğrenmek mendubdur.²²⁴

Enes (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah (sas)'ın. Adbâ adında bir devesi vardır. Bu bütün yarışları kazanırdı. Bir gün binek devesi üzerinde bir bedevi geldi ve yarışta Adbâ'yı geçti. Bu durum Ashâbın ağrına gitti. Resûlullah (sas), üzüntülerini yüzlerinden okuyunca şu açıklamayı yaptı:"Yeryüzünde, yükselttiği her şeyi oradan tekrar aşağı indirmek Allah'ın kanunudur."²²⁵

"İslam'dan önce cahiliye dönemi Mekke sin'de at yarışları için bir saha bulunuyordu Asr-ı Saadette bilhassa zenciler arsında yayılmış bir cirit oyunu mevcuttu. Dirkele denilen bu cirit oyununun Hz. Peygamber tarafından yasaklandığına dair bir rivayet gelmemiştir."²²⁶

At ve deve yarışları koşu ve atış müsabakaları caizdir. Çünkü bunlar harbe hazırlıktır ve menduptur.²²⁷ Zira bunlar, cihadın vesileleridir. Hatta Şâfî ulemasından

²²⁰ Ebu Davud, Cihad ,29, Had.No:2578.

²²¹ Şevkani, VIII, 95.

²²² İbn Hişam, Siretü'n-Nebeviyye, Mısır,1936, II, 31.

²²³ Hamidullah Muammed, İslam Peygamberi, trc: Sait MUTLU- Salih TUĞ, İstanbul, 1966, II, 1075.

²²⁴ Mavsîlî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud,EL-İhtiyar Li Ta'lîl'l-Muhtar, trc: Mehmet KESKİN,İstanbul,2005, Hikmet Neşriyat, IV, 160.

²²⁵ Ebû Dâvud, Edeb 9, Had. No: 4802.

²²⁶ Hamidullah; İslam Peygamberi, II, 297.

²²⁷ İbn Abidin; XVII, 305.

İmam Zerküşî «Bu gibi vasıtalarla yarış yapmak ve yarış tertip ettirmenin vacib olması gerekir.» der.²²⁸ Ama eğlence için yapılırsa mekruhtur.²²⁹

“ Üç şey lehiv değildir . Adamın atını eğitmesi, hanımı ile oynaşması, ok ve yayı ile atış yapması. Bunlar hak cümlesindedir.”²³⁰

İslam'dan önceki Cahiliye döneminde Mekkelilerde “Kurrek” denilen bir tür ayak topu oynuyorlardı. Büyük kalabalıklar bu sporu seyretmeye gelirlerdi. Bu kurrek oyununu oynamak için Mekke'nin her semtinde sahalar bulunurdu. Medinede de kurrek oynanırdı.²³¹

İslâm dini hakkı savunup zulmü kaldırmak için kuvvete büyük bir itinâ gösterip Müslümanların zamanın silahlarıyla silahlanmalarını emrediyor.²³² Nitekim Kur'ân-ı Kerimde Allah (c.c.) “Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın.”²³³ buyuruyor.

Hadîs-i şerîfler müsabakanın meşru' olduğuna delildir. Müsabaka abesle iştigal değil, cihâda hazırlık mahiyetinde güzel bir riyâzettir. Hükümü sebebine göre müstehâb veya mubah olmaktır. Kurtubî diyor ki: «At vesair hayvanla üzerinde, yâhud yaya olarak müsabaka yapmanın caiz olduğunda hilaf yoktur. Ok ve diğer silâhlarla atış müsabakası dahî böyledir. Çünkü bunlarda harbe alışma vardır.»²³⁴

2.1.4.2. İvazlı (Bir bedel mukabili yapılan) müsabaka

Vatandaşları güçlü ve iyi yetiştirmek maksadıyla devlet ve cemiyetlerin yarışta kazananları ödüllendirmesi caiz olduğu gibi, vatandaşların birbirlerini ödüllendirmesi de caizdir.²³⁵

Harbe hazırlık olmaları sebebiyle at ve develerle armağan karşılığı müsabaka yapmak caiz görülmüştür. Atın yapabileceği bir şey ve atlardan her birisinin kazanma ihtimalinin bulunması şartıyla müsabaka caizdir. Fakat mutlak surette birisinin kazanacağı biliniyorsa caiz olmaz. Çünkü bu harp eğitimi için kıyasa aykırı olarak caiz görülmüştür. Zira bunda, hiçbir menfaat olmamak kaydıyla başkasına karşı mal borçlanma söz konusudur. Bu da caiz değildir.²³⁶

²²⁸ Güneç, Halil; II, 193.

²²⁹ İbn Abidin; XVII, 305.

²³⁰ Şevkânî, Neylû'-Evtar, VIII, 89.

²³¹ Hamidullah; İslam Peygamberi, II, 84.

²³² Bilmen, Ömer Nasuhi; Hukuki İslamiyye Kamusu ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul, III, 356.

²³³ Enfal, 8/60.

²³⁴ Davudoğlu, Ahmed; Buluğu'l-Meram Tercümesi ve Şerhi: Selamet Yolları, IV, 155.

²³⁵ Kühelani, Muhammed b İsmail; Sübülü's-Selam Şerhu Buluğu'l-Meram, Kahire, 1970, IV, 71.

²³⁶ İbn Abidin; XVII, 305.

Kazanana verilecek armağan hususunda Bagavî, Şerhü's-Sünne'de şunu kaydeder: "Müsabakada armağana gelince, eğer imam tarafından veya halktan biri tarafından, birinci olana verilmek üzere belli bir armağan konmuş ise bu caizdir, öne geçen buna müstehak olur. Eğer armağan yarışçılardan biri tarafından konur ve bunu koyan diğerine: "Eğer beni geçersen, sana şu malı vermek bana borç olsun, şayet ben seni geçecek olursam senden hiçbir şey istemiyorum" derse bu da caizdir. Fakat her ikisi de mal koyup, birbirlerine: "Ben kazanacak olursam sen bana şu kadar borçlanacaksın, sen kazanacak olursan ben sana şu kadar borçlanacağım" diyerek anlaşsalar, bu caiz olmaz.²³⁷

Ancak aralarında ikisinin atına denk ve ikisini de geçmesi umulan muhallil bulunursa durum değişir.²³⁸ Muhallil ikisini de geçerse; ikisinden de mükâfat alır. Fakat ikisi onu geçerse; onlara bir şey vermez. Bu arada o ikisinden hangisi diğerini geçerse, geri kalandan mükâfat alır: Bu caizdir. Çünkü muhallilin araya girmesiyle bu yarış kumar olmaktan çıkar.

Bir görüşe göre denildi ki; muhallil o ikisini geçerse, onlardan bir şey alamaz. Ama diğer ikisi onu geçerse; onlara mükâfat verirse, naklettiğimiz gerekçeden dolayı caiz olur. Muhallil onların emsali değilse yarışa sokulması caiz olmaz. Bu durumda sokulmasının bir faydası da yoktur. Sokulması, yarış kumar olmaktan çıkarmaz.²³⁹

Bu son durumda, ikisinin arasına bir üçüncü yarışçı (muhallil) girer ve birinci olursa, bu ortaya konan her iki armağanı da alır, kaybederse kendisine bir ödeme yapması gerekmez. Görüldüğü üzere, iki taraf arasında yapılmış olan gayr-ı meşru bir yarış akdi muhallilin araya girmesiyle meşruiyet kazanmış, kumar olmaktan çıkmıştır.

Zîra kumarın özü, oyunda kişinin kazanma veya kaybetme durumlarında olmasıdır, ama üçüncü şahıs araya girince bu mâna kalkıyor. Şayet, muhallil evvel gelir, diğer yarışçı birlikte veya peşpeşe gelirse muhallil her iki armağanı da alır, iki yarışçı birlikte aynı anda gelir, muhallil arkadan gelirse kimse bir şey alamaz. İki yarışçıdan biri önce gelir onu muhallil takip ederse muhallil ikinci yarışçıyla birlikte gelse de, sonra gelse de birinci gelen, kendi koyduğunu korur, ikinci yarışçının koyduğunu da alır. Muhallil iki yarışçıdan biriyle beraber gelir sonra da ikinci yarışçı gelirse, iki birinci, sona kalanın koyduğu armağanı paylaşır.²⁴⁰

²³⁷ Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte, VII, 138-139.

²³⁸ Muhallil: Akdi helal kılan anlamındadır. Müsabakayı haram olan kumar şeklinden çıkartır. Onun yarışan taraflar arasına girmesiyle ortaya konan ikramiye helal olur.

²³⁹ Mavsili; IV, 161.

²⁴⁰ Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte, VII, 138-139

Hanefilere göre dört şeyin dışında böyle bir müsabaka caiz değildir. Nasl (demir ucu bulunan ok veya mızrak), hafir (at, eşek ve katır), huf (deve, inek ve benzeri) ile ayak (yürümek veya koşmak). Çünkü ilk üç şekil öğrenilmesi emredilmiş savaş araçlarıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Onlara gücünüz yettiğince kuvvet hazırlayınız"²⁴¹. Ayrıca Peygamber Efendimiz (s a s) şöyle buyurmuştur: "üç şey lehiv değildir: Adamın atını eğitmesi, hanımı ile oynaşması, ok ve yayı ile atış yapması. Bunlar hak cümlesindedir."²⁴²

Hanefilerin dışında kalan cumhur ulema şöyle demiştir: Ok, mızrak, deve, inek, at, eşek ve katır dışında yani silah taşımak ve binicilik gibi eğitimlerin dışında kalan hususlarda ivazlı (bedelli) yarışmak caiz değildir.²⁴³

2.1.4.3. Müsabakanın caiz olmasının şartları

Bedelsiz Müsabaka caizdir, hatta onunla riyazet ve cihâd üzerine alıştırmaya kastedildiği zaman menduptur. Onunla bir şey kast olunmadığı zaman bu mubahtır.²⁴⁴ Bir bedel mukabilinde yapılan müsabakanın caiz olması için bir takım şartların bulunması gerekir. Bunların en önemlileri şunlardır:

1- Bu müsabakanın savaşta faydalı olacak konularda olması gerekir. Bunlar ise Hanefilere göre ok, mızrak, at merkep, katır, deve ve ayaklar (koşma) üzerinde olur. Cumhur'a göre ise ayaklar (koşmak) dışında diğerlerinde yapılabilir.²⁴⁵

2- İvazın yarışa giren iki kişiden birisi tarafından veya üçüncü bir kişi tarafından konulması icabeder. Birisinin ötekine: "Beni geçecek olursan sana şu kadar veriyorum, ben seni geçecek olursam senin bana bir şey vermen gerekmez" demesi, yahut üçüncü bir kişinin: "Sizden her kim yarışı kazanacak olursa ona beyt'ül malden veya benim tarafımdan şu kadar verilecektir" demesi gibi. Çünkü bu gibi durumlarda haram kılman bir kumar söz konusu değildir. Ortada olan durumda, sadece ivazın mükafat veya savaş tekniklerini güzel bir şekilde başarmak için hazırlanmaya teşvik söz konusudur.²⁴⁶

Şayet ivaz, her ikisi tarafından konulmuş ise buna er-Rihan (rehinin çoğulu) denilir. Bu rihan ancak bir muhallil ile yani işi çözen ile sahîh olur. Mesela her birisi onar lira koymak üzere ittifak etseler yahut birisi on, öteki sekiz lira koysa ve bunu da atı yahut da devesi

²⁴¹ Enfal, 8/60.

²⁴² Şevkani, VIII, 89.

²⁴³ Kühelani; IV, 71.

²⁴⁴ Ceziri, Abdurrahman; Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, trc: Hasan Ege, Mars Matbaası, 1973, Ankara, III, 66.

²⁴⁵ Zuhayli, VII, 267.

²⁴⁶ Kühelani; IV, 71.

kendilerinin atlarına veya develerine denk olan bir kişiye verseler, bu üçüncü kişi her ikisini de geçtiği takdirde bu miktarı alır. Onlardan herhangi birisi yarışı kazanacak olursa, bu üçüncü kişi bir şey kaybetmez ve onlardan da kimse bir şey almaz. Bunun delili ise Peygamber (S.A.V.)'in şu hadisidir: "Her kim iki atın arasına bir at soksa ve geçileceğinden emin değilse, bu kumar değildir. Her kim iki at arasına bir at soksa ve kendisinin geçeceğinden emin ise bu kumardır²⁴⁷. Yani muhallilin atının ivaz koyan iki kişinin atına denk olması şarttır. Şayet onlardan-daha güçsüz veya daha güçlü olursa sahih olmaz. Çünkü hadisten açıkça anlaşıldığına göre üçüncüsü yarışı kazanacağından emin ise kumar muhakkak olur. Şayet kendisi geçeceğinden emin değilse o takdirde kumar olmaz.

Eğer muhallil olmaksızın her iki taraf ivaz koyacak olursa, yarışma haram olur. Mesela iki kişi: "Bizden kim yarışı kazanırsa ötekinden şu kadar alacak" derse hüküm böyledir. Çünkü böylesi haram kılınmış kumar türündendir.²⁴⁸

Buna göre yarışma şekilleri dört türdür. Bunlardan üçü helal, biri ise haramdır.

a- İvazın(ödülün) üçüncü bir şahıs tarafından konulması ve yarışı kazananın bunu alması. Bu şekil ittifakla caizdir.²⁴⁹

b- Taraflardan birisinin bedel koyması ve ötekinin onu geçmesi halinde bu bedeli alması. Bu da ittifakla caizdir.

c- Yarışa katılanların ikisinin veya topluluğun ödül koyması ve beraberlerinde geçmesi halinde ödül alacak bir muhallilin bulunması; başkası tarafından geçilmesi halinde muhallilin bir şey ödememesi. Çünkü ödül koyanların maksadı kumar değildir. Onların maksadı cihad için güçlenmek, kuvvet kazanmaktır. Bu da "Cumhur'a göre caizdir. İmam Malik ise bunu yasaklamıştır. Çünkü ortaya konulan mükafatın, yarışı geçmesi halinde onu ortaya koyan kimseye dönmesi mümkündür.

d- İttifakla haram kabul edilen şekil şudur: Her bir tarafın ödül koyması ve yarışı kazananın o ödülleri alması. Yarışı kaybetmesi halinde ise onun mislini karşı tarafa ödemek durumunda olması şeklindedir.

3- Birinin tekini geçme ihtimalinin bulunması. Şayet çoğunlukla onun başkasını geçtiği biliniyorsa caiz olmaz. Bu durumda herhangi bir menfaatin olmadığı bir şart ile başkasına mal ödemeyi kabul etmek demek olan rihan söz konusu olur.

²⁴⁷ Ebu Davud, Cihad, 69, 2579; İbn Mace, Sünen, Cihad, 2876, II, 960.

²⁴⁸ Mavsili; IV, 160.

²⁴⁹ Yıldırım, Celal; Kur'ân Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları, Bahar Yayınları, I, 315.

4- Şafiilerin tespit ettiği gibi şart koşulan malın ve başlangıç ve bitiş noktası ile, mesela yarışacak iki atın tayin edilmesi.

Bundan açıkça anlaşılmaktadır ki hali hazırda üçüncü bir kimse tarafından değil de yarışanlarca ortaya konulan bedeller üzerinde yapılan yarışmalar haramdır. Çünkü bunlar haram olan kumar cinsindedir.²⁵⁰

2.1.4.4. At yarışları

At yarışları şans yoluyla para kazanma umuduna biraz daha heyecan eklemek isteyenlerin oynadığı oyundur. Umutları atın ayaklarına bağlanmış insanların, şikeci, dopingli ve karanlık mahfillerce oluşturulmuş bir zeminde atların hızlarını önceden kestirerek muhtemel kazanan üzerine para yatırarak oynan şans oyunudur.

Türkiye'de at yarışları Tarım Bakanlığı'na bağlı olarak Türkiye Jokey Kulübü tarafından organize edilmektedir. Organize edilen yarışlar İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana hipodromlarında yapılıyor. Bu yarışlar televizyonlarda gösterilmekte, Türkiye'nin her yerinden izlenmektedir ve isteyen herkes ganyan oynayabilmektedir. At yarışları haftada altı gün düzenleniyor. Halkın at yarışlarına olan ilgisi her geçen gün artmakta ve bunu Türkiye'nin her tarafına yaymak için Şanlıurfa, Gaziantep, Elazığ ve Konya'da yeni hipodromlar yapılmaktadır.²⁵¹

Müsabakanın sünnet ve icma ile belli şartlarla caiz olduğunu müsabaka ve at yarışları başlığı altında gördük. Bunlardan da açıkça anlaşılıyor ki, ödülün, üçüncü bir kimse tarafından değil de yarışanlarca ortaya karşılıklı olarak konması durumunda yarışma haramdır. Çünkü o zaman kumar olmuş olur.²⁵² Yine yarışanlar üzerine karşılıklı para yatırarak şans üzerinden haksız kazanç elde etmeye çalışmak ta kumardır ve haramdır. Zira bunlarda, insanlar arasına düşmanlık sokma, kişiyi oyalayıp Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyma, haksız kazanca sebep olma, şans ve tesadüfe bağlı olma gibi kumar illetlerinin olduğu açıkça görülmektedir.²⁵³

2.1.5. Spor Toto, Loto ve İddaa

Spor Toto Teşkilatı, futbol maçlarıyla ilgili tahminlere dayalı spor toto ve lotoyu düzenliyor. Spor toto 1960'lı yıllardan itibaren düzenlenmeye başlanmış, 1966 yılından

²⁵⁰ Zuhayli, VII, 268.

²⁵¹ Aksiyon, Haftalık Haber ve Yorum Dergisi, 22-28 Mayıs 1999, sayı: 233, s.34.

²⁵² Zuhayli, VI, 265.

²⁵³ Karaman, Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, III. 387; Ateş Süleyman , Haram Olan Eylemler, s.102.

itibaren de spor loto devreye sokulmuş. Fiyatı kupon sistemine göre hesaplanan spor toto ve loto, futbol sezonu süresince maçların yapıldığı her hafta düzenleniyor. Fiyatının düşük olması, ikramiyesinin yüksek olması sebebiyle büyük bir katılım olmaktadır. Spor toto ve lotoyu oynayanların büyük çoğunluğu futbol severlerdir. Spor totonun hitap ettiği grup daha ziyade futbol meraklıları, gençler ve özellikle erkeklerdir. Spor lotoyu da çoğunlukla futbol meraklıları, maddi durumu kötü olanlar, eğlence düşkünleri, işsizler ve emekliler oynuyor.

Diğer talih oyunlarının aksine Spor-Toto oldukça yenidir. İlk kez 1911 de İngiltere de başlatılmış ve daha sonra Avrupa ve Amerika ülkelerine yayılmıştır.

Şans oyunları içinde en çok gelir sağlayanlardan olan Loto'nun iki yüz yıllık bir geçmişi vardır. Almanya ve İtalya'da düzenli bir biçimde başlatılan Loto da kısa sürede yayılmış ve her ülkede talih oyunları bakımından baş sırayı almıştır.²⁵⁴

İddaa şeklinde söylenen kelimenin doğrusu iddiadır. Bu, adı üstünde şu takımın veya bu takımın kazanacağını, şu veya bu atın kazanacağını iddia etmek şeklinde bir para tuzağıdır. Bu oyunlar için de aynı şey söz konusudur. Ortaya para konmakta, kazanılan ikramiye toplanan bu paradan verilmektedir. Loto ve toto içinde kazanmak, kaybetmek ihtimaldir, kazanılan veya kaybedilen para ortaya konan paradır. Bu sebeple spor toto ve loto kumardır ve haramdır.²⁵⁵

2.1.6. Bahse girme

Bahs, derin inceleme ve araştırma, bir gerçeği ispat için yapılan yapılan tartışma, münakaşa anlamına gelir.

Bahse girmek taraflardan her birinin, tartışları bir konuda haklılıklarını iddia etmeleri ve sonuçta iddiası doğru olana, yanılan tarafın, bir para veya mal vermesi üzere anlaşmalarıdır. Buna *rehn* kökünden *murahane* denir.

Rehn, borç karşılığında bir malı teminat olarak tutmak, bağlamak, ipotek yapmaktır. *Rihân* ise yarışma karşılığında ortaya konulan maldır. Buna *münâhabe*, *mürâhane* ve *muhâtara da* denilir.²⁵⁶

Rum suresinin ilk ayetleri bir bahis işlemine neden olmuştur. Şöyleki bu surenin ilk yedi ayeti şöyledir.

1-Elif Lâm Mîm

²⁵⁴ Tüncay, Mete, 404.

²⁵⁵ Yıldırım, Celal; Kur'ân Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları, IV, 126; Karaman, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, İz Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.85.

²⁵⁶ Ateş; Haram Olan Eylemler, s.92-93.

2,3,4,5-Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. Onlar yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Önce de, sonra da emir Allah'ındır. O gün Allah'ın (Rumlara) zafer vermesiyle mü'minler sevinecektir. Allah dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir.

6- Allah (onlara zafer konusunda) bir vaadde bulunmuştur. Allah vaadinden dönmez. Fakat insanların çoğu bilmezler.

7- Onlar dünya hayatının ancak dış yönünü bilirler. Ahiret konusunda ise tamamen gaflettedirler.

Peygamberimizin gönderildiği sıralarda doğu Roma ile İran, dünyanın en büyük iki devletiydiler. Süleyman Nedevî'nin "Asr-ı Saadet" adlı eserinde tarihinde ifade ettiği üzere peygamberliğin beşinci, yani Milâdın 613. yıllarında bu iki komşu ve rakib devlet, birbirleriyle kanlı bir savaşa girişmişlerdi. İran, İkinci Hüsrev'in, Rum Hirakl'in hükmü altındaydı, sınırları Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde birbiriyle birleşiyordu. Filistin, Suriye, Mısır ile Irak'ın bir bölümü ve küçük Asya (Anadolu) Rumlara tabi idi. İranlı'lar, Rumlara iki taraftan saldırdılar. Dicle ve Fırat üzerinde (ezreât ve Busrâ) mevkilerinden Suriye'ye, Azerbeycan ve Ermenistan tarafından küçük Asya'ya saldırdılar. İran orduları, Rum kuvvetlerini her iki cepheden geri atarak denize dökünceye kadar takip etmiş, Suriye'deki bütün mukaddes şehirleri zaptetmiş, Milâdın 614. yılında bütün Filistin'i ve Kudüs'ü ele geçirmişti. Bu istilâ sırasında bütün kiliseler yıkılmış, bütün dini binalar tahrib edilip kirletilmişti. İranlılara katılan yirmi altı bin Yahudi, altmış binden fazla Hıristiyanı kılıçtan geçirmişlerdi. İran kirasının sarayı, öldürülen otuz bin kişinin kafatası ile donatılmıştı.

Bu istilâ tufanı, burada durmayarak Mısır'ı da basmış, Milâdın 616. yılında İranlı'lar bir taraftan Nil vadisini işgal ederek İskenderiye'ye ulaşmışlar, diğer taraftan bütün Anadolu'yu ele geçirerek İstanbul'un Boğaziçi sahillerine kadar gelmişler, doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olan Kostantiniye (İstanbul) şehrinin karşısında görünmüşler, saltanatlarını Irak, Suriye, Filistin, Mısır ve Anadolu'ya yaymışlardı. İranlılar, girdikleri her yerde ateş gedeler (Ateşe tapanların, ateş yaktıkları tapınaklar) meydana getiriyorlar ve böylece Hıristiyanlığın çıktığı yerlerde ateşperestliği yayıyorlardı. Doğu Roma İmparatorluğu'nun bu yenilgisi karşısında kendisine tabi bulunan birçok vilâyetler isyan etmiş, Afrika'daki ülkeler, Avrupa tarafındaki vilâyetler, hatta İstanbul'a komşu şehirler, bu devletin egemenliğinden çıkmak istemişler ve

çıkılmışlardı. Kısaca doğu Roma İmparatorluğu darmadağın olmuş, helâk olup yerlere serilmişti.

Romalıların bu yenilgi haberi Mekke'ye ulaştığı zaman müşrikler sevinmiş ve müslümanlara karşı onların yenilgisinden duydukları sevinci açığa vurmuşlar: "Siz ve hıristiyanlar kitap ehlisiniz, biz ve Fâris (İranlılar) ümmiyiz; bizim kardeşlerimiz, sizin kardeşlerinizi tepelediler. Biz de sizi tepeleriz" demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Muhammed'in bir mucizesi olmak üzere yukarıdaki âyetler inip buyruldu ki: Gerçi Rumlar yenildi yerin en yakınında, Mekke toprağının, yani Arabistan'ın en yakınında; Şam'da yahut Rum başkentinin pek yakınında, yani Anadolu'da İstanbul civarında demek olabilir ki, ikisi de doğrudur. O sırada Rum İmparatorluğu öyle perişan olmuştu ki, iç isyanlarla devlet ihtilâle uğramış, ordusu dağılmış, hazinesi boşalmış, imparator Hirakl, İstanbul'u terk ederek Kartaca'ya kaçmayı bile kurmuştu. İranlıların galip kumandanları, zaferin verdiği sarhoşlukla şu barışı teklif etmişler: İmparator, İranlılar tarafından istenecek her şeyi verecektir. Bu cümleden olarak bin yük altın, bin yük gümüş, bin yük ipek, bin at, bin kadın teslim edecektir. Rum İmparatorluğu, bütün bu aşağılayıcı şartları kabul etmiş, bu esaslar üzerinde barışı imzalayacak delegeler göndermişlerdi.

Bu delegeler, İranlıların yanına vardıkları zaman Husrev, şu sözleri de söylemiş: "Bu yeterli değildir. Bizzat imparator Hirakl, karşıma zincirler içinde gelerek asılıp çarmıha gerilmiş olan ilâhına karşılık ateşe ve güneşe tapmalıdır." İşte o yenilgi, böyle bir yenilgiydi. Böyle bir çöküş içinde Romalıların birkaç yıl zarfında canlanıp yeniden galip geleceklerine kesinlikle hüküm vermek şöyle dursun, ihtimal vermek bile normal olarak akılların havsalasına sığacak bir şey değildi.²⁵⁷

Fakat böyle bir zamanda Allah Teâlâ, Resulüne gayptan şu haberi bildiriyordu: Bununla birlikte onlar, bu yenilgilerinin ardından kesinlikle galip gelecekler. Hem uzak değil. Birkaç yıl içinde ki, "bıd" kelimesi üçten dokuza kadar olan bir sayıyı ifade eder, nitekim bu ayet inince Hz. Ebubekir (r.a.), o sevinen müşriklere şöyle demişti: "Allah, sizin gözlerinizi aydınlatmayacak, peygamberimiz haber verdi. Yemin ederim ki, Rumlar birkaç yıl içinde İranlılara mutlaka galip geleceklerdir." Buna karşı Übeyy b. Halef: "Yalan söylüyorsun, haydi aramızda bir müddet tayin et, seninle bahse girelim." dedi ve her iki t a rafta on deve üzerine bahse girişip, üç yıl müddet tayin ettiler.

²⁵⁷ Elmalılı; VI, 11-14.

Ebubekir, durumu Resulullah'a haber verdi. Resullullah (s.a.v.) "Bıd', üçten dokuza kadardır, miktarı artır, müddeti uzat." buyurdu. Bunun üzerine Ebu Bekir çıktı, Übeyy'e rast gelince o: "galiba pişman oldun" dedi. Ebubekir de: "Hayır" dedi, gel seninle bahsi artıralım, müddeti de uzatalım, haydi dokuz seneye kadar yüz deve yap. O da: "Haydi yaptım" dedi. "Bedir" günü Rumlar, İranlılara galip geldiler.²⁵⁸ Ebu Bekir de sonra onu Übeyy'in vârislerinden aldı, peygambere götürdü. Peygamber (s.a.v.) de ona: "Bunu tasadduk et" buyurdu..²⁵⁹ Ebu İsa bunun hasen, sahih ve garib bir hadis olduğunu söyler.²⁶⁰

Müfessirleirle ittifakı ile bu ayetler kumar ayetlerinden önce, Mekke döneminde inmiştir. Bu sebeple de ayetlerin tefsirlerinde geçen Hz. Ebubekir'in bahis olayı sonradan yasaklanacak kumar yasağı içinde görülmüş ve yasaklanmıştır. Zira Kurtubi tefsirine "sonraları bahis haram kılındı ve kumarın haram kılınmasıyla (helâl hükmü) nesh oldu." demiştir.²⁶¹

2.1.7. Kupon veya kutudan çıkan hediye

Bir ticaret veya zenaat ile meşgul olan kimse müşterilerini arttırmak için onlar arasında kur'a çekerek veya belli bir miktarda alım yapanları, iş verenleri tespit ve tercih ederek hediyeler verebilir, bir şeyler bağışlayabilir; bunda sakınca yoktur. Piyango ve benzerleri böyle değildir. Piyango idaresi başka bir iş yaparak ve o işten kazandığının bir kısmını ayırarak müşterilerine dağıtmıyor (hibe etmiyor, bağışlamıyor); bilet alanların paralarını topluyor, çekiliş yaparak (bir nevi kur'a çekerek) onların bir kısmına veriyor, kendisi de büyük bir pay alıyor. Bilet alanlar verdikleri para karşılığında bir mal veya hizmet almıyorlar, parayı idareye veya bileti kazananlara da bağışlamıyorlar; bilet alanın amacı az verip çok kazanmaktır. Kazanma yolu da kumardır; yani birçok kişinin parasını bir araya getirip, her biri büyük pay kendinin olsun diye beklerken içlerinden birkaçına (kurayı, çekilişi kazananlara) vermekten ibarettir. Üç beş kişinin bir araya gelip, ortaya belli miktarda koyarak, zar atma, kâğıt çekme, at koşturma gibi şansa dayalı yollarla ortaya konulan parayı kazananı belirlemelerinin piyangodan dolayısıyla kumardan bir farkı yoktur. Dükkandan, marketten alış veriş yapan verdiği paranın karşılığı olan mal veya hizmeti almaktadır, market sahibinin verdiği armağan ise onun

²⁵⁸ Taberi, VI, 399.

²⁵⁹ Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'ân, Sure: 30, Bab:3, Had. No: 3193; Ahmed b. Hambel, Müsned, I, 276, 304.

²⁶⁰ Kurtubi; XIII, 437.

²⁶¹ Kurtubi, XII, 437.

kendi kazancından ayırıp verdiği bir bağıştır. Kumar oynayan (bilet alan, totoya, lotoya para yatıran) bu para karşılığında idareden bir mal almaz, toplanan paradan -verdiğine nisbetle daha fazla olan miktarı- kazanmak ister; kazandığı da diğer bilet alanların, kazanmak isteyenlerin, oyuna/çekilişe katılanların paralarıdır. İdarenin dince kumar sayılan bu işleminden kazandığı paranın bir kısmını veya tamamını kamu yararına, hayır ve hasenâta harcaması yapılan şeyi meşrulaştırmaz, helal hale getirmez. Haram sayılan yoldan kazanılan diğer paralar da böyledir; onları iyi yerlerde harcamak yapılan işi meşrulaştırmaz; mesela elde etme yolu hırsızlık ise bunu hırsızlık olmaktan çıkarmaz, hükmünü değiştirmez.²⁶²

2.2. Kumar ve Şans Oyunları Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Alimler değerlendirme yaparken ayet ve hadisleri ele almış ve buralarda geçen kumar kavramı üzerinde durmuşlardır.

Kumarın gerçekleşmesi için ne ile oynandığı o kadar da önemli değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) sadece yapılan teklif için dahi sadaka verilmesini, keffaretin gerektiğini belirtmiştir. Sadece sözün keffareti gerektirmesi, yapılan fiilin ne ile yapıldığını o kadar da önemli kılmamaktadır. Çünkü bazı haramlar vardır ki sonuç önemlidir. Sonuçta kumar oluyorsa o oyun da kumara araçtır. Haram olan bir şeye götüren araç da haramdır.

Kumar, modern kumar araçları ile yapılabileceği gibi, görünüşte masum gibi gözüken, tavla, satranç, iskambil, at yarışı, piyango, loto-toto vb. şeylerle de oynanabilir. Getirişinden dolayı bunlar kumar olarak dahi kabul edilmeyebilir. Ancak bilinmelidir ki, az ve kıymetsiz değerlerle oynanan oyunlar bunların kumar olmasına engel değildir. Helal bir oyunla, karşılıklı bahis ile, olumlu bir sonuç vermesi şüpheli bir oyun ile oynamak da bu oyuna helallik hükmünü kazandırmaz. Çünkü sonuçta ortada İslam dininin haram kıldığı kumar oynanmaktadır.

Bütün bunların yanında kumarın haram olmasının da bazı önemli sebepleri vardır. Allah Teâlâ insanlar için haram kıldığı her şeyin arkasına bir de hikmet koymuştur. Genel olarak kumar ile insanlar arasına kin, nefret, soğukluk girmektedir. Görünüş her ne kadar rıza gibi gözükse de, insanlar bundan pek memnun olmamakta, içten razı görünmemektedir.

²⁶² Karaman, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, s.244.

Müslümanın elbette eğlenmeye hoşça vakit geçirmeye ihtiyacı vardır. Ancak eğlenirken meşruiyet çizgisinin aşılmaması ve kumara bulaşılmaması gerekir.²⁶³

İslam dini kumarı haram kılmış, büyük günahlardan saymıştır. İslam, hayat dini olduğu için, alın teriyle kazanmayı, ilim tahsil edip beşeriyete yararlı olmayı, elde edilen sermayeyi ticarete kullanmayı, faydalı yatırımlarda bulunmayı emreder. Bunun için tefeciliği, kumarı ve her türlü talih oyununu yasaklar.

Kumar ve talih oyunları Allah'ın emirlerine uygun bir muamele olmamakla beraber, bunda alıcının ya da tüketicinin lehine bir hizmet veya emek söz konusu değildir. Bu bakımdan kumarda kazananın elde ettiği kâr, kaybedenin lehine sarf edilmiş bir emek karşılığı değildir. Aynı zamanda iki taraftan kimin kazanacağı da belli değildir. Kaybeden taraf verdiği miktar karşısında, yorgunluktan, zamanını boşuna harcamaktan başka hiçbir şey alamamıştır. O halde kumar, mutlaka bir tarafın zararı ile neticelenir. Talih oyunları da böyledir. Buna piyango, loto, toto, kahvehane oyunlarını da ekleyebiliriz. İştirak eden mutlaka karşı tarafın zarar etmesini, kendisinin kazanmasını arzu eder.²⁶⁴

Müslüman, herhangi bir şekilde kumarı bir kazanç vesilesi yapamayacağı gibi, dinlenme vakitlerini geçirme ve eğlence vasıtası da yapamaz. Bu haram hükmü ile İslam, birçok açık hikmetleri ve yüce değerleri hedef almıştır. Şöyle ki;

1- İslam, mal kazanma konusunda müslümanın meşru yolu izlemesini, kazancı bu yollarla aramasını ister. Kumar ise insanın işten, çalışmaktan ve Allah'ın va'z ettiği ve takip edilmesini emrettiği sebepleri sabırla beklemekten uzak olarak şansa, tesadüfe ve kupkuru bir teslimiyete güvenmesini emreder.

2- İslam başkasının malını mukaddes sayar ve meşru bir yol dışında, gönül hoşnutluğu olmaksızın ona sahip olmayı caiz görmez.

3- Kumar oyuncuların arasına kin ve düşmanlığı sokar. Her ne kadar razı olunduğu söylense de, böyle görülse de her zaman biri galip, biri mağlup olur.

Mağlup susarsa bile kin ve nefretle susar. Fakat susmazsa kuvvetini ve pazusunu kullanır.

4- Kaybeden, birinci defa kaybettiğini geri almak, kazanan da biraz daha kazanmak için tekrar oyuna devam eder. Zararın ve kazancın azı insanı çoğuna sürükler. Ve insan o dar çemberden kurtulamaz, çemberi gittikçe genişletir, kendini içinde kaybeder. Böylece her

²⁶³ Bardakoğlu, II, 22.

²⁶⁴ Yıldırım, Celal, Büyük Günahlar, Konya, 1990, s.257.

iki taraf oyuna bağlanmış olur, bir türlü ayrılamazlar. İşte kumarcıların kumara bu kadar devam etmelerinin sırrı sebebi budur.

5- Bu sebeplerdendir ki, kumar aşkı ve alışkanlığı kişi için, toplum için büyük bir tehlike teşkil eder. Çünkü kumar vakti ve insan gücünü yok eden bir alışkanlıktır. Kumarbaz, kumar yüzünden Allah'a(c.c) karşı, ev halkına karşı, dinine milletine karşı görevlerini ihmal eder.

İnsanın kumar sofrasına olan sadakati, onu her türlü sadakatten uzaklaştırır. Yine bu sofraya, her şeyi kumar uğrunda feda etmeyi de aşılır. Bu merhaleye ulaşan insan, hayali bir kazanç uğrunda şerefini, imanını ve milletini feda eder.²⁶⁵

Oynayana kazanç veya zarar getiren her türlü şans oyunu kumardır. Kumar, haksız yere başkasının malını almak, bile bile ortaklaşa hırsızlık yapmaktır. Kumar, toplumsal bir felâkettir. Dinin şiddetle yasakladığı bu yıkıcı kötülüğün pekçok âileyi sefil ve perişan ettiği her zaman görülmektedir. Hırsın verdiği heyecan ile sabahlara kadar kumar masalarından ayrılmayanlar, orada, sağlıklarını, servetlerini, ahlâklarını ve vakitlerini bırakarak insanlıktan uzaklaşır; bir gün kazananlar başka bir gün kaybederler.

Kumarda kaybedilen parada çoluk-çocuğun, fakirlerin hakkı vardır. Kazanılan para da meşrû değildir.

Kumar yaygınlaştıkça toplumsal zararlar artar. Çalışmanın yerini tembellik alır. İş hayatında verim düşer. Kumar beraberinde içki, yalancılık, hırs, kin, intikam, cinayet gibi kötülükleri de getirir.

Kumar âile hayatında düzensizliklere, anlaşmazlıklara, ihmellere sebep olur. Kumar yüzünden, dinini, namusunu, vatanını satan, her türlü kutsal değeri ayaklar altına alan pek çok kişi vardır.

Kumar, içki gibi çok kısa bir zamanda alışkanlık hâline gelir. Bir daha ondan kurtulmak çok zor olur. Bunun için içki ve kumar alışkanlığı çok tehlikeli alışkanlıklardandır.

Sonunda para kazanılan veya kaybedilen, zar, oyun kâğıtları, piyango, spor-toto, loto, müşterek bahis gibi her türlü şans oyunu kumardır.

Bütün şans oyunları başlangıçta eğlenmek ve vakit geçirmek için oynanır. İnsan, kazandıkça kazanma zevki ve hırsı için oynar. Kaybettikçe, kayıplarını çıkarmak için

²⁶⁵ eEl-Kardavi, s.317.

yine oynar. Sonunda kumarbaz oluverir. Her şeyini kumarda kaybeden, nesi varsa satan ve kumara yatıran, bütün ömrü sefalet içinde geçen, karısını ve çocuklarını mahveden kumarbazların, başlangıçta kumara bir eğlence gözü ile baktıkları unutulmamalıdır.

Sosyal bir âfet olan kumardan sakınmak kadar çevremizdeki insanları özellikle aile fertlerimizi de bundan korumak önemli bir görevdir. Kur'an'ı Kerimde âile bireylerinin zararlı kötü işlerden sakındırılıp, Allah ve Resûlünün istediği bir yaşantı için eğitilmesi görevi aile reislerine verilmektedir.

"Ey iman edenler! Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden kendinizi ve ailenizi koruyun. Ateşin başında sert ve şiddetli, Allah emrine karşı gelmeyen, verilen emirleri olduğu gibi yerine getiren melekler vardır " (et-Tahrîm, 66/6).

Tavla, satranç, dama, iskambil, tenis ve bilârd gibi oyunların hepsi kumar amacıyla oynandığı ve bunlarla kazanç elde etmek istendiği takdirde, kumar hükmünde olduklarında şüphe yoktur.²⁶⁶

Meysir'in niçin günah olduğu ve yasaklandığı konusunda iki görüş zikredilmektedir. İbn Abbas'tan rivayet edilen birinci görüşe göre, meysir; Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoyduğu ve insanlar arasında düşmanlık doğurduğu için günah sayılmış ve yasaklanmıştır. Diğer bir görüşe göre ise, zulüm ve haksızlığa sebebiyet verdiği için günah sayılmıştır. Kumar sayılmayan bazı oyun ve oyalanmaların kumar kapsamında tutulması, içki gibi kumarın da toplumda hızla yayılması, genç nesli etkisi altına almaya başlamasındandır.²⁶⁷

Kumar, Kur'an'da ve hadislerde ilke olarak yasaklanmıştır. Nelerin kumar olduğu tek tek sayılmayarak kumar yasağı birkaç örnek üzerinde gösterilmiştir. Dolayısıyla, kumarın yalnızca zikredilen çeşitlerinin yasak olduğu. sonucu çıkarılamaz. Kumar, yasaklanırken belli çeşitleri değil, götürdüğü sonucu hedef almıştır. Bu itibarla müslümanlar, Kur'an ve sünnette ilke olarak yasaklanan kumarı her devir ve dönemde kendi şart ve.. toplumlarına göre yeniden değerlendirmeli, yorumlamalı, bunun için de hem dinî nasların, emir ve yasakların ortam ve gayesinin iyi bilinmesi, hem de içinde yaşanılan toplumda salgın bir hastalık halini alan kötü alışkanlıkların ve yol açtığı olumsuz sonuçların devamlı izlenmesi gerekir.

Kumarın bir çeşidi olan talih oyunlarını düzenleyen teşkilatlara ve bu sektörde çalışanlara bu yüklü paraları kazandıran hiç de azımsanmayacak geniş bir kitle var.

²⁶⁶ Karaman, İslam'ın ışığında Günün meseleleri, II, 356.

²⁶⁷ el-Kardavi, s.317.

Özellikle düşük ücretle çalışan sabit gelirli kesim şans oyunlarına abonedir. İnsanlar 'ya çıkarsa' umuduyla cüz'î de olsa bu şans oyunlarına sık sık para bağlıyorlar. Diğer talih oyunları genellikle arada bir oynanırken özellikle ganyan oyununu alışkanlık haline getirenler çoğunluktadır. İnsanların, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde şans oyunlarına olan rağbeti daha da artmakta ve buralar umut kapısı kabul edilmektedir. Hatta ülkemizde kumarhaneler kapatıldıktan sonra kumar alışkanlığı olanlar bu oyunlara yönelmiştir.²⁶⁸

Aslına bakılırsa masum gibi görülen bu talih oyunları nedeniyle insanlar çalışarak, alın teriyle kazanmak yerine kısa yoldan zengin olma hayallerine kapılıyorlar. Bu umudun ardına takılıp hayal kırıklığına uğrayan insanlarda bir süre sonra psikolojik rahatsızlıklar baş gösteriyor. “Bu oyunlara verdiğim parayı biriktirseydim şimdiye kadar zengin olurum” diyen birçok şans sevdalısı insan var. Alın teri olmadan, kaybedenlerin zararı üzerine kazanç elde etmek haksız kazanç olarak pek çok sorunu da beraberinde getiriyor.

²⁶⁸ Bardakoğlu, II, 122.

SONUÇ

Kumar, türü ve şekli toplumlara ve dönemlere göre değişiklik gösterse de hemen her dönemde ve toplumda var olmuştur. Haksız kazanç, mal ve zaman israfı, irade zafiyeti ve toplumsal çözülme gibi bir dizi olumsuzluğa yol açtığı için de dinler ve temel ahlâk öğretileri tarafından yasaklanmış ve kınanmıştır. Kıyamete kadar bütün insanlığa dünya ve ahiret mutluluğunun yolunu göstermek üzere gönderilmiş en son din İslam'ın, fert ve toplum açısından tartışılmaz zararları olan kumar için sessiz kalması mümkün değildi. Cahiliye döneminde kumar diğer pek çok kötülük gibi yaygın olarak bulunmaktaydı. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de kumar ortaya çıkan zararlı sonuçlar açısından kardeşi olarak bilinen içki ile beraber zikredilmiş ve kesin olarak yasaklanmıştır. Bu yasak konulurken de kumarın, insanlar arasına düşmanlık ve kin düşüren, kulu Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyan şeytan işi bir pislik olduğu vurgulanmıştır. Peygamber (sav) de hadisleriyle bu yasağı teyit ederek kumarı ve benzerlerinden sakınılmayı emretmiştir.

Kumarı yasaklayan ilk ayet olan Bakara suresi 219. ayette kumarın bazı faydalarının bulunduğu, ancak günahlarının faydalarından fazla olduğu belirtilmiş sonrasında da Maide 90 ve 91. ayetlerle şeytan işi bir pislik olarak yasaklanmıştır.

Günümüzde piyango gibi şans oyunları görünüşteki bazı faydalı yönlerinden yola çıkılarak kumardan farklı yorumlanmaktadır. Yine, kumar yasağı sadece kumar ayetlerinde belirtilen, kulu Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyma, insanlar arasında kin ve düşmanlığa sebep olma hikmetlerine bağlanarak piyango tarzı oyunların kumar yasağı dışında değerlendirildiği görülmektedir. Cahiliye döneminde adı meysir olan ve Kur'an'da kumarın yasaklanmasında etken olan bir uygulama vardı. Bugünkü piyango ile benzer olan bu oyunda torbaya konulan oklardan çekiliş yapılır ve bunda da fakir insanlara yardım gibi bazı faydalar bulunurdu. Ancak Allah (cc) bu faydalarına rağmen onu kesin bir dille faydalarına da işaret ederek yasaklamıştı. Zira kumar sebebiyle ailelerin yıkılması, evlerin harap olması ve oynayanlar arasında kin ve düşmanlıkların meydana gelmesi, büyük bir zarardır. Bu zararlar görülüp müşahede edilmektedir. Bu büyük zarar, basit maddi menfaatle mukayese edildiğinde çirkin ve pis olan içki ve kumarın tehlikesi ve zararı daha iyi anlaşılır.

İslam'da başkalarının malını meşru olmayan yollarla almak ve yemekte haramdır. Nisa suresi 29. ayette "mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin" buyrulmaktadır. Kumarda da kazanılan para meşru yollarla elde edilmediği için, tarafların görülen rızalarının olması

kumarı helal kılmaz. Aslında veren taraf razı görünse de, içinden razı olması pek mümkün değildir. İslam çalışarak, üreterek helal yoldan kazancı emretmiş, emek sarf edilmeden, şansa ve tesadüfe bağlı haksız kazancı ise yasaklamıştır.

Kumarın her çeşidi dinen haramdır. Nasıl oynandığı, ne ile oynandığı, ne üzerine oynandığı o kadar önemli değildir. Kumarın küçüğü, büyüğü, azı, çoğu hepsi haramdır. Yine bazı faydalı yönlerinden veya bir kısım farklılıklardan yola çıkarak bazı şans oyunlarını kumar yasağı çerçevesinden çıkarmak, kumarı yasaklayan ayet ve hadislerin anlam ve amacına terstir. Bu uygulamalarda ayetlerde belirtilen veya işaret olunan sonuçların bulunması yeterlidir. Günümüze kadar gelen fihhi gelenekte kumar hep böyle değerlendirilmiş hatta çocukların oynadığı bazı basit oyunlar dahi kumar görülecek kadar yasağın çerçevesi genişletilmiştir. Sırf kumara meylettirme sebebiyle tavla ve satrancın dahi kumar olduğuna hükmedilmiştir. Bütün bunlarda amaç toplumu ve ferdi bu hastalığa karşı korumak ve bu hastalığın yayılmasını engellemektir. Bu ihtiyaç dün nasıl var ise bugünde yarında hep var olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hambel, Müsned, Beyrut, 1993/1413
- Aksiyon, Haftalık Haber ve Yorum Dergisi, 22-28 Mayıs 1999, sayı: 233, s.34.
- Ana Britanica, “Kumar” ve “Piyango” mad. Genel Kültür Ansiklopedisi, XIX, 435-436, XXV, 309-310.
- Apaydın, Yunus, “Kumar” mad., İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, M.Ü.İ.F.V. Yayınları, İst. 1997. III, 81-82.
- Atay, Hüseyin; Kur’an’a göre İslam’ın Temel Kuralları, MEB Yayınları, İstanbul, 1991.
- Ateş, Süleyman; Haram Olan Eylemler, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 2003.
-; Kur’an Ansiklopedisi, Kuba Yayınları, İstanbul, 1997,
- Bardakoğlu, Ali; “Kumar” mad., T.D.V. İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2002, XXVI, 364-367.
-; İlmihal: İslam ve Toplum, TDV. Yayınları, 5. Bs., İst., 2000.
- Bilmen, Ömer Nasuhi; Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985.
-; Hukuku İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte, Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, İstanbul, 1995.
- Cerrahoğlu, İsmail, Koçyiğit Talat; Kur’ân-ı Kerim’in Meal ve Tefsiri, DİB Yay., Ankara, 1984.
- Ceziri, Abdurrahman; Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, trc: Hasan Ege, Mars Matbaası, Ankara, 1973.
- Davudoğlu, Ahmed; Buluğu’l-Meram Tercümesi ve Şerhi: Selamet Yolları, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1982.
-; Mevkufat, (Mülteka Tercümesi), Sağlam Kitapevi, İstanbul, 1980.
- Doğan, Lütfi, Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler : Huzur ve Saadetin Esasları, DİB.Yay., Ankara, 1991,
- Doğan, Mehmet; Büyük Türkçe Sözlük, Pınar Yayınları, İstanbul, 2005.
- Ebu Davud, Süleyman b. El eş’as b. İshak el-Ezdî es-Sicistani, Es-Sünen, İstanbul, 1981

Ebu'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdilhakim İbn Teymiyye, el-Furkan beyne Evliyai'r-Rahman ve Evliyai'ş-Şeytan, Beyrut, 2003.

Erdoğan, Mehmet; Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.

Ergüney Hilmi; Türk Hukukunda Lügat ve İstilahlar, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1973

Gazali, Ebu Hamid Muhammed; İhya-u Ulumu'd-Din, trc:Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınları, İstanbul, 1979.

Güneç, Halil; Günümüz Meselelerine Fetvalar, İlim Yayınları, İstanbul, 1990.

Hamidullah, Muhammed; İslam'a Giriş, trc: Veysel Uysal, İbrahim Arif Koytak, Beyan Yayınları İstanbul, 1996,

.....; İslam Peygamberi, trc: Sait Mutlu- Salih Tuğ, İstanbul,1966.

Hürriyet Gazetesi, 19 Ocak 2008.

İbn Abidin, Reddü'l-Muhtar Ale'd-Düri'l-Muhtar, trc: Ahmet Davudoğlu, Şamil Yay.İstanbul, 1963.

İbn Ebîdü Dünya, Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd; Hadislerde Oyun ve Eğlence, trc: Hüseyin Kaya, Ocak Yayıncılık, 2006.

İbn Hacer el-Heytemi; İslamda Helaller ve Haramlar,Kayıhan Yayınları, Çev. Lütfi Şentürk, Ahmet Serdaroğlu, 4. Bs., İstanbul.

İbn Hişam, Siretü'n-Nebeviyye, Mısır, 1936.

İbn Kesir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri; trc.: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul.

İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvini,es-Sünen, İstanbul,1987

Kadri, Hüseyin Kazım , Büyük Türk Lügatı, İstanbul, 1943.

Kanad, H. Fikret; Satranç Klavuzu, Ankara Satranç Kulübü Yay., Ankara, trs.

Karaman, Hayrettin; Günlük Yaşayışımızda Helaller ve Haramlar, İz Yayıncılık, İstanbul, 2007, 24. Bs.,

.....; İslam'ın Işığında Günün meseleleri, Marifet Yay., İstanbul, 1982.

Kardavî, Yusuf; İslamda Helal ve Haram, trc. Ramazan Nazlı, İstanbul,1967.

Kurtubi, Ebu Abdillah Muhammed Ahmed; el-Camiu'l-Ahkâmi'l-Kur'ân, trc: M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yayınları, 1997.

Kühelani, Muhammed b İsmail; Sübülü's-Selam Şerhu Buluğu'l-Meram, Kahire, 1970.

Mavsılî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud, El-İhtiyar Li Ta'lili'l-Muhtar, trc: Mehmet Keskin, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2005.

Mevdudi, Ebu'l A'la, Tefhimu'l-Kur'ân: Kur'ân'ın Anlam ve Tefsiri, trc: Ali Ünal, İnsan Yayınları İstanbul, 1996.

Meydan Larousse, "Kumar" ve "Piyango" mad.,XII, 39, XVI, 128-129.

Milli Piyango Resmi Web Sitesi, <http://cekilis.millipiyango.gov.tr>. Şubat, 2008.

Milliyet Gazetesi, 30 Aralık 2007.

Muallim Naci, Lugat-ı Naci, Türbe, İstanbul, Çağrı yayınları, 1904.

Nevevi, Muhyiddin Yahya İbn-İ Şeref, Riyazü's-Salihin, trc.: Salih Uçan, Çelik Yayınevi, İstanbul, 1993.

Paksu, Mehmet; Helal-Haram, Yeni Asya Yay., 3. Bas., İstanbul, 1991.

Râzi, Fahrüddin; Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l-Gayb, trc. Prof. Dr. Suat Yıldırım, vdğ. Akçağ Yayınları, Ankara. 1990.

Sâbûnî, Muhammed Ali; Safvetü't-Tefasir, trc: Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz, İstanbul, 1990.

Sâmi, Şemseddin; Kamus-i Türkî, İstanbul, 1984.

Seyyid Kutup, Fizilali'l-Kur'ân, trc: Bekir Karlığa, M. Emin Saraç vdğ, Hikmet yayınları, İstanbul, 1968.

Şahin, Ahmet; Sualli Cevaplı Dini Bilgiler, İstanbul, 1997.

Şevkani, Muhammed b.Ali Muhammed: Neylü'l-Evtar Şerhu Münteka'l-Ahbar, Kahire, 1971.

Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir; Taberi Tefsiri, trc. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1986.

Topçu, Ahmet; Yaşam Tarzı İslam, Önsöz Yay., İstanbul, 1993.

Tunçay Mete, Türkiyede Milli Piyango Tarihi ve Milli Piyango İdaresi, Milli Piyango İdaresi Yayını, Ankara, 1993.

Tirmizî; Ebu İsa Muhammed b. İsa, Sünenü't-Tirmizî, İstanbul, 1981.

Türk Hukuk Lügatı, Türk Hukuk Kurumu, Ankara, Maarif Matbaası, 1994.

Uludağ, Süleyman; İslam'da Emir ve Yasakların Hikmeti, TDV. Yayınları, Ankara, 1992.

Ulusman, H. Nail, B. Nüzhet TAÇOY, Açıklamalı ve İctihatlı Temel Hukuk Bilgileri, Borçlar Kanunu.

Ülken, Hilmi Ziya; Aşk Ahlakı, Dünya Yay., İstanbul, 2004.

Yavuz, Cevdet; Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İstanbul, 2002,

Yazır, Elmalılı Muahammed Hamdi; Hak Dini Kur'ân Dili, Sad. İsmail Karaçam ve Arkadaşları, Ankara, 1991.

Yıldırım, Celal; Kur'ân Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları, Bahar Yayınları, trs.

.....; Büyük Günahlar, Konya, 1990.

Zaman Gazetesi, 19 Aralık ,1994.

Zebidi, Zeynuddin Ahmed b. Abdillatif; Sahîhi Buhârî, Muhtasarı Tecrid-i Sarih, trc: Kamil Miras, DİB.Yay., Ankara, 1984.

Zehebi, Kitabü'l-Kebair: İslam Şeraitinde Büyük Günahlar, trc: Sıdkı Gülle, Bedir Yayınları, İstanbul, trs.

Zeyleî, Cemalüddîn Ebî Muhammed Abdillâh İbni Yûsuf el-Hanefî; Nasbu'r-Râye li Ehâdîsi'l-Hidâye, Dâru'l-hadîs, Kâhire, trs.

Zuhayli, Vehbe; İslam Fıkıh Ansiklopedisi, trc: Ahmed Efe ve Arkadaşları, Risale Yay., İstanbul, 1991.

ÖZGEÇMİŞ

03/04/1977 yılında Erzurum'un Tortum ilçesinde dünyaya geldi. 1994 yılında Erzurum İmam Hatip Lisesinden, 2000 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2001 yılında Artvin Borçka İmam Hatip Lisesinde, 2002-2003 arasında Artvin Merkez İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesinde Meslek Dersleri Öğretmeni olarak görev yaptı. Aynı dönemde askerlik görevini tamamladı. 2003-2005 arasında Erzurum Pasinler Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yaptı. 2005'te halen görev yapmakta olduğu Erzurum Merkez Nihat Kitapçı İlköğretim Okuluna Din Kültürü ve ahlak Bilgisi öğretmeni olarak atandı. Evli ve bir çocuk babası.